

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Областна администрация Търговище

ПРИЛОЖЕНИЕ №1

ДОКЛАД

АНАЛИЗ НА СИТУАЦИЯТА И

ОЦЕНКА НА ПОТРЕБНОСТИТЕ ОТ СОЦИАЛНИ

УСЛУГИ В ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ

Декември 2015 г.

ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ

ЗА РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ В ОБЛАСТ

ТЪРГОВИЩЕ 2016-2020 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	4
2. Методология.....	4
3. Описание на ситуацията.....	8
3.1. Географско разположение.....	8
3.2. Население и демографска характеристика	11
1. Численост	11
2. Възрастова структура.....	13
3. Раждаемост.....	15
4. Смъртност.....	17
5. Естествен прираст.....	19
6. Вътрешна и външна миграция на населението.....	21
7. Образователно равнище.....	24
8. Етнически състав.....	24
3.3. Здравеопазване.....	27
3.4. Образование.....	31
3.5. Икономическо развитие.....	35
3.6. Доходи и жизнен стандарт.....	43
3.7. Заетост.....	46
3.8. Безработица.....	58
4. Анализ на групите в риск в област Търговище.....	65
4.А. Фактори, които пораждат риск.....	65
4.Б. Рискови групи.....	68
ДЕЦА В РИСК	
4.1. Деца в риск от изоставяне, в т.ч. на ниво родилен дом.....	68
4.2. Семейства с деца в риск от negliжиране.....	70
4.3. Семейства от етнически общности в неравностойно положение с деца в риск.....	71
4.4. Деца, отпаднали от училище или в риск от отпадане от училище.....	72
4.5. Деца с проблемно поведение.....	73
4.6. Деца жертва на насилие, проституиращи и жертва на трафик.....	74
4.7. Деца с увреждания.....	75
4.8. Деца, настанени в интернатна форма на грижа.....	79
4.9. Деца, настанени в СИ извън област Търговище.....	79
4.10. Деца с увреждания настанени в СИ извън област Търговище.....	79
4.11. Младежи с леки увреждания, напускащи СИ.....	80

ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА В РИСК

4.12. Пълнолетни лица с увреждания.....	81
4.12.1. Лица с увреждания, настанени в СИ.....	81
4.12.2. Хора с увреждания, настанени в СИ в други области, които подлежат на извеждане.....	84

СТАРИ ХОРА

4.13. Стари хора, настанени в СИ.....	85
4.14. Самотно живеещи стари хора.....	86

СПЕЦИФИЧНИ ОБЩНОСТИ И ГРУПИ В РИСК

4.15. Безработни лица.....	88
4.16. Неграмотни, хора с основно и по-ниско образование.....	90
4.17. Етнически общности в неравностойно положение.....	90
4.18. Хора напускащи местата за лишаване от свобода и хора, осъдени на пробация.....	91

5. Оценка на наличните социални услуги и ресурси.....91

5.1. Информация за доставчиците на социални услуги.....	92
5.2. Информация за наличните социални услуги.....	93
5.3. Услуги предоставяни по проекти и програми.....	110
5.4. Социално подпомагане и мерки.....	113
5.5. Оценка на ресурсите за развитие на социалните услуги в област Търговище.....	117

6. Заключение и препоръки.....120

6.1. Основни изводи от ситуационния анализ и оценката на потребностите.....	120
6.2. Общи изводи за наличните социални услуги.....	121
6.3. Общи изводи за услугите за деца.....	126
6.4. Общи изводи за услугите за възрастни и стари хора.....	127
6.5. Препоръки.....	128
Използвани съкращения и аббревиатури.....	131

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Ситуационният анализ и оценката на потребностите на рисковите групи в област Търговище е етап от процеса на стратегическо планиране на социалните услуги на областно ниво, регламентиран в чл.19 от Закона за социалното подпомагане и чл. 36а от Правилника на неговото приложение.

Докладът „Анализ на ситуацията и оценка на потребностите от социални услуги в област Търговище“ е разработен от състава на Областния Оперативния екип и Голямата областна работна група сформирани на областно ниво за целите на анализа, на база на докладите им.

Той обобщава резултатите от проучването и оценката на потребностите от социални услуги в общините на област Търговище, проведено през 2015 година от общинските екипи. Проучването на ситуацията в област Търговище е фокусирано върху нуждите от социални услуги, разглеждани в общия социален контекст на политиките и мерките за социално включване на уязвимите общности и групи от населението в областта. Обхватът на проучването включва широк кръг социо-икономически проблеми, демографски тенденции, общо състояние на сектора социални услуги като достъп, капацитет, човешки ресурси и качество.

2. МЕТОДОЛОГИЯ

2.1. Цели и обхват на проучването

Проучването на ситуацията в област Търговище е фокусирано върху нуждите от социални услуги, разглеждани в общия контекст на социо-икономическите проблеми, политики и мерки за социално включване на уязвимите общности и групи от населението в областта. Оценката на потребностите е основа за планирането – тя е необходима, за да може планирането да отговори на реалните нужди от социални услуги за рисковите групи, да съответства на реалните възможности и капацитет на местните партньори за осигуряване на необходимите услуги и – в по-широк план – да съответства на дългосрочните тенденции в развитието на област Търговище.

Целите на проучването са:

- Да се очертае общата социо-демографска и икономическа картина на населението в област Търговище – проблематика, настояща ситуация и тенденции в развитието;
- Да се анализират факторите, които създават рискове пред индивиди/общности/ групи по отношение на тяхната социална интеграция и социалната кохезия;

- Да се определи кои са индивидите и групите в риск – какви са техните характеристики, брой и териториално разположение, какво е отражението на рисковите фактори върху тях;
- Да се оценят възможностите на наличните ресурси, както за подкрепа на идентифицираните групи в риск чрез развитие на социалните услуги, мерки за преодоляване на създадените проблеми, така и за превенция на риска.

Обхватът на темите на проучването включва широк кръг социо-икономически проблеми, демографски тенденции, общо състояние на сектора социални услуги в област Търговище като осигурени ресурси (финансови и човешки), достъп, капацитет и качество на наличните услуги. В географско отношение обхватът на проучването покрива петте общини на територията на област Търговище.

В контекста на стратегическото планиране на социалните услуги се очертават и **практическите ползи от ситуационния анализ**. Обобщените резултати от проучването и заключенията в аналитичния доклад ще осигурят:

- Обосновка за избора на приоритети и стратегически направления в Областната стратегия и план за развитие на социалните услуги в област Търговище;
- Профил и характеристика на отделните рискови групи и подгрупи, необходими за дизайна на услугите и мерките, включени в областната стратегия, които да съответстват на специфичните потребности на всяка група;
- Детайлна информация за броя на индивидите и групите в риск, които да бъдат обхванати от социални услуги и/или от съпътстващи мерки за социално включване, както и разположението им в населените места в общините на областта.

Обобщените изводи от анализа на ситуацията и събраните конкретни данни са важни за адекватното планиране на капацитета на предвижданите социални услуги и за избора на тяхната форма – начин на осигуряване на достъп и достигане до клиентите, обслужващи едно или няколко населени места в една или повече общини, както и за разработване на „смесени“ услуги за рискови групи: междуобщински и междусекторни – комбиниране на две или повече услуги под един „административен покрив“.

2.2. Методи и инструменти за събиране на информация и анализ

В процеса на събиране на информация се включиха представители на всички заинтересовани страни от областта, обединени в експертни екипи на териториален принцип по общини. За целите на поручването са разработени следните документи:

- Моментна снимка на услугите;
- Таблица за статистическа информация;

- Таблица на рискови групи;
- Карта „Описание на социална услуга – състояние към 30 юни 2015 г.

Този подход спомогна за осигуряване на достъп до почти всички налични **източници на информация** в областта, като:

- Статистически бази-данни, редовно събирани и актуализирани от:
 - институции на областно ниво - ТСБ, РИО на МОМН, РЦЗ, РЗОК, ДБТ
 - общинска администрация – ГРАО и отделите, отговорни за социални, образователни и хуманитарни дейности и др.,
 - ДСП и отделите „Социална закрила“ в общините;
- Местни комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, РПУ, Детска педагогическа стая;
- Данни, документация и експертиза на доставчиците на услуги за действащите социални услуги в общините;
- НПО, работещи с рискови групи.

Представеният предварителен аналитичен доклад е изготвен на основата на частични данни за броя и състоянието на рисковите групи, събрани от териториалните работни групи. Включена е статистическа информация от петте общини в областта, което дава възможност да се изведат общите тенденции, но не е достатъчно като основа на планирането на конкретните мерки и социални услуги. В Таблица 1 по-долу са описани получените данни от териториалните работни групи към момента на обобщаване на предварителния доклад.

Използваните **методи за събиране на информация** включват:

- Документално проучване на съществуващи анализи, доклади, стратегически документи, дългосрочни програми и планове за развитие на областната и местната администрация;
- Систематизиране и обобщаване на статистически данни, регулярно събирани от общинската администрация и местно-базираните държавни институции;
- Събиране на допълнителна статистическа информация за разпределението на ключови рискови групи по населени места чрез включване на „ресурсни хора“ по общини (като кметове и кметски наместници на прилежащите села и махали);
- Посещения на място от екипите за наблюдение, срещи и дискусии с представители на рисковите групи, ползвателите на социални услуги и работещите в тази сфера;
- Теренно проучване, осъществено по изследователска методика, разработена на база на заявените цели на изследването и конкретизирана и проведена под формата на интервюта и фокус-групи.

В хода на теренното изследване се проведеха серия от дълбочинни интервюта и фокус-групови дискусии. В резултат е събрана и обобщена информация за нагласите, мненията, позициите и очакванията, както на различните участници в предоставянето на услугите, така и на настоящите и потенциалните ползватели на тези услуги, рисковите групи и индивиди, за които са предназначени социалните услуги и мерки за социално включване. При обработването на данните и анализа на ситуацията са прилагани количествени и качествени методи, сравнителен анализ на състоянието и тенденциите в свързаните сектори, анализ на силните и слабите страни.

В резултат от теренното проучване бе осигурена достатъчна количествена и качествена информация, която стана основа на настоящия анализ на ситуацията. При обработването на данните и анализа на ситуацията са прилагани количествени и качествени методи, сравнителен анализ на състоянието и тенденциите в свързаните сектори. Наред с това е събрана информация за социално-икономическото и демографското развитие на общината. Получените годишни отчети позволяват да се направи анализ на финансовите възможности на общините в развитието на социалните услуги.

Таблица 1: Получени документи и материали от общинските екипи

Община	Таблица за статистическа информация	Таблица рискови групи	Моментна снимка на услугите	Карта-описание на социална услуга
Търговище	✓	✓	✓	✓
Попово	✓	✓	✓	✓
Омуртаг	✓	✓	✓	✓
Антоново	✓	✓	✓	✓
Опака	✓	✓	✓	✓

При обработването на данните и анализа на ситуацията са прилагани количествени и качествени методи, сравнителен анализ на състоянието и тенденциите в свързаните сектори. Наред с това е събрана информация за социално-икономическото и демографското развитие на областта и общините, уточнени са отделни качествени и количествени параметри на развитието на отделните общини.

3. ОПИСАНИЕ НА СИТУАЦИЯТА

3.1. ГЕОГРАФСКО РАЗПОЛОЖЕНИЕ

Административно – териториално устройство на област Търговище

Област Търговище е разположена в Североизточна България. На север граничи с областите Русе и Разград, на изток с област Шумен, на юг със Сливен и на запад с Велико Търново. В пределите си включва земи от Дунавската равнина на север и от Предбалкана на юг.

Административен център на областта е град Търговище. Той отстои на 320 км от София, на 121 км от Варна и на 100 км от Русе. Удобна е и меридионалната връзка през Котел за Южна България.

Област Търговище включва 5 общини: Търговище, Попово, Омуртаг, Антоново и Опака и 196 населени места. Територията на областта е 2710,4 км² или 13,6 % от територията на Североизточния район за планиране и 2,4 % от общата територия на страната.

Релефът преминава от равнинно-хълмист в общините Търговище, Попово и Опака към смесен полупланински с пресечени местности в общините Омуртаг и Антоново. Районът е отворен широко на север, оградните ниски планини и ридове влияят слабо върху климата. Неблагоприятен климатичен фактор са силните североизточни ветрове през зимата, които предизвикват снегонавявания, затрудняващи транспортните комуникации в района между преобладаващата част от 196-те населени места и общинските центрове, където са съсредоточени лечебните заведения за специализирана извънболнична и болнична медицинска помощ – градовете Търговище, Попово и Омуртаг.

Гъстотата на населението е 51 души на кв. км. средно за областта, при 68 души на кв.км. средно за страната. С критично ниски стойности е община Антоново - 15,2 души на кв. км.

Общини	Територия		Населени места		Кметства		Гъстота на населението
	кв.км	%	брой	%	брой	%	
Общ. Антоново	478,8	17,7	60	30,6	8	7,6	15,2
Общ. Омуртаг	400,8	14,8	43	21,9	33	31,1	63,1
Общ. Опака	157,4	5,8	6	3,1	5	4,7	47,8
Общ. Попово	832,9	30,7	35	17,9	21	19,8	41,6
Общ. Търговище	840,5	31,0	52	26,5	39	36,8	75,4
Обл. Търговище	2710,4	100,0	196	100,0	106	100,0	51,0

Община Търговище заема площ от 840,5 кв. км., разположена в източната част на Дунавската равнина с плодородна земя и живописни местности. На север общината граничи с община Лозница, на североизток с Хитрино, на изток с общините Шумен, Велики

Общинският център отстои на 320 км от София. Близостта на града до изходните пунктове на страната – Варна (121 км.) и Русе (99 км.), го превръщат в естествено стратегическо кръстовище на тези направления. Удобна е и връзката през Котел за Южна България.

Община Опака е разположена на 180-200м. надморска височина в североизточната част на страната и заема крайната северозападна част на Търговищка област. На юг и изток граничи с община Попово, на север – с община Цар Калоян от Разградска област и на запад – с общините Две могили и Бяла от Русенска област. Територията на общината е 156 кв. м. и в състава ѝ влизат 6 населени места – гр. Опака, с. Крепча, с. Голямо Градище, с. Горско Абланово, с. Гърчиново и с. Люблен. Гр. Опака е административен и икономически център на общината. Градът е разположен в сянката на хълмове, но съществуват и местности, богати на халцидонови пясъци и бяла глина, които са ценна суровина за промишлеността.

Община Омуртаг е в състава на област Търговище и попада в Североизточния планов район. Тя попада в списъка на общините извън градските агломерационни ареали, изпитващи остра потребност от инвестиции и стимулиране на развитието ѝ. Общината е с площ 400.8 км². Административен център е град Омуртаг. В община Омуртаг има 42 населени места.

10

общини. Тя е с по-малка площ от общините Търговище, Попово и Антоново. Общината заема 14,8% от цялата територия на областта. Независимо от неголямата по размер територия, с която разполага община Омуртаг и въпреки относително най-високата и средна надморска височина (485 м.) в сравнение с останалите четири общини в област Търговище, тя е с характеристики, които не създават сериозни проблеми по отношение на нейното стопанско усвояване. Релефът не е пречка за важното и транспортно-географско положение, за селищното развитие, както и за развитието на аграрния сектор.

3.2. НАСЕЛЕНИЕ И ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Икономическата криза дава отражение и в задълбочаването на демографските проблеми, свързани с процесите на раждаемост, смъртност, миграция на населението и не на последно място задълбочаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението в страната. Показателите за общо демографско развитие на област Търговище я поставят в сравнително по-неблагоприятни позиции спрямо другите области от Североизточния район. По брой на населението област Търговище е под средното за страната. С по-малък брой население са областите Видин, Силистра и Смолян.

1. Численост

В резултат на демографски и миграционни процеси числеността на населението в Област Търговище трайно намалява през последните пет години. Процесът на депопулация е налице във всички общини на региона. Към 31.12.2014 г. жителите в областта са 116 420 души, с 1 299 души по-малко в сравнение с предходния период. 47.8% от населението е концентрирано в областния град. През 2014 г. в градовете живеят 62 948 души (54,1%), а в селата – 53 472 души (45,9%). В общините Търговище и Попово преобладава градското пред селското население, докато в останалите общини относителният дял на жителите в селските райони е по-висок.

Съотношението мъже/жени се променя слабо за последните 5 години. Запазва се тенденцията като цяло превес да има относителния дял на женския пол. През 2014 г. жените са 51,01% /59 393/, а мъжете – 48,99% /57 027/. Броят на представителите от мъжки пол е незначително по-висок сред детското население и това в трудоспособна възраст, докато след 65 години отчетливо преобладава женския пол.

През 2014 г. разпределението на жителите на областта по възрастови групи е както следва:

- от 0 до 19 години – 19,52 % /22 721 души/ при 18,2 % за страната;
- от 20 до 64 години – 60,39 % / 70 301 души/ при 61,8 % за страната;
- над 65 години – 20,09 % /23 398 души/ при 20 % за страната.

Увеличава се делът на лицата над 65-годишна възраст и намалява делът на детското население и населението в трудоспособна възраст. Коефициентите на възрастова зависимост

са с неблагоприятна тенденция за Област Търговище. Тенденцията за застаряване на населението е по-силно изразена в селата.

По официални данни на НСИ продължава неблагоприятната тенденция за намаляване броя на населението в община Търговище. От 57264 души през 2011 год., към 31.12.2014 г. населението наброява 55596 жители – като 10661 е населението до 18 години и 44935 е пълнолетното население.

По данни от преброяването през 2011 г. населението на община Антоново наброява 6262 лица, от които 3205 мъже и 3057 жени. Общината е една от малките общини по население. Наблюдава се трайна тенденция към намаляване на населението. В настоящия момент в община Антоново населението на общината е 5859 лица, като от тях 1079 са лица до 18 годишна възраст, а пълнолетното население е 4780 лица.

Община Опака включва шест населени места. Към 30.06.2015 г. постоянното население на общината е 6 298 жители по данни на отдел ГРАО, като около половината живее в града. В сравнение с миналия период население на общината е спаднало с около 1 546 души. Женското и мъжкото население са изравнени в почти всички възрастови групи. Населението в подтрудоспособна възраст е 1042 души, а в надтрудоспособна възраст – 1581 души.

Броят на населението в община Омуртаг по постоянен адрес към 31.12.2014 г. е 21 442 души. То е разпределено неравномерно по отделните населени места, като 10 647 са мъжете и 10 795 души са жени. От тях 7 457 души са живущите в гр.Омуртаг, а останалите 13 985 души са жители на населените места - 41 броя в Община Омуртаг.

В териториално отношение населението е концентрирано преди всичко в град Омуртаг, където живее 35% от постоянното население на общината. Обезпокоителен е процесът на обезлюдяване на малките населени места, като най-застрашени са селата Тъпчилещово, Царевци и Росица – те имат и най-нисък брой население. С оглед на това, че малките населени места, които имат под 1% от населението на общината, става ясно, че те се намират в доста неравностойно положение от гледна точка на организация и финансиране на предоставяните различни услуги както в обществения, така и в частния сектор. При разглеждане на тригодишен период (2011 г.-2013 г.) се очертава трайна тенденция на намаляване броя на населението, на обезлюдяване на общината като цяло с годишен спад не по-голям от 1%.

Общият брой на населението в община Попово към месец март 2015 г. е 30687 души по постоянен адрес. Общината включва тридесет и пет населени места - 1 град и 34 села. Общинският център град Попово наброява 15878 жители към м. март 2015 г. по постоянен адрес, което представлява 52% от населението на общината. Като цяло населението в Община Попово е намаляло, в сравнение с предходния период. Съотношението между Общинския център и селата е 15878: 14809 души. Процентът на гъстота намалява, с оглед намаляване жителите на град Попово.

По признак "пол" е налице продължаване на тенденцията за преобладаване на женското население, а по местоживее трайно преобладава градското население.

Промените във възрастовата структура на населението се изразяват в продължаващия процес на застаряване на населението. Тревожна е тенденцията за намаляване броя на населението в работоспособна възраст като абсолютна стойност.

2. Възрастова структура

Промените във възрастовата структура на населението се изразяват в продължаващия процес на остаряване на населението. Тревожна е тенденцията за намаляване броя на населението в работоспособна възраст като абсолютна стойност.

По отношение на възрастовата структура на населението в област Търговище се потвърждават неблагоприятните тенденции в демографското развитие, характерни за страната като цяло. Налице е продължаващ процес на застаряване на населението, който се изразява в намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението под 15 години и увеличаване на броя и дела на населението на 65 и повече години. Най-голям е относителният дял на населението на 65 и повече години в община Попово (22,0%), а най-нисък в община Омуртаг (17,1%). Делът на населението на възраст под 15 г. е с най-висок относителен дял в община Омуртаг (15,0%), а най-нисък в общините Попово (12,8%) и Опака (13,0%). Населението във възрастовата група 15 – 64 години е с най-висок относителен дял в община Търговище (68,2%) и община Омуртаг (68,1%).

Възрастова структура на населението към 01.02.2011 г. (в %).

Област и общини	0-14 г.	15-64 г.	65 г. +
България	13,2	68,3	18,5
Област Търговище	14,2	67,3	18,5
Антоново	14,5	66,2	19,3
Омуртаг	15	67,9	17,1
Опака	13	68,1	18,9
Попово	12,8	65,2	22
Търговище	14,6	68,2	17,2

Източник: НСИ

Данните към 30.06.2015 г. не са много по-различни от предходните години по отношение на неблагоприятните тенденции в демографско отношение.

В община Антоново 14,55 от населението е на възраст 0-14 години; 59,34 от населението е на възраст 15 - 59 години; 26,11 от населението е на възраст над 60 години.

Анализите и оценките на тази качествена характеристика на населението на община Омуртаг показват, че тя не е много по-различна от съответната и за страната. Отклоненията от стандартната полова структура (в полза на жените) се наблюдават и за община Омуртаг. През 2013 г. броят на жените (10 871 д.) превишава този на мъжете (10 743 д.) с 128 д. За периода 2011-2013 г. няма съществени промени в половата структура на населението, по-различни от горепосочения модел. Териториалните различия в половата структура на населението в общината (по населени места) също не са силно подчертани.

През 2013 г. населението на община Омуртаг в подтрудоспособна възраст е 3 606 д. През 2011 г. населението в подтрудоспособна възраст е 3 593 д. Спрямо посочените данни става ясно, че няма съществена промяна в броя на лицата в подтрудоспособна възраст в изследвания тригодишен период. За сравнение с предходния изследван период /2008-2010 г./, когато през 2010 г. броят на хората в подтрудоспособна възраст е бил 5 044 души, разликата е 1 438 души. Един от най-важните показатели за развитието на една община е населението в трудоспособна възраст. Тази група е изключително важна, тъй като е основен фактор за развитието. По данни за 2011 г., в община Омуртаг лицата в трудоспособна възраст са 13 373 д. Към 2013 г. лицата в трудоспособна възраст са по-малко – 13 249 д. (т.е. броят им е намалял с 124 д.). През 2011 г. населението в община Омуртаг, което е в надтрудоспособна възраст, е 4 852 д. Към 2013 г. населението в надтрудоспособна възраст в община Омуртаг е 4 759 д.

По данни за 2014 г. естествения прираст на населението в община Попово е отрицателен (-274). Възрастовата структура на община Попово към 2015 г. е следната /данните са към 06.2015 г./- общото население е 27225 жители, от които от 0-18 години са 4602 лица, мъже от 18-62 години – 7870 лица, жени от 18– до 59 години - 6806 лица, мъже над 62 год. – 2893 лица, жени над 60 год. - 5054 лица. Или през 2015 г. от общия брой население (27225 жители) в трудоспособна възраст са 14676 лица, под трудоспособна възраст (от 0 до 18 год.) са 4602 лица, над трудоспособна възраст (за жените – над 60 год. год. и за мъжете - над 62 год.) са 7947 лица. Тенденцията е към застаряване на населението, спрямо периода 2010- 2015 г., както и намаляване броя на хората в трудоспособна възраст и на децата.

Изводи:

- Наблюдава се трайно намаляване на числеността на населението през последните години в резултат на демографските и миграционните процеси;
- Промените във възрастовата структура на населението през последните години демонстрират тенденция, водеща до ускоряване на процеса на остаряване на населението, въпреки минималното нарастване на броя население от 0 до 18 годишна възраст спрямо предходната година;
- Значителен брой на хората с увреждания, както и на самотно живеещите стари хора, пръснати в многобройните села;

- Относителният дял на населението над 65-годишна възраст се увеличава;
- Трудоспособното население заема най-висок дял във възрастовата структура на населението в Област Търговище, но и в тази категория е налице намаление на населението както в абсолютен брой, така и като относителен дял.
- Като цяло женското население продължава да бъде с по-висок относителен дял. С нарастване на възрастта се увеличава броят и на относителният дял на жените от общото население.

3. Раждаемост на населението

Параметрите на възпроизводството на населението се определят от развитието на основните демографски процеси – *естествен и механичен прираст*. В област Търговище те са:

- *Раждаемостта* като процес, определящ количественото нарастване на населението на област Търговище през последните години, е с тенденция на намаляване. Броят на живородените деца в област Търговище през 2014 г. е 1071, със 34 деца по-малко от родените през 2013 г. Раждаемостта в региона е 9.1‰ и е близка до средната за страната /9.4‰/. Спрямо средните за страната стойности на показателя „Раждаемост“, за периода 2012 – 2014 г. тези за областта имат тенденция за слабо понижение, като през последната година се изравняват с тях. Като абсолютен брой най-много деца през 2014 г. са се родили в община Търговище, а като по показател „Раждаемост“ водещо място заема община Омуртаг /10,6‰/. Най-малко деца са родени в община Опака, където е и най-нисък е показателят за раждаемост /6.51‰/.

Тенденцията в развитието на раждаемостта се проследява и чрез *коефициента на плодовитост*¹ - Тоталният коефициент на плодовитост за 2014 г. за региона е 1.66‰ и е по-висок от този за страната /1.52‰/. В сравнение с предходни години показателят бележи постепенно намаление – 1.67‰ за 2013 г. и 1.80‰ за 2012 г.

Смъртността е със значително по-ниски стойности от предишни години. За периода 2011 – 2013 г. броят на мъртвородените деца в региона намалява - от 15 до 7. Показателят „Мъртвораждаемост“ снижава стойността си от 11.9 ‰ за 2011 г. през 6.5 ‰ за 2012 г. до 6.29 ‰ за 2013 г. През 2014 той е 6.5‰. Последните три години той е по-нисък от този за страната /8 ‰ за 2012 г., 7.2 ‰ за 2013 г. и 7.3‰ за 2014 г./.

През 2014 г. броят на абортите е 697, с 63 по-малко от предходната година. От общия брой 582 са извършени по желание, 1 по медицински показания, а 114 са спонтанни. В сравнение с предходния период с 8.92% са намалели абортите по желание, силно се е понижил /с 87.5%/ броят на абортите по медицински показания, а спонтанните аборти остават

¹ *Коефициент на плодовитост* - сумата от повъзрастовите коефициенти за плодовитост през съответната година, който показва средният брой деца, който би родила една жена през целия си детороден период, ако се запази същата повъзrastова плодовитост през съответната година.

на същото равнище. Няма съществена динамика в разпределението на абортите по възраст в сравнение с 2013 г.

Данни по общини:

Раждаемостта в община Търговище показва тенденция на запазване на стойността си през последните години. Прави впечатление, че броя на ражданията на майки под 18-годишна възраст също запазва стойността си.

Раждания за периода 2010-2014 г. в община Търговище

Показател	Момичета	Момчета	Общо
Раждания за 2010 г. (общ брой живородени деца)	282	324	606
Раждания за 2011 г. (общ брой живородени деца)	268	278	546
Раждания за 2012 г. (общ брой живородени деца)	272	307	579
Раждания за 2013 г. (общ брой живородени деца)	244	260	504
Раждания за 2014 г. (общ брой живородени деца)	282	267	549

Раждания на непълнолетни майки в община Търговище

Брой раждания	Възрастова група	Под 14 години	15-16 години	Над 16 години	Общо
Раждания на майки под 18 г. възраст за 2010 г.	..	..	39	59	
Раждания на майки под 18 г. възраст за 2011 г.	3	10	33	46	
Раждания на майки под 18 г. възраст за 2012 г.	..	..	38	54	
Раждания на майки под 18 г. възраст за 2013 г.	..	..	27	42	
Раждания на майки под 18 г. възраст за 2014 г.	..	..	26	43	

В община Антоново за периода 2010-2014 г. са се родили общо 284 деца. През 2010 г. родилите непълнолетни майки са – 14, а през 2014 г. – 9. Характерна тенденция в община Опака е освен високата смъртност и малкото раждания – за пет годишен период са се родили общо 266 деца, като от тях 15 са деца на непълнолетни майки. Според наличните данни броят на живородените деца в община Омуртаг за 2014 г. е 228, от които 116 са момичета и 112 са момчета. В община Попово за същият период са се родили общо 1242 деца, а непълнолетните майки през 2014 г. са 11.

Коефициентът на раждаемостта за Област Търговище се очертава по следния начин: общо- 9,1 %, за градовете- 8,1% и села- 10,4 %.

Живородени деца в Област Търговище към 31.12.2014 г.

2014 г.	всичко	момчета	момичета
Област Търговище	1 071	533	538
Антоново	49	25	24
Омуртаг	228	112	116
Опака	41	20	21
Попово	204	109	95
Търговище	549	267	282

Източник: НСИ-Търговище

Естественят прираст на населението може да се изобрази както е описано в таблицата:

2014 г.	всичко	момчета	момичета
Област Търговище	-780	-439	-341
Антоново	-46	-27	-19
Омуртаг	-80	-52	-28
Опака	-75	-36	-39
Попово	-309	-175	-134
Търговище	-270	-149	-121

Изводи:

- На фона на данните за страната, Област Търговище е с добри, стабилизиращи се стойности на показателя „раждаемост“, но в сравнение с годините до 2008 г., когато стойностите на показателя са били по-високи от средните за страната, сега е налице намаление с два пункта.
- През последните години е налице тенденция за намаляване на броя на абортите. Този показател е на вниманието на широк кръг специалисти във връзка с осъществяването на Проект „Подобряване на сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора в Р България“. Увереността на екипа, работещ по проекта е, че в резултат от мащабното му провеждане е подобрена информираността на младите хора по проблемите на контрацепцията, респ. на сексуалното здраве, което неминуемо води до положителни резултати.
- Значително е намалял и броят на ражданията от непълнолетни майки под 18 год. възраст; абсолютния брой на живородените деца се покачва.

4. Смъртност

Регистрираната обща смъртност в Търговищка област през последните три години се увеличава, като стойностите са по-неблагоприятни от тези за страната.

За периода 2010 – 2014 г. регистрираната обща смъртност в Търговищка област остава трайно по-висока от тази за страната. През 2010 г. стойността на показателя е била 15,4 %о при 14,6 %о за страната, през 2011 г. - 16,0 %о при 14,7 %о за страната, през 2012 г. - 16,2 %о при 15,0 %о за страната, през 2013 г. - 15.1 %о при 14.4 %о за страната, а през 2014 г. -

15.8 ‰ при 15.1 ‰ за страната. През 2014 г. най – висока е била общата смъртност в община Попово – 18.69 ‰, следвана от община Опака – 18.23 ‰, Антоново - 16.15 ‰, Търговище – 14.67 ‰ и Омуртаг - 14.31 ‰.

Общата смъртност на мъжете от областта – 16,5 ‰ (16,6 ‰ за 2013 г.) е по-висока от тази на жените – 14.4‰ /13.7‰ за 2013 г./, като стойностите отново остават по-високи от тези за страната.

И през 2014 г. водещите причини за смъртността в региона са болестите на органите на кръвообращението, следвани от новообразуванията. На трето място като причини за смърт остават болестите на ендокринната система, разстройства на храненето и обмяната на веществата, като всички случаи без един се отнасят до пациенти със захарен диабет. Вниманието от страна на медицинската общност и органите на местната власт следва да се насочи към уязвимите контингенти в селата - бременни, деца, малцинствено население с нисък здравно-социален статус с оглед промоция и профилактика, ограничаване ражданията в ранна възраст, имунопрофилактика и активно наблюдение на бременните и децата.

Смъртността в община Търговище през последните години е със стойности, по-високи от тези за страната. През 2014 год. регистрираната обща смъртност е 15,8 на 1000 души от населението за област Търговище и 15,1 за страната. За сравнение с 2010 г. е регистрирана обща смъртност 15,4 на 1000 души от населението за област Търговище и 14,6 за страната.

Смъртността на населението е вторият важен демографски елемент, влияещ върху количествените параметри на естественото движение на населението. Коефициентите за смъртност в Община Омуртаг са по ниски от тези на другите общини в областта.

Смъртност на населението в Област Търговище

ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ	ОБЩО-1 851	МЪЖЕ-972	ЖЕНИ-879
АНТОНОВО	95	52	43
ОМУРТАГ	308	164	144
ОПАКА	116	56	60
ПОПОВО	513	284	229
ТЪРГОВИЩЕ	819	416	403

Източник: НСИ-Търговище

Коефициент на смъртността за тригодишния период от 2011-2013 г. за Област Търговище

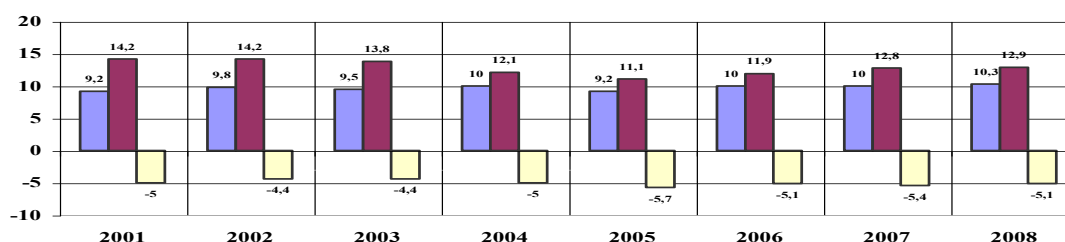
ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Коефициент на смъртността-общо /на 1000 души от населението/	16,0	16,2	15,1
Коефициент на смъртността-мъже /на 1000 души от населението/	17,0	16,8	16,6
Коефициент на смъртността-жени /на 1000 души от населението/	14,9	15,7	13,7

4.1.Детска смъртност

Детската смъртност отразява в значителна степен социално-икономическото и здравно благополучие в региона и е един от най-информативните показатели за оценка на общественото здраве. Показателят в област Търговище показва значителни вариации през годините. За 2014 г. той е 6.5‰ при 7.6‰ за страната. През 2013 г. стойността на показателя е 2.7‰, през 2012 г. – 9,1‰, а през 2011 г. - 5,6 ‰. През 2014 г. както в страната, така и в региона смъртността при момчетата е по-висока от тази при момичетата. Показателят е с по-високи стойности в селата на областта и страната.

За 2014 г. броят на починалите деца до навършване на 1 годишна възраст е 7 деца за цялата област, от които 5 момчета и 2 момичета. Спрямо това коефициентът на детската смъртност е 6,5 общо, от които момчетата образуват 9,4, а момичетата 3,7 на 1000 живородени. Броят на починалите деца от 1 до 5 годишна възраст за 2014 г., в област Търговище е едно момче. До 30 юни 2015 г. няма данни за починали деца на територията на област Търговище.

5. Естествен прираст на населението

Коефициенти на раждаемост, смъртност и естествен прираст(‰)

В резултат на вече описаните и анализирани процеси, касаещи данните за движение на населението в област Търговище, **естественият прираст на населението в областта е трайно отрицателен, като стойностите му остават по-ниски от тези за страната.**

Естественият прираст² на населението на област Търговище за периода 2010 - 2015 г. следва общите за страната тенденции и продължава да е отрицателен. За 2014 г. той е – 6.7‰ /- 5.7‰ за страната/. През периода 2010 – 2013 г. естественият прираст в региона се е променял както следва: през 2010 г. е – 4,9‰ /- 4,5 ‰ за страната/, за 2011 г. е - 5,6 ‰ /- 5,1 ‰ за страната/, за 2012 г. - 6,0‰ /- 5,5 ‰ за страната/, а за 2013 г. – 5.8‰ /- 5,2‰ за страната/. И петте общини в област Търговище са с отрицателен прираст. С най-ниски стойности на показателя са общините Опака /-11.9‰/ и Попово /-11.3‰/.

² Разликата между ражданията и умираанията

Коефициент на естествен прираст (%)

Статистически район, област и общини	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.
България	-4,9	-4,3	-3,6	-4,6	-5,1
Североизточен район	-2,8	-2,5	-1,8	-3,3	-3,5
Търговище	-5,4	-5,1	-4,3	-4,9	-5,6
Антоново	-6,6	-10,4	-7,2	-6,2	-8,2
Омуртаг	-1	0,9	1,5	1,4	2
Опака	-10,4	-7,6	-6,4	-12,2	-13,8
Попово	-11,4	-9,7	-10,7	-8,9	-10,9
Търговище	-3,3	-4,3	-2,7	-4,3	-4,6

Източник: НСИ

В резултат на **механичен прираст** (придвижването на контингенти от населението в трудоспособна възраст към други части на страната), общото население на областта между двете преброявания е намаляло с 3 371 д. Населението от областта се изселва предимно в градовете – Варна, Велико Търново, Русе и София. Миграцията оказва силен негативен ефект върху възпроизводството на населението, тъй като чрез изселването на жени в детеродна възраст се понижава равнището на потенциалната бъдеща раждаемост, не само за следващите 10-15 години, но и в по-дълъг период от време.

Механичен прираст на населението 2001 – 2011 г.

Област, общини	Заселени	Изселени	Механичен прираст
Търговище	4391	7762	-3371
Антоново	229	450	-221
Омуртаг	431	1285	-854
Опака	139	356	-217
Попово	1605	1839	-774
Търговище	2527	3238	-1305

Източник: НСИ

Отрицателният естествен и механичен прираст е потенциален проблем за последващата жизненост на областта.

По данни от текущата демографска статистика на НСИ, населението на областта продължава да намалява.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира най-добре чрез **коефициента на демографско заместване**, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60 - 64 г.).

6. Вътрешна и външна миграция на населението /по данни на НСИ/

Механичното движение на населението се определя от промяната на настоящия адрес на лицата в рамките на страната и извън нея. В резултат на преселванията между градовете и селата населението на селата намалява с всяка изминала година, респективно се увеличава населението в градовете.

Механично движение на населението по области, общини и пол за 2013 г.

Области Общини	(брой)								
	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Област Търговище	1 909	866	1 043	2 428	1 144	1 284	-519	-278	-241
Антоново	118	57	61	116	53	63	2	4	-2
Омуртаг	381	177	204	473	221	252	-92	-44	-48
Опака	58	19	39	116	48	68	-58	-29	-29
Попово	345	158	187	499	232	267	-154	-74	-80
Търговище	1 007	455	552	1 224	590	634	-217	-135	-82

Източник: НСИ-Търговище

Отрицателна е тенденцията на механичния прираст на населението в областта. Община Омуртаг по брой изселени се нарежда на трето място в областта след Търговище и Попово. През 2014 г. са се изселили 473 души, а 381 души са се заселили, което оформя отрицателен механичен прираст от 92 души. От данните ясно се вижда, че в почти всички общини от област Търговище механичният прираст е отрицателен.

Труден е процесът по определянето на причините пораждащи механичното движение, а още по сложно е да се конкретизират фактите довеждащи до тези събития, което е видно и от следващата таблица по данни на НСИ- Търговище.

Механично движение на населението по местоживеене, причини и пол за 2013 г.

(Брой)									
Местоживеене Области Причини	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Търговище	811	369	442	933	430	503	-122	-61	-61
Постоянна работа	21	7	14	23	9	14	-2	-2	0
Временна работа	-	-	-	8	-	-	-7	-5	-2
Сключване на брак	7	-	7	8	-	8	-1	0	-1
Образование	-	-	-	24	14	10	-24	-14	-10
С (при) родители	4	-	-	23	-	-	-19	-10	-9
За гледане	-	-	-	17	-	-	-15	-5	-10
Други	140	47	93	186	76	110	-46	-29	-17
Непоказана	636	310	326	644	306	338	-8	4	-12

Източник: НСИ-Търговище

Механично движение на населението по местоживеене, възраст и пол за 2014 г.

(Брой)									
Место живеене Области Възраст	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Търговище	834	371	463	1 346	652	694	-512	-281	-231

0- 9	129	68	61	104	56	48	25	12	13
10 - 19	86	32	54	235	110	125	-149	-78	-71
20 - 29	172	47	125	289	130	159	-117	-83	-34
30 - 39	147	70	77	232	116	116	-85	-46	-39
40 - 49	73	48	25	160	95	65	-87	-47	-40
50 - 59	66	31	35	119	58	61	-53	-27	-26
60 - 69	57	32	25	111	56	55	-54	-24	-30
70+	104	43	61	96	31	65	8	12	-4

Източник: НСИ-Търговище

Населението в областта съхранява наблюдаваните тенденции за страната – да мигрира към големите градове.

В контекста на общите неблагоприятни икономически показатели за областта и обедняването на населението, тези данни илюстрират допълнително обезлюдяването на областта, особено типично за малките бедни общини в изолираните селски райони.

В очерталата се обща демографска среда ясно се проявяват такива фактори, които повече играят ролята на ограничения, отколкото на стимули в развитието на социалните услуги в широк и тесен смисъл на думата. Наред с това, те налагат и определена специализация на предоставяните услуги

От друга страна, концентрацията на децата и младежите в по-големите населени места позволява по-добре да се организира предоставянето на услуги, предназначени за тях и техните семейства. Неблагоприятното тук обаче е това, че този миграционен процес още по-силно води до обезлюдяване и застаряване на много селища, тъй като в тях вече става невъзможно да се поддържа училище, здравна служба, културни заведения. Така в селището остава само един дом без каквато и да е съпътстваща социална инфраструктура. Понякога липсва даже постоянно поддържан работещ магазин за хранителни стоки. Така при недостатъчно развитата транспортна инфраструктура и откъснатостта на някои райони от общинските центрове се получава един затворен кръг, в който демографската ситуация е причина за редица отрицателни последици, но е и следствие от последиците, които вече е породила.

Анализът на данните показва **основните демографски проблеми** в областта, имащи пряко отношение към социалната политика и системата на социалните услуги и към потребностите на населението от социални, здравни и др. услуги:

- Степента на деформиране на възрастовата структура на населението, характерна за преобладаващата част от българските общини е с много по-слабо проявление в

община Омуртаг. В този смисъл, застаряването на населението в общината е в по-начален стадий и все още не се е оформило като сериозен демографски проблем, застрашаващ бъдещото му възпроизводство по естествен път;

- намаление на броя на лицата в трудоспособна възраст;
- устойчива тенденция към миграционно движение и обезлюдяване на населените места в общините;
- ниска гъстота на населението, особено в малките населени места.

При наличието на населени места с под 100 жители, където живеят главно възрастни хора, се налага предоставянето на мобилни услуги или увеличаване на мобилността на местното население, за да може да се осигури необходимият достъп до тези социални услуги. С оглед на това силно се оскъпват разходите за предоставяне на услуги за сметка на разходите за достъп до тях.

7. Образователно равнище

Една от водещите цели на общоевропейската стратегия „Европа 2020“ е подобряване на образователното равнище на населението, по-специално намаляване на дела на преждевременно напусналите училище и увеличаване на дела на населението с висше или еквивалентно на висше образование.

По показател **„лица с висше образование“** областта е на едно от последните места в страната. Значителни са вътрешно общинските различия в относителния дял на висшистите. Делът на високообразованото население в община Търговище е най-висок 15,1 %, поради влиянието на град Търговище (21,4 % от населението е с висше образование). От останалите общини в по-благоприятно положение е само община Попово 11,5 %. В най-неблагоприятно положение е община Опака 4,3 %.

Характерно за образователния ценз от общините за област Търговище е, че преобладават лицата със средно и основно образование, съответно 37,1% и 32,2 % от населението на 7 и повече години.

За първи път през 2011 г. в преброяването е включена категорията „никога не посещавали училище“. Тревожен е фактът, че те никога не са се включвали в образователната система. С най-висок относителен дял по този показател са общините Антоново (3.6 %) и Омуртаг (2.9 %). Това са основно лица от ромската етническа група.

8. Етнически състав

Самоопределението на населението в област Търговище по етническа принадлежност към 01.02.2011 г. е представено в приложената таблица.

Лицата, които са се възползвали от правото на добровolen отговор на въпроса за етническо самоопределение, са 88.4 % от населението.

Българската етническа група обхваща 58 371 лица, или 54.7% от лицата, доброволно декларирали етническото си самоопределение, при 84.8 % средно за страната. Делът на българската етническа група в сравнение с данните за страната е по-малък с 30.1 пункта.

Турската етническа група е втората по численост, като към 01.02.2011 г. 38 371 лица са се самоопределили като етнически турци. Те представляват 35.8% от всички лица в областта, при 8.8% средно за страната. Лицата, самоопределили се към турската етническа общност, са концентрирани териториално в 3 общини – Опака (72,7%), Омуртаг (68.3%) и Антоново (50.1%).

Ромският етнос е третият по численост, като към 01.02.2011 г. наброява 7 767 души, според самоопределянето на лицата, с относителен дял от 7.3% при средно 4.9% за страната. Най-голям е делът на ромския етнос в община Антоново 20.4%, докато в община Опака е 0.1%. Към други етнически групи са се самоопределили 959 лица, или 0.9%. Лицата, които не са се самоопределили са 1472, или 1.4%.

Самоопределение на населението по етническа принадлежност към 1.02.2011 г.

Област, община	Етническа група - %				
	Българска	Турска	Ромска	Друга	Не се самоопределям
ОБЩО ЗА СТРАНАТА	84,8	8,8	4,9	0,7	0,8
ТЪРГОВИЩЕ	54,7	35,8	7,3	0,9	1,4
АНТОНОВО	28	50,1	20,4	0,1	1,4
ОМУРТАГ	20,1	68,3	9,7	1,1	0,8
ОПАКА	27	72,7	0,1	0,1	0,2
ПОПОВО	74,6	18,3	3,9	0,6	2,5
ТЪРГОВИЩЕ	62,4	28	7,3	1,1	1,1

Източник: НСИ

Общините Търговище и Попово са доминирани от българския етнос, а ромската етническа група е представена предимно в общините Антоново, Омуртаг и Търговище. В градовете тя е концентрирана в ромски квартали, а в малките населени места има села с преобладаващо ромско население и такива, в които ромите са по-слабо представени от другите етноси. Единствено в община Опака не живеят роми. Турската етническа група населява общините Опака, Омуртаг, Антоново и Търговище.

В етническият състав на населението 71.3% заема българската етническа група, на второ място е турската етническа група – 21.8%, а трета по численост е ромската етническа група – 5% от населението, а 1.8% са групите на „друга етническа група“, „не се самоопределя“, и „непоказано“. Община Попово като цяло има дял на малцинствата 27%, който е по-висок от средния за страната /16.1%/ , но по-нисък от средния за област Търговище.

Основните вероизповедания са източно православното християнство и мюсюлманството. Както е известно, информацията за етническия състав от последното преброяване на населението (2011 г.) показва данни по самоопределение, които не отразяват реалното съотношение на етническите групи. Към 2011 г. от общия брой на населението в България 7 364 570 души, като българи са се самоопределили 5 664 624 души (84.8%), като турци – 588 318 души (8.8%) и 325 343 души (4.9%) са се самоопределили като роми (цигани) и 1.5%, други и неопределени. Според същото преброяване, разпределението на населението на община Омуртаг по *етническа група* показва, че преобладава турската етническа група. Тя съставлява 67,5% от общия брой на населението на общината. Към българската етническа група се е самоопределило 20,4% от общото население на общината, а към ромската – 11,6%. Около 0,5% от населението не е определило своята етническа принадлежност. Основните *вероизповедания* в общината са мюсюлманството и източноправославното християнство. За изследвания тригодишен период, в община Омуртаг се наблюдава протичане на демографски процеси, които се отличават от процесите на демографското развитие на повечето от останалите общини в страната. Макар и с относително невисоки количествени параметри, общината е с положителни коефициенти на демографско развитие, които са по-благоприятни от средните за страната и за област Търговище.

ТЕНДЕНЦИИ ОТНОСНО ЧИСЛЕННОСТТА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Общият анализ на резултатите за развитието на населението и демографските процеси показва, че както страната, така и област Търговище се намира в тежък демографски преход. **Прогнозните резултати за област Търговище /по данни на НСИ/ ни показват тенденция към намаляване на населението, показано в следващата таблица:**

ПРОГНОЗА ЗА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ПОЛ					
Области Пол	Години				
	2010	2015	2020	2025	2030
Търговище	129 423	124 357	119 184	113 957	108 651

ПРОГНОЗА ЗА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ПОЛ					
Области Пол	Години				
	2010	2015	2020	2025	2030
Мъже	62 948	60 215	57 622	55 068	52 503
Жени	66 475	64 142	61 562	58 889	56 148

Демографските проблеми на област Търговище са свързани с цялостното ѝ социално-икономическо развитие. Основно те се отнасят до протичащите процеси и за някои от формираните структури на населението.

3.3. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

В област Търговище системата на здравеопазването е сравнително добре развита и като цяло покрива нуждите от здравна помощ на областта.

Броят на регистрираните към 19.11.2015 г. в РЗИ - Търговище лечебни заведения за извънболнична помощ е 196 от които 99 практики за първична и 65 за специализирана извънболнична помощ /в т.ч. на лекари и на лекари по дентална медицина/. Вписвания на нови лечебни заведения се осъществява рядко – за 2014 г. има 2 регистрирани лечебни заведения, а броят на заличените от регистъра е 14. От 01.01.2015 г. до 01.09.2015 г. има регистрирани 2 и заличени 3 лечебни заведения. На територията на областта функционират 10 медицински центрове, 1 ДКЦ, 13 медико – технически лаборатории, 11 медико-диагностични лаборатории и 1 хоспис.

Първична извънболнична медицинска помощ:

Броят на регистрираните лечебни заведения за първична извънболнична медицинска помощ през последните 5 години се задържа относително постоянен със слаба тенденция за намаление. В Област Търговище са регистрирани 26 индивидуални практики за първична медицинска помощ и 8 групови практики с включени в тях 26 лекари. От 52 общопрактикуващи лекари, осъществяващи дейност в Област Търговище, 21 са със специалност „Обща медицина“, в т. ч. 3-ма с втора специалност „Вътрешни болести“, 3-ма с втора специалност „Педиатрия“ и 1 с две други специалности - „Педиатрия“ и „Хранене и диететика“. Само с друга специалност са 22 ОПЛ, като от тях 10 са със специалност „Вътрешни болести“, а 12 - със специалност „Педиатрия“ /2 от които са зачислени за придобиване на специалност и по „Обща медицина“/. Общо 9 ОПЛ са без специалност, като всички са зачислени за специализация по „Обща медицина“.

Един общопрактикуващ лекар обслужва средно 2239 пациента. Осигуреността с ОПЛ на 10 000 души население за региона през 2014 г. е 4.55 при 6.28 средно за страната. В сравнение с предходни периоди показателят се изменя незначително като тенденцията е да намалява /4.63 за 2013 г. и 4.92 за 2012 г./. Най-висока осигуреност с ОПЛ се наблюдава в общини Попово и Антоново /5.10 на 10 000 души население/, следвани от Търговище /5.01/, и Омуртаг /3.25/, а най – ниска - в община Опака /3.14/.

С основен адрес в градовете са 84.91% от ОПЛ. В селата липсват трайно пребиваващи изпълнители на първична медицинска помощ. Пациентите от тези селища имат избран личен лекар в друго населено място, но независимо от това достъпът им до първична медицинска помощ е затруднен поради липса на транспорт, по финансови и др. причини /възрастни, самотни, трудноподвижни хора/. В селските райони обикновено един ОПЛ обслужва по график пациенти от няколко села. Извън графика много често реалното обслужване се осъществява от фелдшери, акушерки или медицински сестри, което пряко се отразява на качеството на диагностично-лечебния процес. Така на практика жителите на селата са затруднени в своевременния достъп до медицинска помощ и евентуално насочване за болнично лечение.

Първична извънболнична дентална помощ:

Броят на практикуващите в амбулатории за първична дентална помощ в региона е 70, с 3 по – малко в сравнение с предходната година. Повечето – 59 /83.1%/ са осъществили регистрации като индивидуални практики. В регистъра съществуват 5 групови практики за първична дентална помощ. /с работещи в тях общо 11 дентални лекари/.

Специализираната извънболнична помощ е основен интегриращ елемент в системата на здравеопазване, който осигурява на населението достъпна и качествена медицинска помощ и позволява да се намалят потребностите от значително по-скъпата болнична помощ чрез активна профилактика, ранна диагностика, адекватно и ефективно лечение в амбулаторни условия.

Към момента има разкрити 61 индивидуални и 4 групови практики за специализирана медицинска помощ. На територията на областта функционират 10 медицински центрове, 1 ДКЦ и 11 медико-диагностични лаборатории. Осигуреността със специализирани извънболнични лечебни заведения е 7.43 на 10 000 души население. Голяма част от лекарите-специалисти /59 %/ работят на основен трудов договор в лечебни заведения за болнична помощ. Нараства броят на хоспитализациите, на случаите с късна диагностика и настъпващи усложнения, което има за резултат влошаване здравния статус на населението. Съществен проблем е концентрацията на специализираната медицинска помощ в гр. Търговище и липсата на достатъчно специалисти в останалите общински центрове. Осигуреността на община Търговище с ЛЗ за СИМП на 10 000 души население е 8.78 /49 ЛЗ/ при 7.89 /17 ЛЗ/ за община Омуртаг, при 7.28 /20 ЛЗ/ за община Попово и 1.77 /1 ЛЗ/ за община Антоново. В община Опака няма регистрирани ЛЗСИМП. В сравнение с предходния период се наблюдава

намаление на осигуреността във всички общини с изключение на Антоново, където тя остава непроменена.

Недостатъчен брой от лекарите-специалисти са с регистрации извън големите общински центрове, поради което липсва регулярно покритие на потребностите на пациентите от специализирани прегледи. Налице са специалности, по които лекарите са малко на брой или липсват и пациентите търсят специалисти в други области на страната. В региона рядко постъпват на работа наскоро придобили специалност кадри в системата на здравеопазването, тъй като големите градове, особено тези с университетски центрове предлагат по – добри възможности за специализация. На територията на област Търговище може да се осъществи практическо обучение по 17 специалности, а за другите липсва положителна акредитационна оценка. Предприемането на стъпки в посока следдипломна квалификация коства допълнителни финансови средства за лекарите и е свързано с по – продължително откъсване от семейството. Работата в чужбина се явява предпочитана възможност от младите специалисти за получаване на по-добро възнаграждение за положен труд и за допълнителна квалификация, особено за последните години.

Ниската осигуреност на населението с профилирани дентални специалисти и тяхната концентрация в областния град води до затруднен достъп до специализирана дентална помощ, респективно влошено орално здраве на голяма част от жителите в региона.

Състояние и тенденции в развитието на болнична медицинска помощ

Към момента в област Търговище функционират общо 5 лечебни заведения за болнична медицинска помощ - три многопрофилни болници за активно лечение в градовете Търговище, Попово и Омуртаг и 2 частни /специализирана очна болница за активно лечение в гр. Търговище и частна хирургична болница/.

Изградената система от болнични заведения като цяло задоволява масовите потребности на населението от болнична помощ.

В областта липсват специализирани лечебни заведения за лечение на психични заболявания. В „МБАЛ-Търговище“ АД функционира отделение по психиатрия с III ниво на компетентност, а в „МБАЛ-Омуртаг“ ЕАД има отделение по психиатрия с I ниво на компетентност. като дейността се осигурява от психиатричните отделения при „МБАЛ-Търговище“ АД и „МБАЛ-Омуртаг“ ЕАД.

В региона няма разкрит и комплексен онкологичен център и по-голяма част от жителите на региона ползват при необходимост услугите на „КОЦ – Шумен“ ЕООД.

На територията на областта няма регистрирани болници за продължително лечение, болници за рехабилитация, болници за продължително лечение и рехабилитация.

На територията на региона към момента няма регистрирани лечебни заведения и специалисти, които прилагат високотехнологични методи за диагностика и лечение (кардиохирургия, лъчелечение, трансплантация, ендоваскуларни интервенции в т.ч. инвазивна кардиология, роботизирана хирургия, асистирана репродукция). Нуждаещите се

пациенти ползват услугите на лечебни заведения в други области – Русе, Велико Търново и Шумен.

Изключително тревожен факт е прогресивното намаляването числеността на лекарите в болничната помощ през последните години. За периода 2007 – 2013 г. броят им спада от 319 на 197. През 2014 г. общият брой на лекарите е 200, като 168 от тях работят на основен трудов договор, 21 – на втори и 11 – на граждански. Към 30.06.2015 г. общият им брой е 241, като 178 от тях са на основен трудов договор и 63 на граждански. Поради трайният им недостиг се привличат и лекари от съседни области.

Системата за спешна медицинска помощ на територията на област Търговище включва Център за спешна медицинска помощ - Търговище с разкрити 4 филиала в градовете Търговище, Попово, Омуртаг и Антоново и Спешно отделение към „МБАЛ-Търговище“ АД. Филиалът в гр. Попово обслужва и община Опака.

Анкетно изследване показва, че като цяло населението основно разчита на здравните заведения и специалисти в областта. През годината на 26,9% от живеещите в областта им се е наложило да пътуват до друга област, за да получат здравни услуги, което е по-нисък процент от този за страната (33,5%). Като основна причина за пътуването по медицински причини 73% от тях посочват, че са го направили заради липса на специалисти – тази причина е с най-значим дял именно в област Търговище.

Според експертите от Регионалната здравна инспекция проблемите на системата на здравеопазване в областта са: осигуреността с медицински специалисти на 10 000 от населението в областта е с по-ниски стойности от средните за страната, което рефлектира върху качеството на медицинските услуги; ограничените възможности за оказване на качествена първична медицинска дентална помощ, лекарствоснабдяване в малките и отдалечени населени места; лечебните заведения за специализирана и доболнична помощ са съсредоточени в областния и общинските центрове, ниската здравна култура, респективно ниският социално-икономически статус на голяма част от населението и големият процент здравнонеосигурени лица; липсата на диспансерни структури затруднява обслужването на болни с психиатрични, кожно-венерически заболявания и болни от туберкулоза; липсата на достатъчно работещи структури за долекуване и хосписи.

Важен социално-икономически фактор с влияние върху здравния статус на населението е безработицата в област Търговище, която е една от най-високите в страната. Тя води до обедняване и социално изключване на цели групи от населението. Бедността се явява като най-важната детерминанта на влошените здравни показатели.

Проблемите пред системата на здравеопазването от гледна точка на регионалното развитие, потвърдени и от анкетното проучване, се свеждат до:

- осигуряване на равни възможности за достъп до здравните услуги на хората, включително и на живеещите в малки населени места отдалечени от градските центрове;

- повишаване на качеството на здравните услуги чрез развиване на капацитета на медицинския персонал;
- оборудването на здравните заведения с нова, по-модерна медицинска техника;
- отдалечеността на мястото на предлагане на медицинска помощ (първична, специализирана, болнична, спешна и неотложна).

Изводи:

- **Тенденция на повишаване на общата заболяемост;** задържащ се висок относителен дял на болестите на дихателната система, сърдечно-съдовите заболявания, тези на пикочно - половата система, висок дял на психичните заболявания и др. в структурата на общата и хоспитализирана заболяемост.

3.4. ОБРАЗОВАНИЕ

Политиките за реформи в сферата на образованието са съобразно спецификата и традициите в област Търговище и са изградени на базата на системно наблюдение върху дейността на училищата и анализите на резултатите от тяхната работа.

Описание на мрежата на образованието в област Търговище по общини за учебната 2014/2015 г.

В община Търговище функционират 41 учебно-възпитателни заведения /УВЗ/ – 27 в града и 14 в селата. Училищната мрежа включва 25 училища. В града има 15 училища: 4 основни, 2 средни общообразователни, 1 спортно, 1 профилирана гимназия, 5 професионални гимназии³, 2 специални училища, от които едното е с професионална подготовка за деца с увреден слух, а другото е помощно училище-интернат. В селата функционират 10 училища, като всичките са основни. Училищната мрежа е допълнена и с 1 общинско извънучилищно педагогическо учреждение⁴, удовлетворяващо интересите и потребностите на децата в свободното време. Съществува и 1 държавно извънучилищно педагогическо учреждение – Ресурсен център, удовлетворяващо интересите и потребностите на децата със специални образователни потребности. Целодневните детски градини са 14, като 10 от тях са в града и 4 в селата с филиали в 17 села. Градините са общо с 80 групи.

В общината не функционира висше учебно заведение.

В общината има общо 10 селски основни училища и 4 ЦДГ в селата с филиали (като в 17 села функционират филиални групи); в града училищата са общо 15, като 8 от тях са общински и 7 държавни, а детските градини са общо 10 на брой.

³ Професионално техническа гимназия “Цар Симеон Велики”, Професионална гимназия по икономическа информатика “Джон Атанасов”, Професионална гимназия по земеделие, Професионална гимназия по туризъм и хранително-вкусови технологии „Алеко Константинов” и Професионална гимназия по електротехника и строителство.

⁴ Обединен детски комплекс

В община Търговище няма защитени училища, функционират 9 средишни (3 в града и 6 в селата). В общината функционира само едно помощно училище – ПУ-Интернат „Д-р Петър Берон“.

През 2014-2015 година в община Търговище се обучават **6325** ученика в общински и държавни училища.

Броят на отпадналите от училище деца през учебната 2010/2011 година– 56; през учебната 2011/2012 година- 48; през учебната 2012/2013 година -37; през учебната 2013/2014 година- 36; и децата, отпаднали от училище през учебната 2014/2015 година- 20.

Причините за отпадането на учениците от училище са: заминаване в чужбина, ранни бракове, социално-битови и семейни причини (финансово затруднение на родителите, невъзможност за осигуряване на средства за обучението им), липса на мотивация за учене.

Обхващането в предучилищно образование е следното:

- в детските градини: 87 %;
- в подготвителните групи: 97 %.

Образователното равнище на населението на община Антоново е по-ниско от средните стойности на показателя за страната, като най-висок дял имат лицата с начално и по-ниско образование, следвани от тези с основно и средно образование.

Учениците се обучават в едно СОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ – гр. Антоново, две основни училища /ОУ „Н. Й. Вапцаров“ – с. Стеврек и ОУ „Н. Й. Вапцаров“ – с. Трескавец/ те са и защитени и едно начално училище „Д-р Петър Берон“ – с. Изворово. Това е оптималната структура, но тя предполага голяма част от децата от селата да пътуват до най-близкото училище извън своето населено място, което затруднява обратната връзка на родителите с училището. Децата са обхванати в една ЦДГ с групи в селата Изворово, Трескавец, Таймище и Стеврек.

Броят на отпадналите от училище деца през учебната 2010/2011 година– 34; през учебната 2011/2012 година- 32; през учебната 2012/2013 година- 18; през учебната 2013/2014 година- 12; и децата, отпаднали от училище през учебната 2014/2015 година- 9.

През последните години е в ход оптимизация на училищната мрежа. Както в повечето общини, така и в община Опака се пристъпи към закриване на училища. Сега на територията на общината функционират 7 учебни заведения, от които:

- *Предучилищното образование* – детските градини са общо 4, като към едната има два филиала. Броят на децата в посещаващи детските градини е 133, а тези в предучилищна форма – 50.
- *Основното и средно общо образование* децата в общината получават в едно средно училище СОУ „Васил Левски“ в гр.Опака и две основни училища в с. Крепча и с. Голямо Градище.

Общият брой ученици за учебната 2015/2016г. обучаващи се в училищата е 457, разпределени в 28 паралелки. Средното образование е с четири годишен срок на обучение и се осъществява в СОУ „Васил Левски“ гр. Опака. Текущата демографска ситуация изостря проблема с броя на учениците и пълняемостта на паралелките. По данни на отдел „Образование“ в Община Опака не са регистрирани необхванати деца, а отпаднали от училище от 2010 до 2015 година - няма.

През 2014/2015 год. образователното дело в Община Омуртаг се осъществява от 10 учебни заведения, 1 общежитие, 6 средищни детски градини с 10 филиала, детска ясла и други дейности по образованието. На територията на общината има и други институции и НПО, които извършват образователни и възпитателни дейности – Професионална Гимназия по текстил и лека промишленост. Учебните звена се разпределят по видове, както следва: две начални, шест основни, една прогимназия и една гимназия.

Детските заведения в общината са общо 18 - 6 средищни целодневни детски градини с 10 филиала. В града има и самостоятелна детска ясла -1 брой с три групи и с функционираща към нея детска млечна кухня- 1 брой. Основният проблем е малкият брой деца в групите по селата, където приемът е от 2 до 6 години.

В сферата на образованието са заети 399 щатни бройки, като от тях 238 са педагогически и 161 непедагогически персонал.

Действащото организирано столово хранене позволява учениците да получават питателна и евтина храна /закуска, обяд/.

Към всички учебно-възпитателни заведения има изградени здравни кабинети, в които са назначени медицински специалисти.

Училищата от община Омуртаг прилагат системата на делегирани бюджети от 2001 година до сега. Въвеждането на системата на делегирани бюджети даде възможност за взимане на решения от по-ниско ниво. Директорите и колективите на училищата много по-добре познават потребностите на даденото учебно заведение. Контрола, който директора упражнява когато знае, че икономии могат да се пренасочат според нуждите на училището е на много по-високо ниво. Като цяло системата на делегираните бюджети доказва своята оптималност и положителни резултати.

Общ брой ученици: 2351, брой училища: 10, брой детски градини: 6.

Ученици с увреждания, интегрирани в образователния процес: общ брой- 10, разпределение по училища- 7, разпределение по детски градини -3.

В община Омуртаг няма необхванати деца от образователната система за изследвания пет годишен период 2011-2015 г.

Отпадналите от училище деца през последните учебни години намалява: деца, отпаднали от училище през учебната 2010/2011 година- 30; отпаднали от училище през учебната 2011/2012 година- 19; през учебната 2012/2013 година- 18; през учебната

2013/2014 година- 16; и деца, отпаднали от училище през учебната 2014/2015 година- 5.

На територията на **Община Попово** работят пет целодневни детски градини и едно ОДЗ. Всичките те се намират в град Попово. Към ОДЗ съществуват 3 яслени групи. От 01.01.2015 г. към ОДЗ е разкрита и детска кухня, която ежедневно осигурява обедно меню на над 35 деца. Всичките те се намират в град Попово. Децата от селата на Община Попово се обслужват в други 15 "селски" групи, разпределени към поповските детски градини. Системата на образованието на територията на общината обхваща 6 основни училища в селата: Водица, Зараево, Ломци, Садина, Светлен, Славяново, 3 основни училища в общинския център и 3 гимназии в общинския център, две от които са професионални. Финансирането на училищата се извършва от общината и от отделни министерства чрез системата на делегираните бюджети.

На територията на Община Попово функционира филиал на ПУИ „ д-р Петър Берон” гр. Търговище, където се обучават 8 деца със специални образователни потребности.

Общият брой ученици на територията на общината за учебната 2014/2015 г. е 2589, обучавани от над 200 педагози. В община Попово необхванатите деца от образователната система за изследвания пет годишен период 2011-2015 г. са общо 13, като през 2015 г. има само едно дете необхванато от образователната система.

Отпадналите от училище деца през последните учебни години намалява: деца, отпаднали от училище през учебната 2010/2011 година- 0; отпаднали от училище през учебната 2011/2012 година- 11; през учебната 2012/2013 година -12; през учебната 2013/2014 година- 2; и деца, отпаднали от училище през учебната 2014/2015 година - 4.

Броят на децата, посещаващи детски и учебни заведения към 31.10.2015г. е както следва: деца в детски градини /без предучилищна форма/- 313 бр; деца в предучилищни форми на образование /училища и детски градини/- 358 бр.; деца в общински и държавни училища (1-4 клас) – 849 бр.; деца в общински и държавни училища (5-8 клас) – 885 бр.; деца в общински и държавни училища (9-12 клас) – 841 бр. Общ брой деца в общински и държавни училища – 2589 бр. Общ брой деца в детски градини- 657 бр.

Независимо от тенденцията за намаляване на броя на отпадналите от училище ученици на територията на област Търговище, проблемът остава изключително сериозен, особено като се отчитат и процесите на скрито неприсъствие на деца в училищата (трайно непосещаващи училище) от гледна точка запазване на училища и работни места на педагогическия персонал. Най-много ученици отпадат от 9 клас и в началните класове. Причините за отпадане от училище се групират в няколко основни категории – социално-икономически, образователни и етнокултурни. Най-ясно феноменът се проявява в градските ромски гета и в селата с преобладаващо ромско население.

Проблеми в образованието и насоки за интервенция:

Основната цел при реструктурирането на училищната мрежа и политиките трябва да е в посока на:

- ❖ Постепенно премахване на практиката на обучение на ученици в слети паралелки в малките селски училища в посока към създаването на средишни училища;
- ❖ Пълноценно интегриране на децата с различен етнически произход и със специфични образователни потребности;
- ❖ Разширяване на извънкласните дейности съобразно интересите на учениците и нуждите на децата и учениците, изпаднали в социална изолация и на талантливите и изявени деца;
- ❖ Отваряне на училището за активно и устойчиво партньорство с други институции и организации, работещи в социалната сфера: ОДЗ, МКБППМН, НПО, полиция, община и др.
- ❖ Активизиране работата на педагогическите съветници и училищните педагози по посока превенция на ранното отпадане от училище и елиминиране на рисковите фактори за децата и учениците, застрашени от социално изключване. Участие в координационния механизъм на органите за закрила на детето при случаи на деца, жертва на насилие, в риск от насилие и при кризисна интервенция.

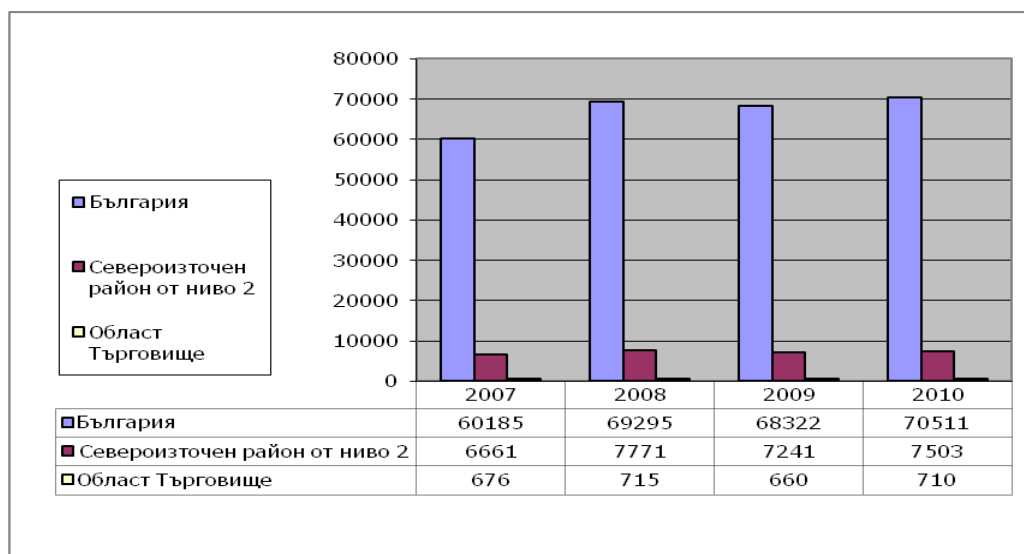
/Забележка: Всички данни в раздела «Образование» са предоставени от РИО Търговище./

3.5. ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

В икономически аспект, област Търговище се нарежда на последно място сред четирите области съставлящи Североизточния район.

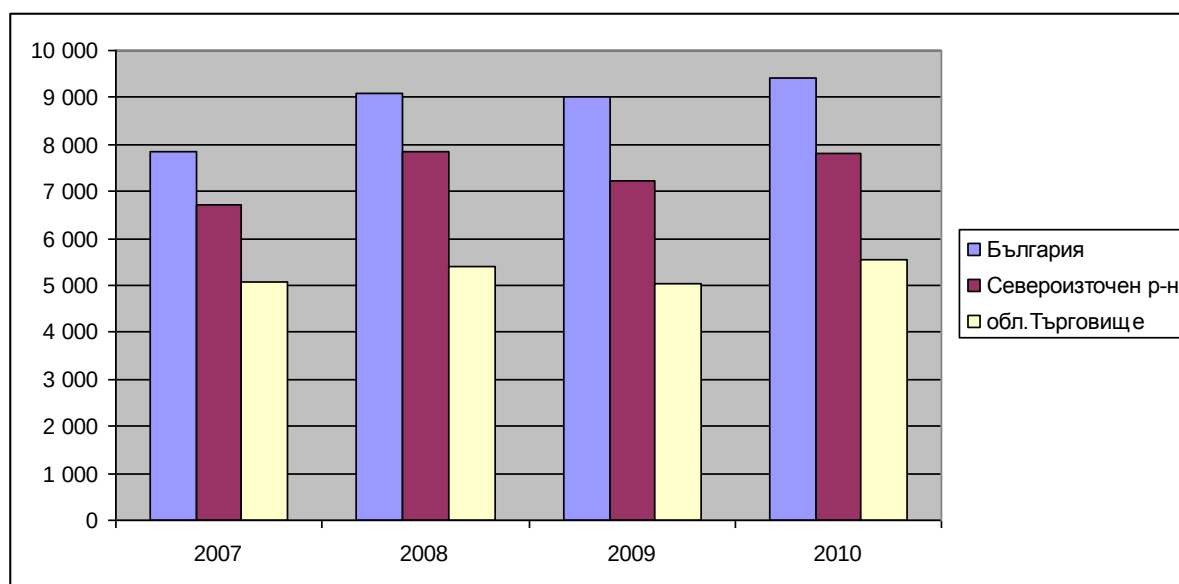
Постигането на динамичен растеж е основното предизвикателство пред българските райони, допълнително усложнено от икономическата криза. Област Търговище отбелязва ограничен напредък в икономическия растеж през периода преди кризата и нейното развитие е силно повлияно от негативните въздействия на кризата, като реализира икономически спад, нещо характерно за повечето области от ниво 3 в района.

БВП по текущи цени (2007-2010 г.), хил.лв.

Източник: НСИ

БВП на човек (2007-2010 г.), лв.

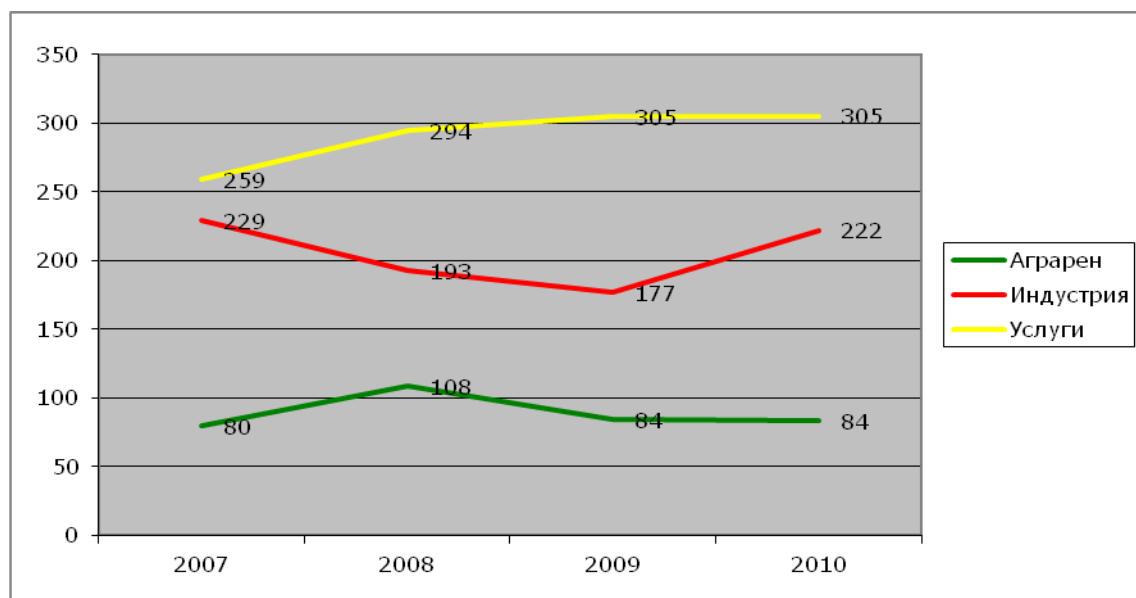

Източник: НСИ

Областта отбелязва дълготрайна тенденция, създавайки нисък брутен вътрешен продукт (БВП) и най-нисък БВП на човек от населението в сравнение с другите области от района. Област Търговище е с условно ниско равнище на развитие.

Най-голям дял в създадената брутна добавена стойност (БДС) има секторът на услугите (50% през 2010 г.). За последните пет години делът на индустрията остава в границите на 32-36%, а на аграрния сектор – 14-18%.

Динамика на БДС по сектори в област Търговище 2007-2010 млн.лв.

Източник: НСИ

Общо за развитието на икономиката в Област Търговище има информация в следващите две таблици:

Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи

/ хил.лехове/

Икономически дейности (А10)	2011	2012	2013
Общо	156440	258311	319230
Селско, горско и рибно стопанство	35710	55300	42289
Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	55748	147900	..
Строителство	8956	7147	20819
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	29490	30891	21716
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	..	..	72
Финансови и застрахователни дейности	..	..	..
Операции с недвижими имоти	802	1902	2477
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	20314	9838	6597
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност	4654	3112	5775
Други услуги	573	1891	3123

Източник : Конфиденциални данни

Придобити дълготрайни материални активи за Област Търговище

Икономически дейности (A10)	2011	2012	2013
Общо	141968	159060	248969
Селско, горско и рибно стопанство	30330	50909	41793
Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	46117	53458	..
Строителство	10028	6189	13932
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	28360	31772	21096
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	..	..	91
Финансови и застрахователни дейности	..	..	..
Операции с недвижими имоти	657	1385	2429
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	20852	9946	6657
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност	4961	3351	5409
Други услуги	516	1745	..

Източник: Конфиденциални данни

Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия / хил.евро/

	2011	2012	2013
Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12.	193503,9	186336,8	208880,9

Източник : Конфиденциални данни

Селско и горско стопанство

По данни на НСИ за 2011 г. в сектора работят 308 предприятия, които са произвели продукция за 155 704 хил. лв. Това представлява 12.8 % от произведеното в областта. Секторът разполага с 9.5 % (164 399 хил. лв.) от нетните приходи от продажби и 10.4 % (2466) от заетите лица. През 2011 г. секторът бележи ръст спрямо 2010 г. което е видно от по-долната таблица:

Основни икономически показатели в сектор селско и горско стопанство за 2010 и 2011 г.

Показатели	мярка	2010 г.	2011 г.	Прираст 2011/2010 (%)
Заети лица	бр.	2175	2466	13,40%
Предприятия	бр.	279	308	10,40%
Продукция	хил.лв.	122013	155704	27,60%
Нетни приходи	хил.лв.	132842	164399	23,80%
Печалба	хил.лв.	25822	37666	45,90%
ДМА	хил.лв.	105282	124626	18,40%

Източник: ТСБ – Търговище

Земеделието е съставна част от икономиката на област Търговище. Неговото развитие е приоритетно и на тази основа аграрната политика на областта е насочена към създаване и утвърждаване на пазарните структури, които благоприятстват развитието на ефективно земеделие. Развити са двата подотрасъла на селското стопанство – растениевъдство и животновъдство.

По данни на Областна дирекция "Земеделие" гр. Търговище площите със земеделско предназначение в област Търговище през 2012 г. са в размер на 1 641 087 дка, разпределени както следва:

- ниви 1 303 660 дка (79.4 %);
- трайни насаждения 41 956 дка (2.6 %);
- лозови насаждения 34 898 дка (2.1 %);
- ливади и пасища 26 0573 дка (15.9 %).

Реално използваната за земеделски нужди земя, попадаща в така наречения слой "Площи подходящи за подпомагане", т.е. отговарящи на изискванията за добро земеделско състояние са около 1 100 000 дка (67.0 % от площите със земеделско предназначение), като те включват обработваеми земи, трайни насаждения, ливади, мери и пасища, поддържани съгласно изискванията на ЕС.

Растениевъдство. Почвено климатичните условия са благоприятни за отглеждане на зърнени, технически и фуражни култури. Основна култура си остава пшеницата 383 681 дка (23.4 %), следвана от слънчогледа 252 347 дка (19.4 %) и царевичата 163 163 дка (9.9 %). Общините Попово, Опака и Търговище традиционно се водят зърно- производствения район на областта. В трите общини сериозно е залегнало производството на зърнено- житни и технически култури.

Трайните насаждения са обособени в по-големи масиви и при интензивно отглеждане са 20 194 дка (1.2 % от селскостопанската земя), което е твърде скромно дял. От тях овощните видове заемат 9 126 дка (45.2 %). Типични култури за областта са: сливата (27.8 % от овощните насаждения), малините (10.6 %), ягодиите (8.8 %) и вишните (4.0 %). Лозовите масиви заемат 9 870 дка (48.9 % от трайните насаждения), от тях около 80.0 % са в община Търговище. Природните условия в областта са благоприятни за отглеждане на тези култури и те могат да имат важно стопанско значение за областта. Разширяването на площите с трайни насаждения трябва да е приоритетно – лозови масиви в общините Търговище и Опака, овощни насаждения от сливи, вишни и ягодоплодни – във всички общини.

Животновъдство. Сектор животновъдство винаги е бил с водещи функции в областта на селското стопанство за Търговищка област. Условията са подходящи за развитието на месодайно и млекодайно животновъдство, с оглед наличието на големи ливадни пасища. Успешно се развива производството на мед и пчелни продукти и други продукти от животински произход.

В последните години предвид влошените икономически условия в страната, съответно и в областта се наблюдава значителен спад на броя на животновъдните стопанства. Една от причините за намаляването им е въведените по-строги изисквания от страна на Европейския съюз по отношение на начина и условията на отглеждане на животните. Тези изисквания налагат сериозно модернизиране на фермите, което се оказва непосилно за по-дребните животновъди. Съществен фактор е обезлюдяването на селата и съответно ориентирането на младите хора към по-големите населени места и ангажираност в други сектори на икономиката. По този начин все по-малко са хората залагащи на животновъдството, като начин за издържане на семейството и реализиране на продукция с цел доходи.

Селското стопанство в областта е база на преработвателната индустрия. В областта се утвърдиха множество мляко и месо преработвателни предприятия с наложена марка на пазара. Земеделието винаги ще бъде приоритет с насоченост към създаването и утвърждаването на пазарни структури, благоприятстващи ефективното му развитие.

Горският фонд на област Търговище се стопанисва от Държавно горско стопанство "ДГС - Търговище", Държавно горско стопанство "ДГС - Омуртаг", и Държавно ловно стопанство (ДЛС) "Черни Лом – гр. Попово". По данни на Агенцията по геодезия, картография и кадастър, горските земи в област Търговище заемат 26.2 % от територията на областта и в много случаи осигуряват доход и заетост на населението, суровини за дървопреработвателната промишленост и дърва за огрев, а заедно с това имат основни функции при защитата на околната среда, като задържането и осигуряването на вода за земеделските и населените райони, предпазването от ерозия, защитата на биологичното разнообразие, осигуряването на отдих и други социални дейности, както и териториална основа за лова и дивечовъдството. На територията на горския фонд се осъществяват и редица странични ползвания – паша на едър и дребен добитък, добив на сено от голите площи.

Промишлеността е основен сектор в икономическото развитие на област Търговище.

Основни икономически характеристики на сектора за последните години (на областно ниво)

Год.	Пред- прия- тия	Произве- дена продук- ция	Приходи от дейност- та	Нетни приходи от продаж- би	Разходи за дейност- та	Печалба	Загуба	Заети лица	Наети лица	Разходи за възнаграж- дения	ДМА
	Брой	Хил.лв						Б р о й		Хил. лв	
2009	560	637675	724209	660426	700907	36020	15057	11650	11297	63923	505971
2010	524	712035	797282	735235	746275	66969	19030	10640	10252	60250	478690
2011	487	758279	826083	772441	766571	65501	7913	10170	9827	62912	503278

Източник: ТСБ – Търговище

Недвусмислено се налагат няколко извода:

- в годините на криза има намаляване на броя на предприятията от сектора;
- намалява броя на заетите и наетите лица в сектора, резултат от закриването предимно

на микро и по-рядко малки фирми;

- увеличава се стойността на произведената продукция през 2011 с 19.0 % спрямо 2009 г. и приходите от нетни приходи от продажби с през 2011 с 17.0 % спрямо 2009 г.

Основни характеристики на сектор индустрия за 2011 г. (по общини)

Община	Предпри- ятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Нетни приходи от продажби	Разходи за дейността	Заети лица	Наети лица	Разходи за възна- граждения	ДМА
	Брой	Хил.лв				Б р о й		Хил.лв	
АНТОНОВО	8	..	..	..	11	..	..	..	31
ОМУРТАГ	43	6 164	6 932	6 132	6 655	467	441	1 607	6 523
ОПАКА	10	7 587	8 136	7 448	7 818	158	150	484	3 354
ПОПОВО	97	97 578	104 930	99 141	98 147	2 370	1 280	12 752	54 195
ТЪРГОВИЩЕ	2 212	643 264	702 775	654 902	649 907	7 031	6 822	47 679	438 967

Източник: ТСБ - Търговище

Лидер в областта е община Търговище, следвана от Попово, традиционни центрове на икономиката. За отбелязване е намаляването на стопанските субекти в индустрията, отпадането на традиционни сектори и респективно намаляването броя на заетите.

Секторът на **услугите** все повече увеличава своя дял и изпреварва заложените очаквания, като включва широк спектър от услуги, както традиционни, така и иновативни, подкрепящи развитието на бизнеса, подобряване качеството на работната сила, а така също и услуги за населението. Развитието на бизнес услугите в района е с постоянен напредък, за което говорят и данните в следващата таблица.

Развитие на бизнес услугите

Година	Относителен дял %
2007	45,6
2008	49,4
2009	53,8
2010	49,9

Източник: ТСБ - Търговище

И в бъдеще секторът ще остане водещ в икономиката на областта, като в следващия планов период делът му ще достигне 55-57 % .

По отношение големината на действащите фирми, като гръбнак на областната икономика се явяват микро и малките фирми. През 2011 г. те съставляват 98 % от броя на предприятията и 52.6 % от броя на заетите лица. Това разпределение не е най-доброто по отношение на стабилността на икономиката. Налага се изводът, че бъдещото

преструктуриране на секторната структура на областта следва да се осъществи при ускорени темпове на растеж. Ниският дял на селското стопанство и относително ниският дял на промишлеността налагат да се приложат мерки за стабилизиране и залагане на ново индустриално развитие с по-висока добавена стойност за областта.

Инвестиции

Положителен момент е **нарастването на размера на акумулираните преки чуждестранни инвестиции**. През 2011 г. те са 193 504 хил. евро, като в сравнение с 2010 г. те са нараснали с 12 653 хил.евро, или със 7.0 %. Основен чуждестранен инвеститор в областта е "Тракия Глас България" ЕАД - едно от най-големите новооткрити предприятия в България през изминалото десетилетие. За периода между 2005-2010 г. компанията е вложила 400 млн.лв. в инвестиции на зелено.

Характерно за областта е, че независимо от икономическата криза, инвестициите както в абсолютен размер, така и отнесени към населението, нарастват.

Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12.2011 г. в област Търговище (района и другите области) имат следните измерения:

Чуждестранни инвестиции в област Търговище

Статистически район, Области	Чуждестранни преки инвестиции с натрупване (хил. евро)		
	2011 г.	2010 г.	2009 г.
Североизточен	2018734,6	2102923,2	2083919,1
Варна	1500599,7	1531539,3	1640335,0
Добрич	233539,4	301906,2	194854,4
Търговище	193503,9	180850,9	153040,0
Шумен	91091,6	88626,8	95689,7

Източник: НСИ и ТСБ- Търговище

Основните проблеми на икономическото развитие в областта са обичайните за всички области в страната: лоша транспортна инфраструктура, недостиг на финансови средства и инвестиции за разширение и технологично обновление на производства и предприятия; свито вътрешно потребление и търсене и наличие на ограничени външни пазари; недостатъчно развита пазарна инфраструктура; недостиг на информация и т.н.

Изводите, които се налагат от прегледа на стопанското развитие на областта са:

- Икономическото развитие на област Търговище по показател БВП на човек от населението е под средното за страната и североизточния район, като бележи

негативна тенденция на намаляване през последните години;

- Налице са големи диспропорции в икономическото развитие на общините в областта. Очертават се две сравнително устойчиви икономически общини – Търговище и Попово;
- Недостатъчен е размерът на инвестициите за обновяване на технологичното оборудване;
- Недостатъчна и с незадоволително качество е бизнес- инфраструктурата в областта;
- Ниска е степента на конкурентоспособност на производствените предприятия.
-

3.6. ДОХОДИ И ЖИЗНЕН СТАНДАРТ

Доходите в област Търговище са едни от най-ниските в страната. Това се дължи на високата безработица и е причина за ниската покупателна способност на населението. Доходите на населението в област Търговище за 2011 г. са значително под средните за страната, като за едно лице средният годишен доход е 2 695 лв. или с 1 087 лв. (28.7 %) по-малко от средният доход за страната (3 782 лв.).

Доходите от работна заплата на лице от домакинството за 2011 г. съставляват най-голям относителен дял (41.3 %) от общия доход, следвани от доходите от пенсии (37.1 %) и доходите от самостоятелна заетост (5.5 %).

Средно годишни доходи на лице (лв.)

години	Търговище	България	Разлика
2011	2695	3782	-1087
2010	2354	3648	-1294
2009	2373	3693	-1320
2008	2102	3502	-1400
2007	1816	3105	-1289

Източник: ТСБ – Търговище

Наблюдават се вътрешнообластни различия в доходите на населението в градовете и селата, както и между общините, в които е съсредоточена по-голяма част от предоставяните услуги и предприемачеството и общините, които са в по-малка степен развити в сектора на услугите за бизнеса.

Средна годишна заплата в област Търговище (лв.)

Район, област	години				
	2007	2008	2009	2010	2011
България	4402	5479	6172	6540	6727
Североизточен район	4739	5937	6534	6890	7350
Област Търговище	4023	4909	5389	5620	5913

Област Варна	5168	6448	7159	7533	8144
Област Добрич	4254	5353	5772	6130	6394
Област Шумен	4251	5357	5803	6214	6499

Източник: НСИ

Работната заплата продължава да бъде основен източник за доходите на домакинствата с над 40% от общия доход. Средната годишна работна заплата в областта през 2011 г. е 5 913 лв. Областта е на последно място в СИР (7350 лв.) и на едно от последните места в страната (6727 лв.)⁵, като увеличението на работната заплата за 2011 г. в сравнение с 2010 г. е с 5,2%.

В Област Търговище за 2011 г. за лица на възраст 15-64 г. навършени години коефициентът на заетост е 57,6%, а за 2013 г. - 48,7. Коефициентът на заетост за изследвания период е намалял с 8.9 %, а коефициентът на икономическа активност за лица на възраст 15-64 навършени години е намалял с 7.8 % за същия период.

Средната годишна работна заплата през 2011 г. е 5 913 лв., а за 2013 г. - 7 195 лв., разликата е 1 282 лв.

През второто тримесечие на 2014 г. средната месечна работна заплата е 640,23 лв., а за второто тримесечие на 2015 г. е 672.95 лв. Налице е увеличение на средната месечна работна заплата на лице с 32,72 лв. в продължение на една календарна година.

През 2011 г. броят на наетите лица по трудово и служебно правоотношение за област Търговище е 27 764 души, а за 2013 г. е 27 842 души. За тригодишния период е налице увеличение на наетите лица с 78 броя.

Общ доход на домакинствата по източници на доходи за второто тримесечие на 2014 и 2015 г.

Второ тримесечие на 2014 г.				Второ тримесечие на 2015 г.		
Източници	структура %	средно на домакинство лв.	средно на лице лв.	структура %	средно на домакинство лв.	средно на лице лв.
Общ доход	100.0	2 835.17	1 159.84	100.0	2 887.10	1 202.99
Брутен общ доход	97.4	2 760.24	1 129.18	97.5	2 815.86	1 173.31
Работна заплата	55.2	1 565.01	640.23	55.9	1 615.03	672.95
Извън работната заплата	3.4	95.23	38.96	2.9	84.60	35.25
От самостоятелна заетост	7.4	209.06	85.53	7.0	202.02	84.18
От собственост	0.3	8.99	3.68	0.1	3.92	1.63
Пенсии	26.3	744.78	304.68	26.6	768.59	320.26

⁵ През 2011 г. само в област Видин средногодишната заплата е по-малка (5 532 лв.)

Обезщетения за безработни	0.5	15.20	6.22	0.4	11.73	4.89
Семейни доходи за деца	0.9	25.39	10.39	1.0	28.96	12.07
Други социални помощи	2.4	67.35	27.55	2.2	69.80	27.00
Регулярни трансфери от други домакинства	1.0	29.23	11.96	1.3	36.21	15.09
Приходи от продажби	0.4	12.73	5.21	0.4	10.86	4.52
Други приходи	2.2	62.21	25.45	2.1	60.39	25.16
Изтеглени спестявания	-	53.98	22.08	-	70.17	29.24
Заеми и кредити	-	17.70	7.24	-	20.38	8.49

Източник: НСИ-гр.Търговище

Доходи и коефициент на заетост на населението за 2011-2013 г. за Област Търговище

	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Средно списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение/бр./	27 764	28 130	27 842
Средно годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение/лв./	5 913	6 556	7 195
Коефициент на икономическа активност-15-64 год. навършени %	65,7	63,9	57,9
Коефициент на заетост-15-64 год. навършени %	57,6	53,9	48,7

Източник: НСИ-гр.Търговище

Изводи:

По равнище на доходи на населението България е най-изостаналата и бедна страна-членка на ЕС;

Доходите на нашите домакинства са с около 70% по-ниски от средните за ЕС;

В рамките на страната областта е на едно от последните места по показателите общ доход на лице от домакинството и средна работна заплата.

3.7. ЗАЕТОСТ

В общия анализ на ситуацията трябва да се разгледат и процесите, свързани с трудовата заетост и безработицата в областта, която, освен че се намира под въздействието на демографските последици, следва и логиката на икономическото развитие и икономическия растеж. Вече бе подчертано, че е налице процес на застаряване на населението в област Търговище. Тази динамика се наблюдава при разглеждане на структурата на населението по трудоспособна възраст.

Анализът показва, че като цяло всички показатели, характеризиращи в една или друга степен състоянието и перспективите на трудовата осигуреност и заетост в областта действат в една и съща посока – **на намаление**.

Трудовият пазар е силно инерционен, неговата стагнация или възстановяване се проявява със значителен времеви лаг след проявите на финансовите и икономически фактори.

Важен индикатор за социалното развитие на общините е размерът на паричните доходи на населението. Същите основно се формират от работната заплата, пенсиите, от доходи от предприемачество, от домашното стопанство и др. В структурата на паричните доходи на населението за 2014 г. над 55,2% се падат на доходи от заплати и от пенсии - 26,3%, а за 2015 г. същите проценти са 55,9 % от заплати и 26,6% от пенсии.

Посочените данни утвърждават като един от основните приходаизточници в паричните доходи средствата получени като *работна заплата*.

През първото шестмесечие на 2015 г. изходящия поток от **ДБТ Търговище** обхваща 2268 регистрирани безработни лица, при 2277 лица за аналогичния период на преходната година, или намаление с 9 лица.

Изходящият поток включва постъпили на работа общо– 1290 лица, като от тях :

- на първичния пазар – 801;
- по програми за заетост – 87;
- по схеми на ОП РЧР - 187
- по мерки за заетост – 21;

Устроените на работа с трудово посредничество на ДБТ са 1096 и съставляват 85,0% от всички устроени. От тях 73,1% са на първичния трудов пазар, а 26,9% - по Програми и мерки за заетост. Обявените през първото шестмесечие на 2015 г. свободни работни места (СРМ) общо на първичния и вторичния трудов пазар са 1193. Спрямо аналогичния период на 2014 година /1587 СРМ/ се наблюдава намаление на общо обявените в ДБТ СРМ с 394 (24,8%). Обявените свободни работни места ОСРМ само на първичния трудов пазар (без тези по програми и мерки за заетост) през анализирания период на 2015 г. са 880. Спрямо аналогичния период на 2014 г. /844 СРМ/ се наблюдава увеличение със 36 (4,3%) места. Относителният им дял в общата съвкупност на обявените в БТ СРМ е 73,8%, при 53,2% за същия период на 2014 г.

Професионалната структура на обявените свободни работни места от работодателите на първичния пазар на труда през анализирания период е следната:

ПРОФЕСИОНАЛНА СТРУКТУРА НА ОБЯВЕНИТЕ СВОБОДНИ РАБОТНИ МЕСТА НА ПЪРВИЧНИЯ ТРУДОВ ПАЗАР (БЕЗ ПРОГРАМИ И МЕРКИ ЗА ЗАЕТОСТ)

/брой и абс. прираст/

Професионална група:	Обявени в БТ СРМ:		Изменение /+ или -/
	30.06. 2014 г.	30.06. 2015 г.	
<i>а</i>	1	2	3
С работнически професии	26	85	+59
Специалисти	55	54	-1
без специалност	763	741	-22

Сравнителният анализ на данните с тези за същия период на 2014 г. налага следните изводи:

✓ продължава да е най-голям броят на местата без изискване за специалност – 84,2% от всички обявени свободни работни места на първичния пазар на труда, но спрямо същия период на 2014 г. /90,4%/ техният относителен дял се е намалил с 6,2 пункта;

✓ спрямо същия период на 2014 г. се наблюдава увеличение на ОСРМ за лица с работническа професия със 6,6 пункта и на специалистите с 0,1 пункта.

• Наблюдава се устойчива тенденция за приоритетно търсене на ниско квалифицирана работна ръка, което от своя страна съответства на регистрираните безработни в професионално - квалификационен аспект.

В групата "заявени свободни работни места" за специалисти на първичния трудов пазар (без тези по програми и мерки за заетост) най-висок е дялът на обявените работни места за образованието – 24,1%, следвани от специалисти от групата на здравеопазването – 22,2%.

С най-висок дял в отрасловото разпределение обявените работни места от работодатели са тези от сектор "Преработваща промишленост" – 26,5%, "Търговия" – 12,8%, "Строителство" – 12,6%.

Новоразкритите места на първичния трудов пазар през анализирания период са 47 с относителен дял 5,3% в общата съвкупност на работните места. Професионалната структура на новоразкритите СРМ на първичния пазар на труда следва установения тренд на обявените работни места – местата без изискване за специалност и професионална квалификация са 40 или 85,1% в относителна величина.

Най-търсените професии от работодателите през периода са: работници в преработващата промишленост, строителството, търговията, услугите.

Обявените свободни работни места на вторичния трудов пазар (по програми и мерки за заетост) през анализирания период са 313 /26,2%/. Спрямо същия период на миналата година 743 /46,8%/ е налице намаление от 430 бр. в абсолютни стойности и с 20,6 пункта в относителния дял.

Дирекция "Бюро по труда" гр. Търговище обслужва една община. Големите предприятия и фирми, които обявяват работни места и наемат работници са съсредоточени в града. Традиционно обявените свободни работни места на първичен пазар са в града, в селата работят малки фирми и земеделски производители, които предпочитат да ползват програми или мерки от ЗНЗ.

• Наблюдава се **устойчива тенденция** за приоритетно обявяване на работни места в града, което затруднява насочването и включването на търсещи работа лица от селата с неудобен за работа в града транспорт.

Заетите СРМ през 2015 г. са общо 840 или 70,4% от общо обявените. Сравнението със същия период на 2014 г. /1262 или 79,5%/ показва намаление с 422 в абсолютни стойности и с 9,1 пункта в относителни стойности.

За периода е проведена младежка трудова борса през месец април, в която участваха 8 работодатели, които обявиха 32 РМ. Борсата беше посетена от 50 търсещи работа лица, като за 15 беше осъществено ефективно трудово посредничество – бяха подбрани от работодателите на място.

В ДБТ традиционно се проявява интерес към оферти за сезонна заетост в селското стопанство, обявени от Кралство Испания и Португалия. Въведената практика за страната да отпътуват само лица с изпратени персонални договори от работодатели на база контакти от минали години сведе този интерес до нула. По подадената оферта за бране на ягоди кандидатстваха 20 лица от общината за Испания и 44 за Португалия. Изискванията за проверка на езиковите познания за оферти от Германия възпират лицата от кандидатстване.

Резултати от посредничество в европейската мрежа за заетост EURES. През периода са проведени консултации на 18 лица за кандидатстване по оферти за различни държави от ЕС. Има интерес от страна на търсещите работа лица, но изискванията за владение на чужди езици са основна пречка за кандидатстване.

Общото изпълнение на политиката по заетостта в частта ѝ, мерки за насърчаване на заетостта и обучението, регламентирани в ЗНЗ се представя чрез следните количествени показатели: Разкрити работни места; Включени лица; Работили лица и Изразходвани средства.

В сравнителния анализ за същия период на 2014 г. се наблюдава намаление в абсолютен брой: на работилите средногодишно с 84 лица, и намаление с 5 лица на включените в заетост и обучение, и с 2 на новоразкритите работни места през първото шестмесечие.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРИЛАГАНИ НАСЪРЧИТЕЛНИ МЕРКИ ЗА ЗАЕТОСТ В ДБТ

показатели	мерна единица	През I-во шестмесечие на 2014 г.	През I-во шестмесечие на 2015 г.	Изменение
а	б	1	2	3
Разкрити работни места	брой	20	18	- 2

Включени лица (в заетост или в обучение)	брой	26	21	- 5
Работили лица	Брой/ср.м.бр.	97	13	- 84

Реализацията на програмите за заетост и обучение се обуславя в голяма степен от утвърдения НПДЗ за 2015 г., размера на разпределените финансови средства и натурални показатели за реализация на програми за обучение и заетост на ДБТ за 2015 г. и разработените и утвърдени проекти на работодатели по Програмите за заетост, и сключените договори.

Общ брой на ново включените в заетост лица в програми за заетост и обучение през първото шестмесечие на 2015 година е 237 лица, спрямо същия период на 2014 г. /ново включените в заетост са 473 лица/ наблюдаваме намаление с 236 лица.

Средномесечно по програми през периода са работили– 192 лица, изменение спрямо същия период на 2014 г./258 лица/ намаление с 66 лица средно годишно.

Изразходваните средства са 339750 лв. или 58.5% от утвърдените в плана за действие за 2015 година. За същия период на 2014 г. изразходваните средства са 360315 лв. или 32,3% от плана. Наблюдава се увеличение на относителния дял на изразходваните средства с 26,2 пункта. С голям интерес сред работодателите и безработните лица се ползват и Национална програма "Мелпомена", НП "Заетост и професионално обучение на хора с трайни увреждания", НП "Нова възможност за заетост". Обхвата на тези програми е в пряка зависимост от утвърдените финансови средства.

Основен приоритет пред Агенцията по заетостта, в качеството ѝ на междинно звено по Оперативната Програма "Развитие на човешките ресурси", е надграждането и разширяването на активните и превантивните мерки на пазара на труда. През новия програмен период стартира схема „Младежка заетост“, продължи работата и по схема „Подкрепа за заетост“ от първия програмен период. През отчетния период по тези схеми е постигнато следното:

➤ **Схема „Подкрепа за заетост“** – От старта на схемата 15.08.2012 г. до 31.06.2015 г. са приети 184 заявки, в т.ч. 181 от работодатели реален сектор за разкриване на 572 работни места, от които 485 са в реален сектор и са консултирани 573 безработни лица. През отчетния период бяха приети 61 заявки от работодатели от реален сектор за 146 СРМ и 1 заявка от Областна администрация Търговище за разкриване на 60 СРМ в областта. Сключени са 52 договора с работодатели от реален сектор за 71 работни места и 1 договор с Областна администрация за 60 работни места. За периода действащите договори са 10 за 6-месечната заетост с 21 наети лица и 42 договора за 4-месечна заетост с 50 наети лица на работодатели от реален сектор. През първото полугодие на 2015 г. верифицирани са средствата за обща сума 257 396 лв., а общата сума на верифицираните средства по схемата е 1 337 779 лв. По контролната дейност през първите шест месеца са извършени 57 проверки на работно място.

➤ **Проект „Нова възможност за младежка заетост“, схема „Младежка заетост“**– От старта на схемата до 30.06.2015 г. в ДБТ са подадени 62 заявки от работодатели за

разкриване на 233 работни места. Сключени са 8 договора с работодатели за 14 работни места. Като от тях 2 договора са за обучение на 7 безработни лица. Продължава приемането на завки.

През първите шест месеца на 2015 г. изходящият поток на **ДБТ Омуртаг** обхваща 1 199 лица, при 1 289 лица за аналогичния период на 2014 г. Намалението е с 90 лица и съответните 7,0%. Изходящият поток включва:

ПОСТЪПИЛИ НА РАБОТА – 758 лица, съставляващи 63,2% от всички прекратили регистрацията си в ДБТ. Броят им в изходящия поток безработни, спрямо края на юни 2014 г. е нараснал с 48 души, а в относителен дял с 6,8 пункта. От тях започнали работа на първичния пазар са 406 лица, по схеми на ОПРЧР – 154 лица, а по програми за заетост – 97 лица.

Малкият първичен пазар на труда в двете обслужвани общини не позволява да се говори за конкретна тенденция на нарастване и спад в броя на наеманите на работа лица в по-продължителен период. Явни са сезонните зависимости – малък брой постъпили на работа през зимните месеци, активизиране през пролетните със сезонна заетост в селското стопанство и един обичан силен септември с постъпващите на работа в сектор „Образование“.

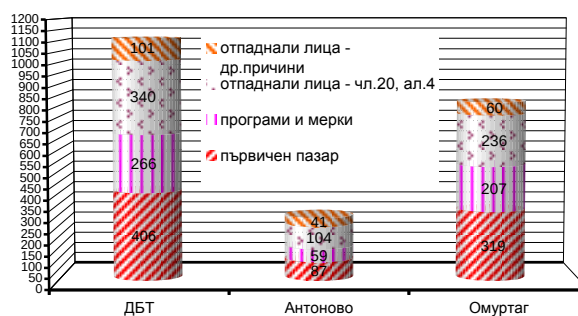
Всички постъпили на работа са 758, като устроени чрез ДБТ са 672 търсещи работа лица – 56,1% от общия изходящ поток. Насочени от трудовите посредници и постъпили на работа на първичния трудов пазар са 406.

За шестте месеца на 2014 г. цифрите са съответно – 647 устроени чрез ДБТ (41,7%) и 360 са насочени от трудовите посредници на първичния трудов пазар.

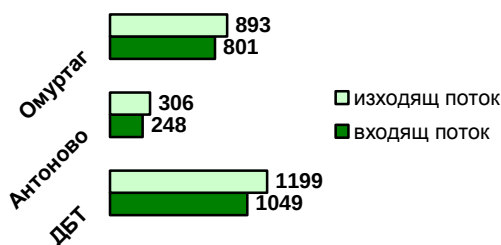
В числов измерител, разликата в постъпилите на работа с прякото трудово посредничество на ДБТ през 2015 г. спрямо 2014 г. е 46 бр. т.е. с нарастване от 12,8%. Делът на постъпилите на работа на първичния пазар спрямо общия изходящ поток за първото шестмесечие на 2014 г. е 33,9%, а за същия период на 2014 г. – 27,9%.

През първите шест месеца на 2015 г. обявените в ДБТ свободни работни места, общо на първичния и вторичния трудов пазар са 469, към 685 за същия период на 2014 г. Намалението

структура на Изходящия поток по общини

Входящ и Изходящ поток по общини

на общо обявените в БТ свободни работни места е с 216 (31,5%) и се дължи основно на вторичен трудов пазар /програми и мерки за заетост/. Обявените свободни работни места само на първичния трудов пазар (без тези по програми и мерки за заетост) през шестмесечието са 316. Спрямо първото шестмесечие на 2014 г. се наблюдава нарастване с 27 места (9,3%). Относителният дял на работните места от първичен пазар спрямо общо обявените в ДБТ е 67,4%, и е с 25,2 пункта по-висок от този за първите шест месеца на 2014 г.

Частният сектор на първичния пазар е заявил 238 от всички свободни работни места – 75,3%.

Професионалната структура на обявените свободни работни места от работодателите на първичния пазар на труда през първото шестмесечие на 2015 г. е следната – 25 (7,9%) с изискване на работническа професия, 16 (5,1%) са за специалисти и много голям дял от обявените свободни работни места са без изискване за специалност 275 (87,0%).

При сравняване на данните с тези от края на м. юни 2014 г. се налагат следните изводи:

- нарастване на броя и на дела в общия брой заявени свободни работни места на тези с изискване на работническа професия с 2,4 пункта.
- нарастване на броя и дела от общия брой предлаганите места на местата за специалисти с 0,9 пункта.
- нарастване като брой и намаляване като дял (с 3,3 пункта) обявените работни места без изискване на специалност.

От заявените свободни работни места за специалисти на първичния трудов пазар най-висок е делът на местата за лица специалисти в областта на образованието.

За шестте месеца новоразкрито е 1 от заявените работни места, при 14 за същия период на 2014 г.

През 2015 г. няма обявени работни места за трудоустроени.

С най-висок дял в отрасловото разпределение на обявените работни места от работодателите са тези от икономическия сектор „Строителство” – 56 бр. или 17,7% и от сектор „Преработваща промишленост” – 47 бр. с 14,9%.

Най-търсените професии от работодателите през годината са: работник в строителството, пакетировач, общ работник и работник, сглобяване на детайли.

Обявените свободни работни места на вторичния трудов пазар (по програми и мерки за заетост) през шестте месеца на 2015 г. са 153. Спрямо същия период на 2014 г. е налице намаление от 243 бр. Делът им възлиза на 32,6%, при 57,8% за шестмесечието на 2014 г.

По мерки за заетост за периода януари - юни 2015 г. са обявени 16 работни места, останалите 137 места са заявени по програми. За същите месеци на 2014 г. са били заявени 9 работни места по мерки за заетост, а 387 са обявените по програми.

През първото шестмесечие на 2015 г. обичайно общините са работодателите, осигурили временна заетост по програми на най-голям брой лица.

Териториалният анализ спрямо първите шест месеца на 2014 г. показва намаляване на обявените свободни работни места като цяло за Дирекция "Бюро по труда". Намалението е и за двете общини Омуртаг и Антоново и се дължи на малкото субсидирани места по програми за заетост. На първичен пазар обявените работни места нарастват и в двете общини. Като в по-малката община Антоново това нарастване на броя обявени работни места е значително.

**РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОБЯВЕНИТЕ В ДБТ СВОБОДНИ РАБОТНИ МЕСТА НА
ПЪРВИЧЕН ПАЗАР НА ТРУДА ПО ОБЩИНИ /брой и абс. прираст/**

Общини	м.01-06.2015г.	м.01-06.2014г.	Изменение / + или - /
<i>А</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Антоново	48	21	+ 27 / 128,6% /
Омуртаг	335	318	+ 17 / 5,3% /
ЗА РАЙОНА НА ДБТ	316	289	+ 27 / 9,3% /

/Броя работни места по общини и за ДБТ се различава поради спецификата на отчитане в Националната база данни на заявени работни места от работодатели със седалище на фирмата извън населените места на двете обслужвани общини./

През шестте месеца работните места обявени от фирми с регистрация и производство в гр. Търговище продължава да е съществен дял от общо обявените в ДБТ работни места.

За първото полугодие на 2015 г. реалните резултати на първичния пазар на труда за ДБТ са над тези за аналогичния период на 2014 г.

От обявените 469 работни места през първото шестмесечие на 2015 г. са заети 398. Усвояемостта е 84,9%. При програмите усвояемостта на работните места е 100%, по мерките за заетост е 93,8%, а на първичния пазар е 81,7%.

В двете обслужвани общини- Омуртаг и Антоново, трудно се заемат работни места с високи изисквания за квалификация и такива обявени от работодатели некоректни към наетите. Към 30.06.2015г. в ДБТ 9 работни места са незаети над 1 месец.

Постъпилите на работа лица – общо (на обявени и необявени в ДБТ свободни работни места) през първите шест месеца на годината са 758. От тях на първичния пазар – 492, по програми за заетост – 97, по мерки за заетост – 15, по ОП РЧР - 154. В сравнение с 2014 г. е налице нарастване възлизащо на 48 лица (6,8%).

Броят на лицата устроени на работа със съдействието на ДБТ е 672 и съставлява 88,7% от постъпилите на работа общо през първото полугодие на 2015 г. За същия периода на 2014 година относителният дял на устроените със съдействието на ДБТ от всички постъпили на работа (на обявени и необявени СРМ) възлиза на 91,1%.

ДБТ- Омуртаг обслужва две общини с много високо ниво на безработица, но като слабо развит регион големите работодатели са малко, а многото еднолични търговци и земеделски производители ограничават дейността си със самонаемане, и с наемането на едно или две лица, членове на семейството. Допълнително ограничение е невъзможността на земеделските производители да ползват насърчителните мерки по ЗНЗ.

През първото полугодие на 2015 година преминаха 3 процедури за прием на заявки по мерки за заетост и обучение и тяхното одобряване. Сключени бяха 15 нови договори по мерки за заетост за устройването на работа на 15 лица и 2 договора с ТРЛ подпомагащи териториалната им мобилност. Средномесечно работили през полугодieto на 2015г. са 9 - с 52 лица по-малко от тези за същия период на 2014г.

През първото шестмесечие на 2015 г. се наблюдава запазване на интереса от страна на работодатели, които са ползвали и предходни години субсидирана заетост. Мерки за заетост са предпочитани от работодатели, които нямат достатъчно квалифициран персонал за да се справи с подготовка на документи към които има по-високи изисквания /схемите на ОПРЧР/ и когато няма активна схема на ОПРЧР.

Реализацията на програмите за заетост и обучение се определя изцяло от заложените приоритети и финансови средства по отделни направления в Националния план за действие по заетостта. За ДБТ-Омуртаг обобщено данните за годината са следните:

ПРОГРАМА/ПРОЕКТ ЗА ЗАЕТОСТ И/ИЛИ ОБУЧЕНИЕ	Включени лица (брой) м.01- 06.2015 г.	Работили лица – средномесечно (брой) м.01-06.2015 г.
А	1	2
Национална програма "От социални помощи към заетост"	0	29
Национална програма "Асистенти на хора с увреждания"	28	26
Национална програма "Помощ за пенсиониране"	1	0
Национална програма "ЗПОХТУ"	0	27
Национална програма "Старт на кариерата"	8	8
Регионални програми	45	23
Национална програма „Активиране на неактивните лица“	1	0
Програма за обучение и заетост на продължително безработни лица	9	2
Общо програми и други програми в партньорство	92	112

Общият брой на нововключените лица в програми е с 241 лица под този за първите шест месеца на 2014 г., а средномесечният брой работили е с 84 лица по-малко.

За програмния период 2007-2013 г. на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ работата по голяма част от схемите приключи на ниво Дирекции "Бюро по труда". През първите шест месеца на 2015 г. в ДБТ – Омуртаг се работи по следните схеми на програмата:

Схема "Подкрепа за заетост" - Целта на проекта е работодатели да осигурят заетост преимуществено на уязвимите групи на пазара на труда. Стимулира се бизнеса чрез субсидия

за възнагражденията, а новонаетите се подпомагат в адаптирането на новото работно място от наставници.

През отчетния период са приети 35 заявки за 68 работни места за община Омуртаг и 10 заявки за 27 работни места в община Антоново. Новосключени от последния прием на заявки са 33 договора с работодатели от реалния сектор за работа на 46 лица. През периода януари - юни 2015 г., обслужваните общо договори бяха 68 с осигурена заетост на 143 безработни лица.

Схема "По-близо до работа" - Насърчава мобилността на работната сила чрез предоставяне на стимули за работодателите да осигуряват и лицата да търсят подходяща работа в населени места различни от тези в които е дома им. От възможностите на схемата през първото шестмесечие на годината се ползваха 3 работодатели и 6 заети лица.

Схема „Младежка заетост“ – от Проект „Нова възможност за младежка заетост“ дава възможност на работодателите да наемат младежи в две основни направления - стажуване и обучение по време на работа. В Проекта могат да участват всички работодатели, с изключение на структури на държавната и общинската администрация.

По схема "Младежка заетост" през предходната година бяха приети заявки от 3 работодатели за 12 работни места. В началото на 2015 г. по различни причини работодателите се отказаха от участие в схемата. При обявената втора процедура за прием на заявки са приети 23, за осигуряване на стажуване на 14 и обучение на 39 младежи.

През първото полугодие на 2015 г. изходящият поток от **ДБТ Попово** обхваща 1727 регистрирани безработни лица, при 1781 лица за аналогичния период на предходната година, или намаление с 54 лица. Изходящият поток включва:

Постъпили на работа общо – 1042

От тях: на първичния пазар – 802 лица; по програми за заетост - 223 лица; по мерки за заетост – 17 лица.

Устроените на работа с трудовото посредничество на ДБТ са 753 и съставляват 72,3 % от всички устроени. От тях 513 /68,1 %/ са на първичния трудов пазар, а 233 /31,3 %/ - по програми и мерки за заетост. Анализираните данни показват увеличение на устроените на първичен пазар с 5 лица , и незначително увеличение на постъпилите на вторичен трудов пазар /с 16 лица/. Започналите работа с посредничество на ДБТ спрямо общо започналите работа към 30.06.2015 г. са 72,3 %. Процент на същият показател към 30.06.2014 г. – 75,1 %.

Обявените през първото полугодие на 2015 г. свободни работни места (СРМ) общо на първичния /655/ и вторичния трудов пазар /133/ са 788. Спрямо аналогичния период на предходната година /1074 (635 - на първичен и 439 на вторичен пазар)/, се наблюдава намаление на обявените в БТ СРМ с 286 (26,6%). Дължи се на намаление на обявените места на вторичен пазар /по Програми и мерки за заетост/.

Професионалната структура на обявените свободни работни места от работодателите на първичния пазар на труда през първото полугодие на 2014 г. е следната:

**ПРОФЕСИОНАЛНА СТРУКТУРА НА ОБЯВЕНИТЕ СВОБОДНИ РАБОТНИ МЕСТА НА ПЪРВИЧНИЯ ТРУДОВ ПАЗАР (БЕЗ ПРОГРАМИ И МЕРКИ ЗА ЗАЕТОСТ)
/брой и абс.прираст/**

Професионална група:	Обявени в БТ СРМ:		Изменени е /+ или -/
	1-во полугодие на 2015 г.	1-во полугодие на 2014 г.	
<i>а</i>	1	2	3
с работнически професии	155	120	+35
специалисти	25	21	+4
без специалност	475	494	-19
Общо	655	635	+20

Сравнителният анализ на данните, съпоставени с тези за първото полугодие на 2014 г., налага следните изводи:

- ✓ през първото полугодие на 2015 г. най-голям е броят на местата без изискване за специалност и квалификации – 72,5 % от всички обявени свободни работни места на първичния пазар на труда;
- ✓ увеличение (с 4 места) на дела на местата за специалисти;
- ✓ запазване на тенденцията за силен превес на обявените места без изисквания за специалност отнасящи се за неатрактивни длъжности характеризиращи се с тежък физически труд и ниско заплащане;
- ✓ увеличение на обявените места за лица с работнически професии /с 35/.

В групата “заявени свободни работни места” за специалисти на първичния трудов пазар (без тези по програми и мерки за заетост), най-висок е делът на местата с насока „Образование” – 40,0 %, “Услуги, транспорт и охрана” – 36,0 %. Новоразкритите места на първичния трудов пазар през анализирания период са 37 с относителен дял 5,6 % в общата съвкупност на работните места. Най-търсените професии от работодателите през периода са: медицински специалисти, водачи на специализирана селско стопанска техника, оператори на шевна машина, полевъди, шофьори на тежкотоварни автомобили с кат. С+Е, продавач - консултанти, бармани, сервитьори и готвачи, учители. Обявените свободни работни места на вторичния трудов пазар (по програми (119) и мерки за заетост(14)) през анализирания период са 133. Спрямо същия период на миналата година е налице значително намаление с 306 места. Делът им възлиза на 16,9 % при 40,9 % за първото полугодие на предходната година.

Постъпилите на работа регистрирани лица – общо (на обявени и необявени в ДБТ свободни работни места) са 1042. В сравнение с първото полугодие на 2014 г. / 986 / е налице увеличение, възлизащо на 56 души (5,4%). Увеличението се дължи както на активно посредничество на първичен пазар на труда, така и на по-голям брой устроени в субсидирана заетост.

Структура на постъпилите на работа :

- *постъпили на работа на първичния пазар – 513*
- *постъпили на работа по програми за заетост – 223*
- *постъпили на работа по мерки за заетост – 17*
- *постъпили на работа без съдействието на ДБТ – 289*

Броят на лицата, устроени на работа със съдействието на ДБТ, е 753 и съставлява 72,3 % от постъпилите на работа – общо през анализирания период. През първото полугодие на 2014 г. относителният дял на устроените със съдействието на ДБТ /740/ от всички постъпили на работа /986/ (на обявени и не обявени СРМ) възлиза на 75,1 %, т.е. налице е намаляване на относителен дял с 2,8 пункта.

По преходни 6 договора от 2015 г. са работили 6 лица (от тях 4 лица до 29 г.) до 31.03.2015 г. в несубсидиран период. През 2015 г. са проведени две процедури за кандидатстване на работодатели по мерките за заетост. През месец Март 2015 г. се проведе процедура по насърчителни мерки по ЗНЗ. Кандидатстваха 13 работодателя с 20 заявки за осигуряване на заетост. Одобрени са 10 заявки за 10 работни места. Договорите с работодателите и безработните лица се сключиха през месец Април 2015 г. През месец Май 2015 г. се проведе втора процедура. Кандидатстваха 4 работодателя с 5 заявки за осигуряване на заетост. Одобрени са 3 заявки за 3 работни места. Договорите с работодателите се сключиха през месец Май.

Национална програма "От социални помощи към осигуряване на заетост". През 2015 г. няма сключени договори. Анексирани са 2 договора за изпълнение на аварийни дейности в Общини Попово и Опака, стартирали през м.Декември 2014г. През периода в програмата са включени 50 лица в аварийни дейности. Изразходени са 30939,42 лв.

Национална програма "Асистенти на хора с увреждания". През 2015 г. се реализира само компонент «личен асистент» на програмата. Наети са 5 лични асистента, които обгрижват 5 лица с увреждания - 4 лица от Община Попово и 1 лице от Община Опака. Изразходвани до момента средства – 6356,04 лв.

Програма "Старт на кариерата". През периода 8 лица са включени в заетост на обявените през 2014 работни места в общини Попово и Опака и в Областна дирекция «Земеделие». Работили са 8 лица, като изразходваните средства са в размер на 7953,60 лв.

Национална програма за обучение и заетост на хора с трайни увреждания. По програмата през 2015г. няма наети безработни лица с трайни увреждания. Средномесечно са работили 19 лица, изразходвани са 31980,43 лв.

Регионална програма за Община Попово и Община Опака. В края на месец март по одобрена от МТСП Регионална програма за заетост за Област Търговище са сключени 2 договора за реализацията на Програмата в Общини Попово и Опака. Включени в заетост са 40 лица, изразходвани са 10 349 лв.

НП "Помощ за пенсиониране". През периода са сключени 2 договора с работодател -община Опака за наемане на 2 безработни лица, представили удостоверение за недостигащи възраст и осигурителен стаж и отговарящи на условията за включване.

Програма „КЛИО.“ През м.януари 2015 г. по Програмата е одобрен проект на община Попово. В програмата в обучение за придобиване на квалификация са включени 2 лица, които продължиха участието си в заетост за период от 6 месеца. Изразходваните средства към 30.06.2015 г. са 2543 лв.

Проект „ПРО-ШАНС“. През първо полугодие бе проведена работна среща с представители на БГЦПО от страната за презентиране на предлаганите обучения и условия за провеждането им. В резултат на активна работа с безработни лица с ниска и непотърсена квалификация на пазара на труда, в обучение са включени 5 лица, 4 от които в изнесено от БГЦПО Пазарджик обучение в гр. Търговище. Изразходвани са 2419 лв.

Програма за обучение и заетост на продължително безработни лица

Програмата стартира на 20.05.2015 г. Проведена е процедура по прием на заявки за разкриване на работни места от работодатели от частния и публичния сектор.

По компонент 1 за работодатели от частния сектор кандидатстваха 9 работодателя за 12 работни места. По компонент 2 за работодатели от публичния сектор кандидатстваха 4 работодателя за 5 работни места. По компонент 3 за публичния сектор за включване в аварийни групи не са приети заявки.

Одобрени са 5 работодателя за 5 работни места по компонент 1 и 2 работодателя за 2 работни места по компонент 2.

През месец Юни са сключени договорите с работодателите и безработните лица. Наети са общо 7 продължително безработни лица, от тях 3 до 29 години. Към 30.06.2015 г. не са изразходвани средства по Програмата.

Изводи

- Необходимо е инвестиране в развитие и повишаване качеството на човешкия капитал. Усилията трябва да се насочат към повишаване на качеството на работната сила и осигуряване на заетост на дългосрочно безработните лица и на безработните младежи до 29 г., които са двете най-засегнати от кризата групи от населението, а също и към подобряване на съответствието между търсенето и предлагането на труд.
- Намаляват случаите подадени заявки за СРМ за квалифицирани кадри – работници и специалисти, което от своя страна води до извода, че местните работодатели са достигнали санитарния минимум от нает персонал и се стремят да запазят квалифицираните си кадри посредством различни прийоми – намалено работно време, вътрешно заместване и др.
- Част от работодателите разчитайки на икономическата криза продължават за заявяват изключително високи изисквания и допълнителни отговорности за свободни длъжности от общ характер.

- Не е за пренебрегване фактът, че дори за длъжности, изискващи високи квалификация и образователен ценз, се предлага минимална работна заплата.
- Голяма част от обявените места в преработвателната промишленост са неатрактивни по отношение на условия на труд и заплащане. Преработвателните предприятия преминават на двусменен и трисменен режим на работа, което ограничава безработните лица от отдалечените населени места да кандидатстват за такива места, поради нередовни транспортни връзки.

В ежедневната си посредническа работа с бенефициентите на ДБТ през отчетното полугодие, следва да се отбележи, че продължава тенденцията за нарушение на трудовото законодателство като от страна на работодатели така и от страна на безработни лица. Още една негативна тенденция затвърдила се през последните години и валидна и за първото полугодие на 2015 г., а именно: образователната структура на регистрираните безработни лица и през изтеклото полугодие се характеризира с най-висок относителен дял на безработните лица с основно и по-ниско образование и без квалификация. Високият процент лица с основно и по-ниско образование кореспондират пряко с етническата принадлежност на регистрираните в ДБТ и населението като цяло в петте общини. В предвид осезателното присъствие на етнически малцинствени групи в района, следва да се отбележи увеличаващата се сред тях неграмотност. Голяма част от малцинствените групи напускат образователната система преди да са завършили основно образование, а в селата дори след началния етап. Относно възможностите им за средно образование - такива съществуват единствено в общинските центрове. Горепосоченото е основна причина за продължаващо закриване на редица образователни единици, особено в селата, а от там за освобождаване на квалифициран педагогически персонал, чиято възможност за реализация извън сферата на образованието е изключително малка. Тези факти сочат, че малцинствата са една рискова група, чиято възможност за реализация следва да се търси във включването им в действащите национални програми за заетост, ограмотяване и квалификация.

3.8. БЕЗРАБОТИЦА

Структурата на безработните е многообразна и трудно могат да бъдат направени генерални заключения от нея. Безработни са както хората с професии и специалности, така и хора без професионално направление и специализация.

Състоянието на икономиката на общината влияе негативно върху равнището на заетостта и безработицата. Липсват мащабни външни инвестиции, които да спомогнат за намаляване процента на безработните лица в общината. Недостатъчното развитие на производството в общината се определя от ограничените възможности за самофинансиране на

местните стопански субекти, на свитото стоково-пазарно търсене, обусловено от ниските доходи на населението, резултат от настъпилата финансово-икономическа криза.

Един от инструментите за ограничаване на безработицата е трудовото посредничество. Специално внимание се отделя на неравнопоставените групи на пазара на труда (лица на социално подпомагане, хора с увреждания, младежи и т.н.), които изпитват затруднения при намирането на работа.

Тенденциите в развитието на заетостта и безработицата очертават увеличаване броя на заетите лица и постепенно, слабо понижаване на безработицата.

Нивото на безработица в област Търговище към септември 2015 г. е 15,7%.

Към месец юни 2015 г. в **община Търговище** равнището на безработица е 10,4 % при 9,4% за страната. Спрямо 30.06.2014 г. /3183/ се наблюдава намаление с 532 лица или 16.7%, а по отношение на 31.03.2015 г. / 3125/ се констатира намаление с 474 лица (15,2%).

Средномесечния брой на регистрираните безработни лица през периода е 2993. Сравнено със същия период на 2014 г. / 3246 / се наблюдава намаление на средномесечния брой регистрирани с 253 лица. Броят на регистрираните безработни лица през отчетния период е много по - малък от достигнатият към края на месец февруари 2002 година най-голям брой за целия период на статистическото изучаване на безработицата в Търговищка община – 9954.

Регистрираните безработни лица към месец юни 2015 г. са 2651, като от тях:

Брой безработни лица без, или с по-ниско от основно образование – 1546;

Брой безработни лица с намалена работоспособност – 148;

Брой безработни младежи от 18 до 29 години – 310;

Брой безработни лица на възраст над 55 години – 769;

Брой безработни лица с регистрация над 1 година – 1286.

Регистрираните безработни жени са 1508, като в относителен дял те съставляват 56.9% от цялата група безработни. Спрямо същия период на 2014 година - 1686 /53.0%/ се наблюдава увеличение на относителния дял на жените с 3,9 пункта.

В края на отчетния период най-малобройна е групата на регистрираните безработни лица на възраст до 19 години /0,6%/ - 16 лица, а с най-голям относителен и абсолютен дял е групата на лицата на възраст над 55 години 29,0% - 769 лица. Лицата от другите възрастови групи са с близки абсолютни стойности и съответно относителни дялове в границите от 3,5% до 15,6%. Сравнителният структурен анализ по отношение на аналогичния период на миналата година сочи запазване в близки граници на относителните дялове в отделните възрастови групи.

Наблюдава се тенденция на увеличение на относителния дял на регистрираните на регионалния трудов пазар безработни от по-високите възрастови групи, към момента те

остават с най- големи стойности от всички останали групи безработни лица. Следователно, най-уязвими на пазара на труда по отношение на трудовата си реализация са лицата в зряла възраст. За преодоляването на тази неблагоприятна тенденция целенасочено се прилагат регламентираните с промените в Закона за насърчаване на заетостта нови възможности за осигуряване на заетост и обучение на възрастни, както и схемите на ОП "РЧР".

Професионалната структура на регистрираните лица се характеризира с висок и устойчив относителен дял на регистрираните лица от региона без квалификация – 62,2% от общата съвкупност на безработните лица .

ДИНАМИКА И СТРУКТУРА НА РЕГИСТРИРАНИТЕ ЛИЦА ПО ПРОФЕСИОНАЛЕН ПРИЗНАК
/брой лица и %/

показатели	30.06.14	%	30.06.15	%
<i>а</i>	1	2	3	4
с раб. проф.	786	24,6	613	23,1
специалисти	565	17,8	389	14,7
без специалност	1832	57,6	1649	62,2
Общо	3183	100	2651	100

В сравнение със същия период на 2014 г. в относителните дялове на регистрираните лица по професионален признак се наблюдава намаление в нивото на регистрираните с работническа специалност /с 1.5 пункта/, и на специалистите /с 3.1 пункта/ увеличение на нивото на регистрираните лица без квалификация /с 4.6 пункта/.

На регистрираните безработни лица се характеризират с най – висок относителен дял на безработните лица с начално и по-ниско образование. В общия брой на регистрираните те са 1075 лица, или 40,6%. Като се вземат предвид и лицата с основно образование – 489 /18,4%/ се вижда, че относително високият им дял се запазва – 59,0% от общия брой. Като се има в предвид, че те съставляват най-голямата част от продължително безработните и регистрирани над два пъти лица, може да се твърди, че те са една рискова група, чиято единствена реализация за сега продължава да бъде включване в различните програми за заетост на национално равнище или по някои от насърчителните мерки по Закона за насърчаване на заетостта.

Регистрираните висшисти към края на анализирания период са 195 и съставлява 7,4% от общия брой на регистрираните безработни лица. В сравнение със същия период на 2014 г. /7,6%/ се наблюдава намаление на относителния дял на регистрираните от тази група с 0,2 пункта, а в абсолютни цифри броя на регистрираните е намалял с 43 лица.

През отчетния период регистрираните безработни лица в групата до 29 години са 310 и съставляват 11,7% от всички регистрирани лица. За същия период на 2014 г. те са били 426 /13,4%/. Наблюдава се намаление на относителния дял с 1,7 пункта, а в абсолютни цифри намалението е с 116 лица.

През отчетния период регистрираните безработни лица в групата над 50 години са 1182 и съставляват 44,6% от всички регистрирани лица. За същия период на 2014 г. те са били 1313 /41,3%/. Наблюдава се увеличение на относителния дял с 3,3 пункта, а в абсолютни стойности наблюдаваме намаление с 131 лица. В сравнение с предходното тримесечие на 2015 г. /43,0%/ се наблюдава увеличение с 1,6 пункта.

Висок е относителния дял на безработните лица с начално и по ниско образование. От общия брой на регистрираните през анализирания период те са 1075 лица, или 40,6% от общия брой. За сравнение със същия период на 2014 г. /1281-40,2%/ наблюдава се увеличение на относителния дял на лицата от тази група с 0,4 пункта, а в абсолютни цифри намаление с 206 лица.

Броят на регистрираните безработни лица в общината очертава тенденцията на висок и устойчив относителен дял на лицата без квалификация в края на анализирания период те наброяват 1649 /62,2%/ лица. Продължително безработните лица с престой в ДБТ над 1 година за община Търговище към 30.06.2015 година възлизат на 1218 или 45,9%. Най-голям е дялът на лицата над 2 години – 728 или 27,5%. На следващо място се нареждат групите на лицата с престой на трудовата борса от 1 до 2 години - 558 лица или 21,0%, следвани от тези с регистрация от 1 до 4 месеца - 506 лица или 19,1%. За същия период на 2014 г. продължително безработните лица са били 1216, а техният относителен дял 38,2%, следователно отчитаме увеличение с 7,7 пункта, а в абсолютни цифри увеличение с 2 лица.

Към 30.06.2015 г. регистрираните безработни лица с намалена трудоспособност са 148 и съставляват 5,6% от общо регистрираните.

Системният анализ на протичащите процеси позволява да се установи, че високият ръст на разглежданата величина, спрямо този за страната се дължи в основна степен на:

- Невъзможността на местното стопанство да генерира достатъчен брой работни места и да компенсират съществуващия от години дисбаланс.

- Запазване на относително висок брой дълготрайно безработни лица – редовно поддържаната регистрация предполага социално подпомагане от ДСП и последващо включване в ползващата се с голяма популярност Национална програма "От социални помощи към осигуряване на заетост".

- ограниченият брой на обявените свободни работни места за лица без квалификация и образование и завишените изисквания на работодателите.

- сезонният характер на общинския трудов пазар оказва съществено влияние на безработицата, което е особено осезателно в зимните месеци.

- влиянието на икономическата криза на местния пазар.

По данни на "ДБТ – Омуртаг, към 30.06.2015 г. броят на безработните в **община Антоново** е 828 от икономически активното население. Равнището на безработицата към 30.06.2015г. по данни на Дирекция „Бюро по труда“ гр. Попово в **община Опака** е 696 души, от които: 350 са без или с по-ниско от основно образование; безработни с регистрация над 1 година - 446 лица;

безработни лица на възраст над 55 години - 184 лица; безработни младежи от 18 до 29 години - 81 лица; безработни лица с намалена работоспособност – 45 лица.

Най-висок процент безработни има сред населението с основно образование, което е предимно от турски произход. Зависимостта на местната икономика от земеделието води до създаване на големи групи от сезонно наети на работа хора, които през зимата и ранната пролет формират голяма група безработни. Тази група даже не отговаря на условието за необходима продължителност на трудова заетост, която позволява регистриране в Дирекция «Бюро по труда». Този продължителен престой на трудовата борса демотивира безработните при търсенето и намирането на работа. Това означава, че все по-малко работещи трябва да осигуряват препитание на повече хора. Имайки предвид по-малката възможност за мобилност на хората от малките общини, които са и относително по-далеч от областните градове, за тях положението е още по-тежко, защото само от 10 до 14 процента от населението е трудово активно. Останалото разчита на пенсии и социално подпомагане, както и на случайни доходи.

Общото състояние на икономиката и темповете на икономически растеж в **община Омуртаг** рефлектират върху равнището и динамиката на безработицата. Отрицателен елемент в развитието на икономическата активност в цялата страна е, че през последните две години се наблюдава ръст на регистрираните безработни, както за страната като цяло така и за област Търговище от 12,4 % през 2011 г. на 15,7 % през 2013 г. За община Омуртаг нивото на безработица е 21,9 % за 2013 г. С продължителна безработица над 1 година са регистрирани 1 339 души. Регистрираните лица с увреждания в Община Омуртаг са 114 бр., а за 2010 г. броят им е бил 79. Регистрираните безработни лица към юни 2015 г. са 2106, като от тях: безработни лица с регистрация над 1 година – 1324; безработни лица с намалена работоспособност – 114; безработни младежи от 18 до 29 години – 165; безработни лица на възраст над 55 години – 872; безработни лица с регистрация над 1 година – 1339.

Факторите, които оказват влияние върху продължителността на престоя на безработните лица на трудовата борса са най-вече образованието, професията, полът, търсенето на работна сила и други. С по-голям средномесечен дял в община Омуртаг са мъжете- 79,1 %, жените -56,0%. Анализът на безработните по възраст в ДБТ Омуртаг показва, че делът на безработните започва да се увеличава след 40 годишна възраст, като най-голям е на регистрираните над 55 години - 872 човека. По показател образование най-голям е делът на лицата без квалификация -1 324 души за Община Омуртаг.

В **община Попово** броят на безработните към септември 2015 г. е 1618 лица, а нивото на безработица е 14%. От тях жени– 910 бр. или 56 %, мъже– 708 или 44 %.

Брой безработни лица без, или с по-ниско от основно образование- 842; безработни лица с намалена работоспособност- 138; безработни младежи от 18 до 29 години- 236; безработни лица на възраст над 55 години- 1321; безработни лица с регистрация над 1 година- 1385.

Възможности за развитие на работна сила в област Търговище

Развитието на работната сила е свързано с икономическото състояние на местните бизнес субекти, с възможностите им да наемат работна сила, с провежданата политика по заетостта, както на държавата, така и на отделните работодатели.

В настоящата пазарно-икономическа конюнктура възможностите на общините да привлекат инвестиции и инициират дейности по подобряването на инфраструктурата и др., разработването и изпълнението на проекти, финансирани от Европейските фондове, ще окажат съществено влияние за развитието на работната сила в областта.

Обученията за професионална квалификация и ключови компетентности, провеждани по схеми и операции на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, осигуряват възможност за повишаване на качеството и адаптивността на работната сила (заети и безработни) в областта.

Анализирайки състоянието на безработицата в област Търговище през 2014 г. и първото шестмесечие на 2015 г. се очертават следните **рискови групи безработни**:

- *безработни младежи до 29 години* - младите хора обикновено търсят и намират реализация в чужбина.
- *безработни лица над 50 години* - ограничените възможности на тази група за реализация на пазара на труда са свързани предимно с възрастта. Преобладаващата част от безработните над 50 г. са с основно и по-ниско образование, без квалификация и специалност. Този факт предопределя неравностойната позиция на безработните над 50 години на пазара на труда.
- *безработни лица с увреждания* – при безработните с намалена работоспособност се наблюдава тенденция към постепенно увеличение. Фактът, че по-голямата част от регистрираните безработни с намалена трудоспособност са с ниско образователно ниво, в съчетание с ниската квалификация, както и здравословните проблеми на тези лица в повечето случаи ги правят неконкурентна работна сила на пазара на труда.
- *Продължително безработни лица;*
- *Лица без квалификация, с основно и по-ниско образование.*

Жилища и жилищна политика

В общинските центрове има недостиг на общински жилища, което затруднява осигуряването на жилища за нуждаещите се хора предимно от рисковите групи на населението. В общините на областта има голям брой чакащи хора в остра жилищна нужда, за които липсват общински жилища. Няма механизми, които да стимулират инвестиции в тази насока, което ограничава възможностите на общинските власти да провеждат адекватна социална жилищна политика. Същевременно *голям брой жилища в селата са необитаеми и*

свободни, намират се в райони (с неподдържана пътна мрежа, без отходни канали) и са неблагоустроени, изоставени и полусъборени.

По данни на община Търговище лицата с остра жилищна нужда са 1357. Към настоящият момент свободни общински жилища няма, което ограничава възможностите общинските власти да провеждат социална жилищна политика. Проблемът с липсата на общински жилища е особено сериозен в гр. Търговище.

Община Търговище разполага със 193 общински жилища, от които 111 апартамента и 82 къщи, в които са настанени 580 лица. Териториалното разпределение на общинските жилища е както следва: гр.Търговище– 153 жилища, от които 91 апартамента и 66 къщи; с. Дралфа– 7 жилища, от които 6 апартамента и 1 къща; с. Макариополско– 19 жилища, от които 14 апартамента и 5 къщи; с. Буйново – 1 къща; с. Пробуда– 1 къща; с. Подгорица– 5 къщи; с.Голямо Соколово– 3 къщи.

На територията на община Антоново има достатъчен брой жилищни сгради - полумасивни, строени през 60-те год. на миналия век. В малките села, има голям брой необитаеми и свободни жилища, които не се поддържат и се рушат. Има и хора нуждаещи се от жилища, които поради икономическата криза са затруднени да си построят сами. Ограничени са възможностите на общината за провеждане на жилищна политика. В общината има наличен сграден фонд, който може да се използва за развитие на социални услуги.

Жилищните проблеми на населението в община Омуртаг се обуславят от това, че в предвид голямата безработица и ниските доходи има лица, които не могат сами да си осигурят такива и пред общината стои ангажимента от намиране на начини за осигуряване на достатъчен брой общински жилища. Голям процент от семействата живеят при родители и се получава така, че едно жилище се обитава от домакинства, които включват няколко семейства. Продължилата икономическа криза в страната не даде възможност за инвестиране в ново жилищно строителство и общината остана с малък брой общински жилища, които в крайна сметка са абсолютно недостатъчни за осигуряване на жилища на нуждаещи се граждани, които по списъка на картотекираните наброяват над 200 семейства, чакащи с години за настаняване. Поради липса на финансови средства в бъдеще е необходимо да се търсят възможности за кандидатстване по програми, с цел финансиране на строителство на жилища за социално слаби семейства.

В Община Попово общинският жилищен фонд е разпределен, както следва: жилища за отдаване под наем– 172 бр; резервен фонд– 107 бр; ведомствени фонд– 10 бр; жилища за продажба– 8 бр. По данни на НСИ от последното преброяване на населението и жилищата в България, през 2011 г. етническите българи разполагат средно с 23.2 кв.м. жилищна площ на едно лице, при ромите тя е едва 10.6 кв.м. В град Попово ромите живеят в квартали, които са в градската регулация, със изградена водопроводна, канализационна мрежа и електрическа мрежа. Но в града живеят едва 3,5% от общият брой роми в общината.

Селските райони в страната по принцип са със слабо изградена канализационна система или без такава и това определя по-лошите жилищни условия на мнозинството от хората, които живеят там. Това важи и за ромските етноси на територията на област Търговище.

4. АНАЛИЗ НА ГРУПИТЕ В РИСК В ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ

4. А. Фактори, които пораждаат риск

1. Фактори, свързани с доходите

Безработицата е основният проблем за осигуряване на нормален стандарт на живот. По статистически данни Област Търговище се нарежда на второ място по безработица в страната. По официални данни безработицата към м. юни 2015 г. в община Търговище е 10,2% или 2651 регистрирани безработни, в община Антоново броят на безработните е 828 лица от икономически активното население, в община Опака броят им е 696 лица, в община Омуртаг регистрираните безработни са 2106 души, в община Попово 2453 лица. Към месец септември 2015 г. безработицата за област Търговище е 15,7%.

Ограниченият брой работни места в област Търговище се дължат на:

- малък брой предприятия и фирми, осигуряващи заетост и съответно липса на алтернативни работни места;
- затваряне на предприятия и фирми в резултат на икономическа криза и/или намаляване на работното време;

Част от безработните не поддържат регистрацията си, ако няма базирани териториални структури на Агенцията по заетостта и се налага да пътуват. Друг проблем е, че самите граждани не са и мотивирани да търсят услугите на ДБТ и след изтичане на периода на подпомагане, тъй като нямат доверие, че ще получат преквалификация, която би им помогнала при търсене на работа. Като проблем може да бъде изведен и дохода на хората включени в различни програми за заетост и социално подпомагане в малките населени места. Тяхната група е значима, тъй като липсата на заетост в частната сфера в малките общини, превръща държавните програми в един от основните източници на заетост.

Безработицата и липсата на доходи в семействата рефлектират върху всички рискови групи.

Затруднени са родителите да осигурят добри битови условия на живот на децата си, да покриват разходите им, което е една от причините за настанвянето на деца в институции.

Липсата на доходи в някои семейства е една от предпоставките за възникване на агресия, домашно насилие, противообществени прояви.

Ниските пенсии са една от предпоставките за затрудненията, които възникват при хората в пенсионна възраст и хората с увреждания. Разговорите с хора с увреждания, които имат нужда от подкрепа във всекидневието си, изведоха като проблем поддържането на

домакинството и на жилището. Здравословните им проблеми не позволяват намиране на работа, което усложнява и доходите им за издръжка. Заплатата на личен асистент като основен източник на доходи в случаите, когато член на семейството се грижи за близък с увреждане, затруднява покриването и на разходите за храна и режимни.

Факторът безработица определя социално-икономическото развитие на населението и е основна причина и за миграционните процеси на активното население.

2. Ниско образование

Анализът на статистическите данни, направен във всички общини и общо за област Търговище показва, че с най-големия дял са хората с основно и по-ниско образование. Ниското образование и липсата на такова е фактор за формиране на следните рискови групи:

- деца и младежи, напуснали рано училище с основно и по-ниско образование, в т.ч. деца, необхванати от образователната система;
- възрастни с основно и по-ниско образование;

Някои от причините за отпадането на учениците от училище са заминаване в чужбина, ранните бракове, социално-ботиви и семейни причини, липсата на мотивация за учене и др. Не е малка и групата на неграмотните лица.

3. Структура на семейството

Структурата на семейството има основно значение при формирането на рисковите групи, поради голямата роля на семейното обкръжение за всеки един от членовете на семейството. Повечето хора със социални проблеми разчитат на близките си, поради липса на алтернативни социални услуги.

По отношение на структурата на семейството могат да се определят следните рискови групи:

- многодетни семейства;
- непълни семейства (родители, които сами отглеждат децата си, самотни хора с увреждания, самотни възрастни хора);

Структурата на семействата е важен индикатор при идентифицирането на рисковите групи сред населението, но фактът, че през последните години повечето двойки живеят в съвместо съжителство с партньорите си и отглеждат своите деца без наличие на брак ограничава възможностите за анализ на този фактор.

4. Увреждане или тежък здравословен проблем

Наличие на увреждане или тежък здравословен проблем поставя в неравностойно положение хората с увреждания и техните семейства. Липсата на достъпна архитектурна среда и подходяща инфраструктура, както и подходящи алтернативи за заетост и добра здравна грижа поставят хората с увреждания в социална изолация. Състоянието на лице с

увреждане в повечето случаи изисква един от трудоспособните членове на семейството да полага грижи за него, което води до задълбочаване на проблемите, свързани с доходите, както и качеството на грижа.

Във връзка с този фактор се оформят следните рискови групи:

- деца и лица с увреждания или тежък здравословен проблем;
- семейства на хора с увреждания;
- самотни възрастни хора с увреждания;

5. Затруднен достъп на възрастни хора до здравни услуги

Във всички общини от област Търговище съществува проблема за ограничения достъп до здравни услуги. В малките населени места липсва квалифициран здравен персонал. Не е добре развита транспортната връзка между общинските центрове и селата, между селата и областния център. Не са малко населените места, в които липсва транспортна връзка с общинския център, обстоятелство, което поставя хората в абсолютна изолация. Липса на здравни пътеки, които покриват разходите за лечение, ниските доходи или липсващите доходи, големия процент неосигурени лица, ниската здравна култура, липсата на транспорт до здравни заведения и недостъпната архитектурна среда са факторите, обособяващи следните рискови групи:

- хора, живеещи в отдалечени села;
- хора с увреждания;
- семейства с ниски доходи;
- етнически общности в неравностойно положение.

6. Изолираност на населеното място

Отдалечените от общинските центрове села са населени почти изцяло със стари хора. Липсват редовни транспортни връзки, което затруднява достъпа на лицата до ползването на здравни и социални услуги. Социалните патронажи не достигат до всички населени места, поради големите транспортни разходи, които оскъпяват и ограничават възможността за ползване на услугата. В областта живеят значителен брой възрастни самотни хора, които изцяло разчитат на подкрепата от кметовете, кметските наместници и съседи.

Хората в трудоспособна възраст са принудени да търсят работа в общинските центрове и в други областни центрове, което натоварва семейните доходи. Единствената възможност за заетост на това население са програмите по временна заетост, които са ограничени и не обхващат всички нуждаещи се. Част от нуждаещите се не поддържат регистрацията си, ако няма базирани структури на Агенцията по заетостта и се налага да пътуват, поради което са лишени от възможността да се включат в програми за заетост. Изолираността на населеното място формира като група в риск:

- самотно живеещи стари хора от отдалечени села;

- семейства без/с ниски доходи;
- безработни лица без регистрация в Дирекция "Бюро по труда".

7. Принадлежност към етнически малцинства, които живеят в изолация в обособени квартали и махали.

8. Откъснатост от семейната среда и липса на подкрепа от близките - деца извън областта и самотни стари хора в и извън областта, настанени в специализирани институции.

4. Б. РИСКОВИ ГРУПИ

Деца в риск

4.1. Деца в риск от изоставяне,

в т.ч. деца в риск от изоставяне на ниво родилен дом

През последните три години в област Търговище **на ниво родилен дом са изоставени** общо **26 деца**: 26 деца от община Търговище (2013 г.- 5, 2014 г.- 14, 2015 г.- 7). В общините Попово, Антоново, Омуртаг и Опака няма регистрирани случаи на изоставени деца за последните три години. Въпреки това все още не може да се направи извод за тенденция на намаляване на изоставени деца на ниво родилен дом.

Основни проблемни зони, които се очертават при работа по превенция изоставянето на деца на ниво родилно отделение са:

- Може да се работи по посока ефективна организация в работата на личните лекари и женските консултации, които да изпращат навременна информация в ДСП за бременни в риск да изоставят децата си. Следва да се работи и по отношение за социалната работа на ниво родилно отделение, именно поради късна намеса на социалния работник /едва като получи сигнал от РО/, кратък престой на майката в отделението и липса на пространство за директна работа с майката за изграждане на емоционална връзка с детето. Следва да се създаде капацитет за грижа, както и да се оказва съдействие за изграждане на подкрепяща среда в семейството при нужда;
- Друг все по-назряващ проблем, водещ до изоставянето на деца са бременните жени, които не наблюдават бременността си или са с прекъснати здравни осигуровки – най-вече жени или момичета от ромските общности;
- Предаваните традиции сред общностите да не се посещава гинеколог, да не се следи бременността, да се държи в тайна бременността, криминалните аборти и др. немедицински препоръки за износване и раждане, които са плод на суеверни, религиозни или други убеждения сред общностите;

- Недостатъчен е броя на медиаторите в общността, които да идентифицират рискови случаи и да подават информация в ДСП, за да стартира интервенция;
- Непълнолетните майки - 17 раждания на майки под 18 години (за 2015 г.), предимно в общините Търговище и Омуртаг; за сравнение през 2009 са били 127 ражданията.
- Непълнолетни и млади майки от ромски произход, рано отпаднали от системата на образование, някои с по няколко раждания, незряли и неподготвени за родителстване.
- Липсата на достатъчно информираност, особено в училищата, по въпроси, свързани със семейно планиране, отговорно родителство, последици от изоставяне на детето за отглеждане в институция. Тази информация е особено необходима сред тинейджърите в училищата, където има значително висок процент на рискови етнически групи. Те рано прекъсват обучението си, отпадат от училище, демотивирани са да продължат образованието си поради етно-културната си принадлежност, ранни женитби и др.
- Да се повишат методите и мултидисциплинарни екипи от специалисти, които да работят на терен по превенция на ранната бременност и изоставянето на деца, профилактиката и формиране у подрастващите на положително отношение към нея и сексуалната си култура като цяло.

Раждания на майки под 18 г. възраст

Общини	общо	2007	2008	2009
Търговище	177	59	64	54
Попово	41	16	10	15
Омуртаг	144	50	54	40
Антоново	36	10	12	14
Опака	25	9	12	4
Общо за областта	423	144	152	127

Обобщените данни за 2010 г., 2011 г., 2012 г., предоставени от лични лекари и ДСП в общините – Търговище, Попово, Омуртаг, Антоново и Опака показват, че най-много млади момичета са родили в общините Търговище- 236 и Попово- 65. Няма информация за това каква част от настанените деца в специализирани институции са на непълнолетни майки. В община Попово се е увеличил броя на непълнолетните майки през 2012 г. на 27 момичета /2010 година са били 24 момичета/.

Раждания на майки под 18 г. възраст

Общини	общо	2010	2011	2012
Търговище	236	87	75	74
Попово	65	24	14	27

Омуртаг	26	7	12	7
Антоново	34	14	8	12
Опака	11	7	0	4
Общо за областта	372	139	109	124

Раждания на майки под 18 г. възраст

Общини	общо	2013	2014	2015
Търговище	134	57	65	12
Попово	22	11	11	0
Омуртаг	19	5	9	5
Антоново	36	7	9	0
Опака	4	4	0	0
Общо за областта	215	84	94	17

Обобщените данни за последните три години предоставени от лични лекари и ДСП в общините – Търговище, Попово, Омуртаг, Антоново и Опака показват, че най-много млади момичета са родили в общините Търговище- 134 и Антоново- 36. Няма информация за това каква част от настанените деца в специализирани институции са на непълнолетни майки. През 2015 г. в общините Опака, Антоново и Попово, няма регистрирани раждания на майки под 18 г. възраст.

И все пак е необходимо специално внимание към непълнолетните майки за превенция на изоставянето, изграждане на родителски капацитет и подкрепа, продължаване на образованието и развитие на професионалната квалификация, включване на младите родители в пазара на труда.

4.2. Семейства с деца в риск от negliжиране

. Деца в непълни семейства

Регистрирани са 331 деца, отглеждани от самотни родители в общините Търговище, Попово, Опака, Омуртаг и Антоново. Най-големи са групите на деца, отглеждани от самотни родители в общините Омуртаг, Търговище и Попово, съответно 150, 72, 62 деца. В община Опака са регистрирани 2, а в община Антоново 45 деца.

. Деца в многодетни семейства

Най-много са децата в многодетни семейства в общините Търговище- 308, Попово– 412 и Омуртаг- 210. В общините Антоново и Опака са съответно 95 и 11 по данни на ДСП .

Няма официални данни каква част от настанените в институции деца са от многодетни семейства. Анализът на настаняванията показва, че почти половината от децата имат братя и сестри, настанени извън семейството. Данните показват, че е необходимо да се развият допълнителни услуги за подкрепа на семействата при отглеждане на децата.

Децата в многодетни семейства са част и от групата на нередовно посещаващите училище, както и от ранно отпадащите. Една част от тях са от ромски семейства, живеещи в Търговище, Попово и Антоново и в изолирани малки населени места. За да се даде възможност за социално включване и за да имат равен шанс, е необходимо да се осигури достъп до качествено образование на тези деца. Паралелно, обхващането на децата на многодетни семейства в ранна възраст в детска градина и в целодневна форма на организация на образованието ще подпомогне социално слабите родители в отглеждането им. Тенденцията е все повече деца от семейства с нисък социален статус да се записват и настаняват в учебни заведения от интернатен тип.

4.3. Семейства от етнически общности в неравностойно положение с деца в риск (с фокус ромски общности)

Самоопределение на населението по етническа принадлежност към 1.02.2011 г.

Област, община	Етническа група - %				
	Българска	Турска	Ромска	Друга	Не се самоопределям
ОБЩО ЗА СТРАНАТА	84,8	8,8	4,9	0,7	0,8
ТЪРГОВИЩЕ	54,7	35,8	7,3	0,9	1,4
АНТОНОВО	28	50,1	20,4	0,1	1,4
ОМУРТАГ	20,1	68,3	9,7	1,1	0,8
ОПАКА	27	72,7	0,1	0,1	0,2
ПОПОВО	74,6	18,3	3,9	0,6	2,5
ТЪРГОВИЩЕ	62,4	28	7,3	1,1	1,1

Източник: НСИ

Според данни от преброяването /2011 г./ ромското население на територията на област Търговище е около 7,3%. То е съсредоточено предимно в общините Търговище, Антоново, Омуртаг. Живее в компактни квартали, махали и села. Бедността, безработицата, лошите битови условия, неграмотността, ниското образование, липсата на професионална квалификация са част от основните фактори, водещи до социално изключване и сегрегация.

По отношение на тази целева група е необходимо разработване на система от превантивни мерки, широка гама от развити и ефективно работещи социални услуги в общността за ранно обхващане и превенция на тази рискова група. Подкрепа на техните семейства, придобиване на социални умения у родителите за решаване на социално значими проблеми, повишаване нивото и уменията на родителстване, подкрепа от институции, НПО и цялото гражданско общество.

4.4. Деца, отпаднали от училище или в риск от отпадане от училище

В общините Търговище, Попово, Опака, Омуртаг и Антоново са регистрирани общо 497 деца, отпаднали от училище за периода 2010 – 2015 г. по данни от териториалните работни групи. Официалните данни показват намаляване на броя на отпадащите през последните три години. Данните се различават от идентифицираните от отделите за закрила на детето и неправителствените организации тенденции на увеличаване на децата, трайно непосещаващи училище. Разминаванията между официалните данни и регистрираните се дължат на обвързаното финансиране на училищата с броя на записаните за обучение деца. Единният стандарт за финансиране увеличи скритото толериране на отсъствията на учениците с цел запазване на броя им, съответно на броя на паралелките и на работните места. Това най-много се забелязва в малките населени места или в училищата в близост до изолирани ромски квартали.

За учебната 2014/2015 г. в община Търговище са отпаднали от образователната система 20 деца, съответно в Антоново– 9 деца, Омуртаг – 34 деца, Опака– 0 деца и Попово– 4.

Очертават се следните **проблемни области** в работата с деца в риск от отпадане от училище:

- Няма официални данни за учениците трайно непосещаващи училище;
- Невъзможност на ЦОП Търговище да работи и обхване напълно идентифицираните деца в риск от отпадане поради липсата на достатъчно капацитет за предоставените услуги, а за останалите общините в областта това става съвсем невъзможно поради липсата на доставчици на социални услуги;
- Недостатъчен човешки ресурс в ОЗД в общините от област Търговище за обхващане на всички случаи;
- Предаваните поколения наред традиции за ранно напускане на училището, демотивация, ранни женитби и др. Голяма част от родителите на децата, напускащи рано училище, са с основно и по-ниско образование, не са единични случаите и на напълно неграмотни родители;
- Деца в многодетни семейства;

- Голяма част от децата, които напускат училище, не говорят добре български.

4.5. Деца с проблемно поведение

Децата с проблемно поведение са изведени като отделна целева група. Тези деца са основна група в риск, заради случаите на агресивно поведение. Основни сфери на интервенция са ангажиране на свободното време на децата, преодоляване на поколенческите конфликти родители-деца, членове на разширено семейство, специализирана подкрепа на семейството.

Съгласно обобщените данни единични са случаите на **деца, извършили насилие**. Значително по-висок е броят случаи **на деца, извършили кражби**. Извършващите кражби деца в община Омуртаг са от социално слаби или непълни семейства. Родителите оказват незначителен контрол над своите деца. Обикновено част от тях принуждават децата да извършват кражби. Част от родителите са криминално проявени. Не по-различна е обстановката и в останалите общини.

При анализа на структурата на криминалните деяния извършвани от малолетни и непълнолетни лица за **община Омуртаг** се очертава броят на извършените кражби. Децата извършили кражби се дефинират още като деца извършили противообществени прояви. За община Омуртаг техният брой е 21. Териториалното им разположение е разпределено, както следва за гр. Омуртаг – 17 деца, за селата – 4 деца. В община Омуртаг от противообществените деяния извършвани от малолетни и непълнолетни кражбите са най – често срещаните. През 2014-2015 г. в община Омуртаг броят на малолетните, извършили противообществени прояви, регистрирани в ДСП са 17 лица, а броят на непълнолетните е 19. Непълнолетните извършили престъпления – 1 лице. Възпитателните дела за престъпления на непълнолетни, освободени от наказателна отговорност: за 2014 г. - 7, 2015 г. – 12. Броят на децата с наложена мярка обществен възпитател през годината за 2015 г. е 8 деца. Общият брой деца, с които работи МКБППМН годишно за 2015 г. (към 30 юни) е 8.

През 2014-2015 г. в **община Антоново** броят на малолетните, извършили противообществени прояви, регистрирани в ДСП са 4 лица, а броят на непълнолетните е 0. Непълнолетните извършили престъпления по данни на МВР – 1 лице. Възпитателните дела за престъпления на непълнолетни, освободени от наказателна отговорност: за 2014 г. - 4, 2015 г. – 0. Броят на децата с наложена мярка обществен възпитател през годината за 2015 г. е 6 деца. Общият брой деца, с които работи МКБППМН годишно за 2015 г. (към 30 юни) е 9 деца.

През 2014-2015 г. в **община Опака** няма малолетни и непълнолетни, извършили противообществени прояви, регистрирани в ДСП. Възпитателните дела за престъпления на непълнолетни, освободени от наказателна отговорност: за 2014 г. - 5, 2015 г. – 5. Броят на децата с наложена мярка обществен възпитател през годината за 2015 г. е 6 деца. Общият брой деца, с които работи МКБППМН годишно за 2015 г. (към 30 юни) е 6.

През 2014-2015 г. в **община Попово** броят на малолетните, извършили противообществени прояви, регистрирани в ДСП са 21 лица, а броят на непълнолетните е 23.

Непълнолетните извършили престъпления по данни на МВР за последните две години – 4 лица. Възпитателните дела за престъпления на непълнолетни, освободени от наказателна отговорност: за 2014 г.- 12, 2015 г.– 5. Броят на децата с наложена мярка обществен възпитател през годината за 2015 г. е 4 деца, като за 2014 са били 10 деца. Общият брой деца, с които работи МКБППМН годишно за 2015 г. (към 30 юни) е 60 деца.

През 2014-2015 г. в **община Търговище** броят на малолетните, извършили противообществени прояви, регистрирани в ДСП са 16 лица, а броят на непълнолетните е 22. Непълнолетните извършили престъпления по данни на МВР за последните две години – 77 лица. Възпитателните дела за престъпления на непълнолетни, освободени от наказателна отговорност: за 2014 г. - 54, 2015 г. – 26. Броят на децата с наложена мярка обществен възпитател през годината за 2015 г. е 47 деца, като за 2014 са били 58 деца. Общият брой деца, с които работи МКБППМН годишно за 2015 г. (към 30 юни) е 92 деца.

4.6. Деца, жертва на насилие, проституиращи и жертва на трафик

Основната група регистрирани **деца, жертви на насилие по данни на МВР**, в **община Омуртаг** за периода (2010 г. – 2015 г.) са общо 20 деца. Броят на децата, жертва на насилие **по данни на ОЗД** за същият период са общо 15 деца. Децата пострадали от домашно насилие са 2, а пострадалите от престъпление по данни на РПУ на МВР общият брой деца за пет годишен период е 10 деца и 5 по данни на ОЗД.

Основната група регистрирани **деца, жертви на насилие по данни на МВР**, в **община Антоново** за периода (2010 г. – 2015 г.) са общо 5 деца. Броят на децата, жертва на насилие **по данни на ОЗД** за същият период са общо 4 деца. Децата пострадали от домашно насилие са 2, а пострадалите от престъпление по данни на РПУ на МВР общият брой деца за пет годишен период е 3 деца и 4 по данни на ОЗД.

В **община Опака** по данни на ОЗД има две деца жертва на насилие през 2013 г., като едно е пострадало от престъпление. Няма проституиращи и жертви на трафик.

Основната група регистрирани **деца, жертви на насилие по данни на МВР**, в **община Попово** за периода (2010 г. – 2015 г.) са общо 28 деца. Броят на децата, жертва на насилие **по данни на ОЗД** за същият период са общо 28 деца. Децата пострадали от домашно насилие са 5, а пострадалите от престъпление по данни на РПУ на МВР и ОЗД: общият брой деца за пет годишен период е 28 деца.

Основната група регистрирани **деца, жертви на насилие по данни на МВР**, в **община Търговище** за периода (2010 г. – 2015 г.) са общо 39 деца. Броят на децата, жертва на насилие **по данни на ОЗД** за същият период са общо 71 деца. Децата пострадали от домашно насилие са 197, а пострадалите от престъпление по данни на РПУ на МВР за пет годишен период са 134 деца.

Деца, получили полицейска закрила

В по-голяма част на общините през последните две години не са регистрирани случаи на полицейска закрила на деца. В община Омуртаг (2010 г. – 2015 г.) децата получили полицейска закрила са 10, като през последните две години няма такива деца. В община Антоново и община Опака са по две, като през последните две години няма такива деца.

В община Попово децата получили полицейска закрила за последните пет години са 16, като през 2014 г. има едно дете. През 2015 г. няма.

В община Търговище децата получили полицейска закрила за последните пет години по данни на МВР са 38, а по данни на ОЗД са 14, като през 2014 г. те са 10. През 2015 г. има едно дете.

Деца, жертва на трафик

Данни за такива деца са посочени само в община Търговище: за 2010 г. – 1 дете и за 2013 г. – 1 дете. В общините Омуртаг, Антоново, Попово и Опака – няма.

За област Търговище няма подадени данни да има деца живеещи на улицата, проституиращи или със зависимости.

4.7. Деца с увреждания

В ДСП – Търговище към 31.12.2014 г. 3 350 лица с увреждания, в това число 218 деца с увреждания получават месечна добавка за социална интеграция, съобразно възрастта, вида и степента на техните увреждания. Най-голям е относителния дял на месечната добавка за социална интеграция за транспортни услуги – 3 325, следват добавките за диетично хранене и лекарства – 2 290, за достъпна информация – 716 и за ползване на информационни и телекомуникационни услуги – 529. Незначителен е дела на месечните добавки за наем на общинско жилище – 4 и за обучение – 1. През 2014 година има 5 случая на отпусната добавка за балнеолечение и рехабилитация.

През 2014 година 256 лица са получили интеграционни добавки след първично освидетелстване, в това число 24 деца. За същият период 99 са лицата с установени увреждания, които при преосвидетелстване преминават в по-висока степен ТНР или ВСУ, в това число и с определена чужда помощ.

Към 31.07.2015 г. в община Търговище лицата с увреждания са 2883, като от тях 154 са децата: 91 с физически увреждания, 22 с умствена изостаналост, 21 с психични разстройства и с други увреждания 20.

Брой лица с увреждания, включително деца – по данни на ДСП - Търговище – деца и възрастни с увреждания, които получават месечна добавка за социална интеграция по ЗИХУ към 31.07.2015 г..

	задължителни		ПО ВЪЗМОЖНОСТ			
	По възраст ОБЩО	Възраст и пол	От тях: Физически увреждания	От тях: Умствена изостаналост	От тях: Психични разстройства	От тях: други
Общ брой хора с увреждания (деца и лица)						
<i>Брой сред детското население</i>						
Деца - момчета от 0 до 3 г.	12	9	9	0	0	0
Деца - момичета от 0 до 3 г.		3	2	0	0	1
Деца - момчета от 4 до 7 г.	33	20	13	2	1	4
Деца - момичета от 4 до 7 г.		13	10	2	1	0
Деца - момчета 8 до 14 г.	71	47	25	7	10	5
Деца - момичета 8 до 14 г.		28	17	5	4	2
Момчета от 15 до 18 навършени г.	34	19	8	3	3	5
Момичета от 15 до 18 навършени г.		15	7	3	2	3
Общо деца с увреждания	154	154	91	22	21	20
<i>Лица с увреждания сред пълнолетното население</i>						
Мъже от 19 до 29 г.	120	63	25	12	17	9
Жени от 19 до 29 г.		57	23	8	16	10
Мъже от 30 до 62 г.	876	473	285	19	139	30
Жени от 30 до 59 г.		403	233	18	131	21
Мъже от 63 г. до 75 г.	1161	473	404	5	33	31
Жени от 60 г. до 75 г.		688	592	3	59	34
Жени над 76 г.	572	351	311	1	9	30
Мъже над 76 г.		221	201	0	10	10
Общ брой лица с увреждания	2729	2729	2074	66	414	175
Общ брой деца и лица с увреждания	2883	2883	2165	88	435	195

В община Попово лицата с увреждания са 1116, като от тях 73 са децата с увреждания: 53 с физически увреждания, 7 с умствена изостаналост, 8 с психични разстройства, 5 други.

	задължителни		ПО ВЪЗМОЖНОСТ			
	По възраст ОБЩО	Възраст и пол	От тях: Физически увреждания	От тях: Умствена изостаналост	От тях: Психични разстройства	От тях: други
1.3.1. Общ брой деца с увреждания		1116	796	95	144	81
<i>Брой сред детското население</i>		73				
1.2. Деца - момчета от 0 до 3 г.		1	1	0	0	0
1.3. Деца - момичета от 0 до 3 г.		1	1	0	0	0
1.4. Деца - момчета от 4 до 7 г.		6	5	0	1	0

1.5. Деца - момичета от 4 до 7 г.		5	4	0	0	1
1.6. Деца - момчета 8 до 14 г.		30	21	2	5	2
1.7. Деца - момичета 8 до 14 г.		16	11	1	2	2
1.8. Момчета от 15 до 18 навършени г.		8	6	2	0	0
1.9. Момичета от 15 до 18 навършени г.		6	4	2	0	0
Общо деца с увреждания		73	53	7	8	5

В Община Омуртаг броя на регистрираните деца са както следва: 48 общ брой деца с увреждания. От тях 18 броя са с физически увреждания, с множество увреждания - 24 и 6 броя деца са с умствена изостаналост. От тях 11 броя ползват социална услуга „Личен асистент“ при Община Омуртаг по проект „Нови възможности за грижа“ със срок до 29.02.2016 г. Общия брой на лицата с увреждания е 861 лица, като в това число не са включени децата.

В Община Антоново броя на регистрираните деца са както следва: 18 общ брой деца с увреждания. От тях 10 броя са с физически увреждания, с множество увреждания (други) - 3 и 2 броя деца са с умствена изостаналост и 3 с психични разстройства.

По данни от Дирекция „Социално подпомагане“ – Омуртаг са регистрирани 18 деца с увреждания. В зависимост от вида на заболяването са обособени както следва:

Вид на заболяването	Деца, бр.
Физическо увреждане	10
Други увреждания	3
Умствена изостаналост	2
Психични разстройства	3

В Община Опака броя на регистрираните деца са както следва: 15 общ брой деца с увреждания. От тях 8 броя са с физически увреждания, с множество увреждания (други) - 2 и 2 броя деца са с умствена изостаналост и 3 с психични разстройства. Общия брой на лицата с увреждания е 207 лица, като в това число не са включени децата.

В общините Търговище, Попово, Омуртаг, Опака и Антоново са регистрирани 308 деца с различни по степен увреждания по данни на общините. Най-големи са групите на деца с увреждания в Търговище– 154, в Попово- 73 и Омуртаг– 48 деца. В община Антоново са 18 деца и в община Опака 15.

Брой на деца с увреждания в област Търговище

Община	Деца с физически увреждания	Деца с други увреждания	Деца с психични увреждания	Деца с умствена изостаналост
Търговище	91	20	21	22
Попово	53	5	8	7
Омуртаг	18	24	0	6
Антоново	10	3	3	2
Опака	8	2	3	2
Общо	180	54	35	39

Обобщените проблеми при отглеждането на деца с увреждания в техните семейства са:

- недостъпна среда – специализиран обществен транспорт, рампи и платформи за придвижване до обществени институции, липсата в повечето семейства на лично МПС за транспорт на детето, особено в малките населени места;

- нередовен обществен транспорт или липса на възможности за транспорт от селата до съответните здравни услуги и лечебни заведения;

- липсата на достатъчно средства в семействата за осигуряване на необходимите здравни грижи – лекарства, специализирано лечение. Голяма част от родителите се затрудняват при покриване на разходите за консумативи и др., свързани с издръжката по отглеждането на детето, особено в малките населени места, където безработицата бележи висок ръст;

- заплата на личен асистент е основният източник на доходи за почти всички родители, както и месечното подпомагане за дете с увреждане. Повечето от тях не получават помощи, различни от тези по Закона за интеграция на хората с увреждания;

- все още за някои деца с увреждания в малките населени места е затруднен достъпът до образование - част от децата във възраст, подлежащи на задължително обучение, не посещават училище поради липса на такова в населеното място или на детска градина за децата в по-ниска възраст, не посещават и центрове за деца с увреждания или други форми на социални услуги за интеграцията им. Това възпира част от родителите да ползват предоставените дневни услуги в по-големите общини, предвид отдалечеността от населеното място и разходите по пътуване.

Семействата на всички деца с увреждане се нуждаят от подкрепа за отглеждане на децата, като особено остро тази необходимост се проявява при **следните свързани групи в риск:**

- самотни майки;

- семейства, в които единият партньор е личен асистент;
- многодетни семейства с деца с увреждане.

Подадените данни показват случаи на **деца, извършили кражба и насилие** във всичките общини на областта. Във връзка с констатираните рискове е необходимо да се работи в насока разнообразяване формите за ангажиране свободното време на децата, оказване на подкрепа в училище и в семейството.

4.8. Деца, настанени в интернатна форма на грижа

В помощното училище с интернат са настанени 96 деца през 2015 година по данни на ръководството на училище с интернат в ПУИ „Петър Берон“ гр. Търговище. Тук най-често се насочват деца на семейства в бедност, многодетни семейства и др., за които осигуряването на прехраната и издръжката, образованието и оцеляването на децата е сериозен проблем. В училището с интернат те получават безплатна храна, учебници, дрехи, подслон, добри условия за живеене, самостоятелност и подкрепа.

4.9. Деца, настанени в СИ извън област Търговище

При настаняването на детето в специализирани институции извън областта се прекъсва връзката му със семейството. Така се губят окончателно и шансовете да се работи за изграждането на емоционална връзка дете-родител, което прави реинтеграцията му в семейството много трудна. В повечето случаи детето не познава добре родителите си, няма създадена и поддържана връзка с тях и с близките си, не познава семейната си история и етнокултура, не общува с близките си, налице е и родителско отчуждаване най-често оправдано с липсата на средства за пътувания и свиждания от страна на родителя.

Необходимостта от специални интервенции за изграждане на връзка между детето и семейството и за подпомагане на семействата очертава нова **подгрупа** за областта - деца, настанени в специализирани институции извън областта.

4.10. Деца с увреждания, настанени в СИ извън област Търговище

Основен проблем при настаняване на деца в специализирани институции извън областта е прекъсване на връзката им със семейството. Това пречи на процеса за изграждане на емоционална връзка дете-родител, което прави реинтеграцията им в биологичното семейство в повечето случаи неуспешна. Детето не познава родителите си и членовете на разширеното семейство, своята история и етно-култура. Необходимостта от специални интервенции и създаване на механизми за изграждане на връзка между детето и семейството, очертава тази рискова група в областта.

4.11. Младежи с леки увреждания, напускащи СИ

Специфична група младежи, които по една или друга причина не са получили родителска грижа и подкрепа, представляват сериозно социално-психологическо и икономическо предизвикателство за обществото и изискват специални усилия от страна на държавата. Децата с леки увреждания, които не са отгледани от родителите си, често изпадат в затруднения и създават проблеми на себе си и на цялото общество, ако за тях не са били положени съответните грижи в институции за отглеждане и възпитание на деца. Тяхното интегриране в обществото и професионалната им реализация често се оказват затруднени поради различия във възпитанието и условията на живот, а това води до липса на умения за общуване, адекватно поведение и трудности при оценяване на действителността.

Децата с леки увреждания, които са израснали в домове за отглеждане и възпитание на деца често срещат трудности при интегрирането си в обществото и често не намират успешна реализация в професионален план. Тази социална група има пропорционално много по-малък шанс и в много по-голяма степен е в риск, отколкото другите младежи. Шансовете на тази група младежи за интегриране в работен колектив са много по-малки, а професионалното развитие на младежите през първите години след напускане на домовете е много по-бавно.

Младежи, напуснали СИ (без увреждания и без семейна среда)

Младите хора от Домовете за отглеждане на деца и младежи без родителска грижа имат нужда от специална подкрепа при напускане на институцията и прехода към самостоятелен живот. Те се нуждаят от знания и социални умения, които да им помогнат при продължаване на обучението, намиране на дом и работа, справяне с ежедневните житейски задачи. Според различни проучвания и според самите младежи точно липсата на умения за самостоятелен живот ги превръщат в потенциални жертви на трафик или други престъпления.

Насоки на интервенция:

Необходимо е разработване на система от **превантивни мерки**, широк набор от развити и ефективно работещи **социални услуги в общността** за ранно обхващане и превенция на рисковите деца, **подкрепа на техните семейства**, придобиване на социални умения у родителите за решаване на социално значими проблеми, подкрепа от институции, НПО и цялото гражданско общество.

Пълнолетни лица в риск

4.12. Пълнолетни лица с увреждания

Общи данни

В област Търговище към 31.07.2015 г. са регистрирани година общо 5025 **пълнолетни с увреждания** в общините Търговище, Попово, Опака, Омуртаг, Антоново.

Пълнолетни лица с увреждания 31.07.2015 г.

	с физически увреждания	с множествени увреждания	с умствена изостаналост	с психически заболявания	Всичко
Търговище	2074	175	66	414	2729
Попово	743	76	88	136	1043
Опака	169	11	5	22	207
Омуртаг	529	174	36	122	861
Антоново	129	14	14	28	185
Общо за областта	3644	450	209	722	5025

Източник на информацията: Общините в област Търговище.

- Лица с увреждания, ползващи услуги в общността

На територията на Област Търговище **се реализират социални услуги в общността**, предназначени за възрастни лица с увреждания: центрове за социална рехабилитация и интеграция, защитени жилища – за лица с умствена изостаналост и за лица с психични разстройства, дневни центрове за възрастни с увреждания и др.

И в петте общини се реализира НП "АХУ", дейност "Личен асистент" и ОП РЧР "Социална услуга за качествен живот", дейност "Личен асистент".

Анализът на подпомагащите процеси, предоставени на различните групи хора с увреждания, извежда следните слаби страни в работата с тях по посока на подобряване качеството им на живот:

- Недостатъчна информираност и недоразбиране от обществото на нуждите, проблемите, правата и възможностите на хората с увреждане.
- Липса на актуализирани и пълни база данни на лицата с увреждане;
- Недостатъчна хоризонтална и вертикална информираност и съгласуваност между част от институциите и НПО-та, работещи с хора с увреждания;
- Недостатъчно познаване, спазване и прилагане на законодателството, свързано с хората с увреждания от част от институциите и фирми;

- Недостатъчна информираност на самите лица с увреждане за касаещото ги законодателство;
- Ниска гражданска активност;
- Усещане за пряко или непряко дискриминиране и наличие на реално такова;

Анализа на рисковите групи и потребностите им извежда следните **проблеми**, с които се сблъскват най-често хората с увреждания:

- Необходимост от помощ при организиране на ежедневието, поддържане на домакинството, плащане на сметки, медицински посещения, извеждане от дома, комуникации и социализация;
- Липса на достъпна околна среда: стоки и услуги, културни, спортни и развлекателни дейности, обществен транспорт, обществена инфраструктура, комуникационна и информационна среда;
- Изключително висока степен на безработица сред хората с увреждания;
- Неверие в дирекциите „Бюро по труда“ за съдействие при намиране на работа;
- Трайна безработица на лица с увреждания с висше образование;
- Нисък професионален и образователен ценз на лицата с увреждане;
- Недостатъчна информираност на работодателите и недостатъчен контрол над същите за задълженията им да назначават лица с увреждане, процентно от личния състав, адаптиране на работно място за лица с увреждания, увеличен платен годишен отпуск и др.;
- Липса на алтернативни форми за заетост, съобразени с хората с увреждания;
- Ниски и недостатъчни доходи – за повечето интервюирани основният източник на доход е пенсията за инвалидност;
- Тъй като доходите са недостатъчни, основният източник на подкрепа остава семейството. Човекът остава зависим от родителите и/или партньора си, като същевременно поставя в неравностойно положение семейството си;
- Когато член на разширеното семейство е засегнат от безработица или е в пенсионна възраст, домакинството изпада в ситуация на криза;
- Част от хората с увреждания имат повече от едно заболяване, ниските доходи са причина за ограничаване на достъпа до лечение и съответно за хронично влошаване на здравословното състояние;
- Липса на адаптирано превозно средство за провеждане на мероприятия, екскурзии и отпих сред природата;
- Липса на рехабилитационни центрове;
- Недостатъчна профилактика на заболяванията;
- Трудност при снабдяване с помощни средства, приспособление и съоръжения за по малките общини и населени места, ангажирани с предоставянето им;

- Създаване на клубове и адаптиране на съществуващите клубове на хората с увреждания за осъществяване на социални контакти;
- Необходимост от подкрепа при поддържане на жилището – физическа невъзможност за извършване на ремонтни работи и поддръжка на жилището, липса на средства за ремонт;
- Изключителна трудност при извеждане от дома на хора с инвалидни колички;
- Нужда от социализация, развлечения, общуване и контакти;

В групата на хората с увреждания могат да се обособят **няколко специфични групи**, които имат нужда от диференцирана подкрепа:

- Хора с увреждания, които имат нужда от придружител, подкрепа във всекидневния живот;
- Хора с повече от едно хронично заболяване, даващо степен на инвалидност;
- Младежи с увреждания /от 18 до 35 г. /;
- Хора с увреждане в трудоспособна възраст;
- Хора с увреждане в надтрудоспособна възраст;
- Самотни възрастни хора с увреждания;

Необходими мерки за подкрепа:

- ✓ Предоставяне на битови услуги за хора с увреждания в невъзможност да поддържат самостоятелно дома и домакинството си;
- ✓ Предоставяне на почасови и дневни форми на грижа;
- ✓ Осигуряване на достъп до здравни услуги и лечение;
- ✓ Снабдяване от лицензирана фирма с помощни средства, приспособление и съоръжения по местоживееене;
- ✓ Осигуряване на достъпна среда и на достъп до средата, както и мониторинг и контрол по изпълнение законодателството за общодостъпна среда;
- ✓ Възможност за замяна на лично жилище с общинско на първи етаж за лица в инвалидни колички;
- ✓ Осигуряване на алтернативни форми на заетост и на подходящи форми на социално предприемачество;
- ✓ Запознаване на работодателите със законодателството за упражняване на труд от лица с увреждания и контрол за изпълнението му;
- ✓ Изграждане на рехабилитационни центрове, защитени жилища, профилакториуми и др.;
- ✓ Създаване на центрове за оценка на трудовия капацитет и професионално обучение;
- ✓ Възможности за трудо и арт-терапии;
- ✓ Разширяване на възможностите за развлечение и социализация;

4.12. 1. Лица с увреждания, настанени в СИ

На територията на област Търговище има една институция за възрастни хора с умерена и тежка умствена изостаналост над 18 години в Община Попово, с. Медовина. В специализираната институция са настанени лица от 23 области в страната. Капацитетът на социалното заведение е 50 места, които са реално заети през цялата година, а персонала е 27 човека (специалисти – 11 бр., помощен персонал – 16 бр.). На потребителите се предоставят следните услуги: хранене с избор на меню, почистване на обитаваните помещения, подпомагане при извършване на личния тоалет, пране, гладене; здравни грижи и профилактика с 24 часово медицинско обслужване; културни и спортни мероприятия; организиране на свободното време и много други.

Основните **идентифицирани мерки** са подкрепата на семейството с цел реинтегриране чрез осигуряване на възможности за почасова грижа, за личен или социален асистент.

В община Търговище към 31.06.2015 г. лицата с физически увреждания, настанени в СИ в област Търговище- 0; настанени в СИ в друга област- 1; настанени в ЦНСТ и ЗЖ няма; лицата с умствена изостаналост, чакащи за настаняване в СИ- 2, няма настанени в СИ в областта или извън нея; настанени в ЦНСТ – 1, в ЗЖ – 8; лица със сетивни увреждания – няма настанени; лица с психични разстройства – има 10 лица настанени в ЗЖ; лица с деменция – има 4 лица, настанени в СИ в друга област.

В община Попово към 31.06.2015 г. лицата с физически увреждания, настанени в СИ в община Попово- 0; настанени в СИ в друга област- 1; настанени в ЦНСТ и ЗЖ няма; лица с умствена изостаналост, чакащи за настаняване в СИ- 0, настанени в СИ в областта– 6 (от 2011 г. до 2014 г. - 5; за 2015 г. -1) или извън нея- 0; настанени в ЦНСТ– 12, в ЗЖ– 0; лица със сетивни увреждания – няма настанени; лица с психични разстройства – има 1 лице настанено в ЦНСТ и 1 в ЗЖ; лица с деменция – има 3 лица, настанени в СИ в друга област. (от 2011 г. до 2014 г.– 2; за 2015 г. – 2).

В Община Омуртаг към 31.06.2015 г. лицата с физически увреждания, настанени в СИ в област Търговище- 0; настанени в СИ в друга област- 4; настанени в ЦНСТ- 1 и ЗЖ– 0; лица с умствена изостаналост, чакащи за настаняване в СИ- 0, настанени в СИ в областта– 0, или извън нея- 0; настанени в ЦНСТ– 0, в ЗЖ– 0; лица със сетивни увреждания – няма настанени; лица с психични разстройства – изпратени в СИ в друга област– 3, няма настанени в ЦНСТ и в ЗЖ; лица с деменция – има 2 лица, настанени в СИ в друга област.

В Община Антоново няма лица с увреждания настанени в специализирани институции.

В Община Опака към 31.06.2015 г. лицата с физически увреждания, настанени в СИ в област Търговище- 1; настанени в СИ в друга област- 2; настанени в ЦНСТ-1 и ЗЖ– 0; лица с умствена изостаналост, чакащи за настаняване в СИ - няма, настанени в СИ в областта или

извън нея няма; настанени в ЦНСТ и в ЗЖ няма; *лица със сетивни увреждания* – едно, чака настаняване; *лица с психични разстройства* – изпратени в СИ в друга област – 1; *лица с деменция* – няма.

Като основен проблем в Област Търговище може да се изведе **големия брой хора с психични и умствени увреждания и недостатъчните резидентни грижи за тях.**

4.12. 2. Хора с увреждания, настанени в СИ в други области, които подлежат на извеждане

В периода 2010-2015 г. в специализирани институции в други области са настанени 21 лица с увреждания. За правилното планиране на услуги за тези лица е необходимо да се направи задълбочено проучване на настанените. Трябва да се идентифицират техните специфични потребности и възможности за самостоятелен живот или реинтеграция.

СТАРИ ХОРА

4.13. Стари хора, настанени в специализирани институции

На територията на област Търговище има само една специализирана институция за стари хора - Дом за стари хора с отделение за лежачо болни в с. Гърчиново, община Опака, който е с капацитет 60 лица до 2012 г. От 2013 г. до сега е с капацитет 45 лица. Към юни 2015 г. броят на реалните ползватели е 41 лица над 70 годишна възраст от всички области на страната. Услугите в дома са приоритетно насочени към задоволяване на основните жизнени потребности, грижа за добро здравословно състояние, социална рехабилитация и трудотерапия. Персоналът е основно от медицински сестри и санитарни, което обезпечава грижата за здравето на настанените възрастни хора.

При консултирането на старите хора в ДСП, тези, които изразяват желание да постъпят в дом, посочват като основна причина за това нуждата от почивка и поемане на всекидневните грижи. Често срещан мотив е и разтоварване на децата от поетите отговорности по отглеждане на родителите.

Стари хора, настанени в СИ 2010-2015 г.

Община	Настанени в СИ в областта	Настанени в СИ извън областта	Общо
Търговище	27	29	56
Попово	44	14	58
Опака	11	4	15
Омуртаг	6	4	10
Антоново	6	2	8
Общо за областта	94	53	147

Установено е, че нуждите на повечето от желаещите да получат институционализирана грижа могат да бъдат удовлетворени, ако им бъде осигурена подкрепа в домашна среда, която се предоставя чрез програмите Домашен помощник и Социален асистент, осигуряване на здравословна и питателна храна чрез Домашния социален патронаж и осигуряване на медицинско наблюдение чрез почасова грижа в Дневен център за стари хора. Възрастните хора предприемат настаняване в Дом за стари хора като крайна мярка с цел разтоварване от всекидневните грижи, а общуването и социализацията не са основни мотиви за това.

4.14. Самотноживеещи стари хора

На територията на област Търговище има разкрити 2 социални услуги в общността, предназначени за стари хора - Дневен център за стари хора с капацитет 15 от м. август 2015 г. лица в община Омуртаг и Дневен център за стари хора в община Търговище с капацитет 14 лица.

В някои от общините на територията на област Търговище се реализират проекти по ОП РЧР "Грижа в семейна среда за независимост и достоен живот на хора с различни видове увреждания и самотно живеещи хора", дейности "Социален асистент" и "Домашен помощник", Личен асистент, Домашен социален патронаж и др.

4.14.1. Самотни стари хора, живеещи в отдалечени райони

Хората в пенсионна възраст, като цяло са много разнообразна популация спрямо останалите възрастови групи. Всеки отделен човек от тази група има широко вариращи способности и нива на функциониране. Структурните и функционални промени в старостта не подлежат на строга "регламентация" във времето. Те винаги отразяват както индивидуалното така и социалното в природата на човека. Все по - нарастващия брой на възрастните хора, както за нашата община, така и за страната е предизвикателство за държавните, обществените, здравните, социалните органи и организации за осигуряване на тяхното добро физическо и емоционално благосъстояние. Една от най-важните потребности на човек в старческа възраст е да общува и той я търси от раждането си до своя биологичен край. За тази цел трябва да се създават социални услуги, които създават условия за цялостно обслужване през деня, свързани с предоставяне на храна, задоволяване на ежедневните, здравните и рехабилитационните потребности, както и на потребностите от организация на свободното време и личните контакти, подпомагане на връзката на възрастния човек с микро и макро средата. Това спомага за укрепване на психическото и физическото състояние на възрастните хора, именно затова трябва да се търсят компенсаторни моменти, които да подпомагат основната цел на социалната работа.

Самотните стари хора са определени като основна група в риск в общините Омуртаг, Антоново и Търговище. Характерно за тези общини са разпръснатите и отдалечените от общинския център населени места. В община Антоново има отдалечени и слабо населени

махали – от 57 населени места 12 са с население до 8 човека. Отдалечените села са и слабо населени, което от финансова гледна точка поставя общината в неизгодна позиция при предоставяне на социални услуги. Изолираността и обезлюдяването на селата обрича живеещите в тях хора на социална изолация, като взаимопомощта е основният ресурс на подкрепа, с който разполагат. В тези общини има места, където Бърза помощ не може да стигне до домовете на хората. Единственият шанс са техните деца в по-големия град, превантивно настаняване в болница или посещение при лекар.

По данни на кметовете на населените места в областта самотно живеещите стари хора от отдалечени населени места /над 10 км. от общинския център/ са много.

Самотните стари са определени като основна група в риск в гр. Опака и селата Горско Абланово, Гърчиново и Люблен. Обезлюдяването на селата обрича живеещите в тях хора, доколкото взаимопомощта е основният ресурс на подкрепа, с който разполагат. В селата в община Опака самотните стари хора са 159 по данни на кметовете на населените места. След направен анализ на ситуацията за община Омуртаг при идентифициране на тази рискова група се определят следните параметри: самотно живеещи възрастни хора – 2 965 лица. От тях 6 лица са настанени в специализирани институции, а 30 възрастни лица ползват социални услуги в общността. В гр. Омуртаг самотно живеещите възрастни хора са 1018 броя, за селата в община Омуртаг броя на тези лица е 1947 души. Общия брой на възрастните самотни хора показва, че това е най-голямата идентифицирана рискова група на територията на община Омуртаг. В това отношение социалната политика на община Омуртаг е насочена главно към задоволяване потребностите на тази рискова група и наред с това подобряване качеството на живот за тези хора.

Основните **проблеми** на лицата от тази целева група са:

- Затруднен достъп до здравни услуги;
- Затруднен достъп до снабдяване с лекарства след затварянето на аптеките в малките населени места. Аптеки в областта има само в общинските центрове. За закупуването на лекарства старите хора зависят от отиващите в града и от близките си;
- Липса на редовни транспортни връзки между общинските центрове и селата – за най-отдалечените населени места има автобусна връзка един път седмично, а има села без обществен транспорт;
- Необходимост от подкрепа при водене на домакинството. От предоставяните услуги най-предпочитан е Домашния помощник, който помага при организиране на ежедневието, при пазаруване и др.;
- Недостатъчни средства за издръжка. Старите хора от тази целева група са с ниски пенсии и след купуването на най-необходимите лекарства оставащите средства за храна са недостатъчни;
- Нужда от периодично медицинско наблюдение;
- Нужда от общуване.

Необходими мерки за подкрепа за хората в пенсионна възраст:

- ✓ Достъпност на домашния социален патронаж;
- ✓ Осигуряване на възможност за ползване на услуги за закупуване на лекарства, плащане на сметки и др.;
- ✓ Достъп до здравни услуги и до спешна медицинска помощ;
- ✓ Подобряване на връзката между старите хора в малките изолирани населени места и центъра за бърза помощ, за подкрепа;
- ✓ Осигуряване на помощ при водене на домакинството;
- ✓ Осигуряване на възможност за общуване и развлечения.

4.14.2. Възрастни хора с увреждания в отдалечени населени места

Подадените данни от кметовете на населени места в общините на област Търговище показват значими групи от хора с увреждания в селата в тези общини. Като пример: в с. Гърчиново са посочени 214 възрастни хора с увреждания от 659 души население и в с. Люблен 165 от 596 души население. За групата на хора с увреждания в отдалечените села важи в много по-голяма степен изолираността от социални услуги. Доколкото една част от хората са стари, те нямат достъп и до програма Личен асистент. За голяма част от живеещите в малките села в общините е затруднено използването и на програма Социален асистент, тъй като наетите трябва да бъдат в трудоспособна възраст от същото населено място, а липсват такива лица. За групата на хора с увреждания в селата важи в много по-голяма степен изолираността от социални услуги. Планирането на мобилни услуги за тях изисква да се проучи вида на заболяванията им и да се установи броя на възрастни хора с увреждания по села и в общината. В селата в община Опака живеят 517 лица с увреждания, но информацията за тях е неточна, тъй като повечето лица са без ТЕЛК решение удостоверяващо здравословното им състояние. С навлизането на проектите по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ все повече започнаха да се обхващат и хора имащи само епикриза в ползването на услуги в домашна среда. От работата на терен в селските райони като основна нужда се очертава подкрепата за ежедневни грижи в дома – помощ при самообслужване, поддържане на хигиена, пазаруване, придружаване, готвене. Задоволяването на тези потребности може да се осигури със социалните услуги, предоставяни в ДСП и разкриването на Център за социална рехабилитация и интеграция.

СПЕЦИФИЧНИ ОБЩНОСТИ И ГРУПИ В РИСК

4.15. Безработни лица

Анализът на данните във всички общини показват увеличаване на безработните в резултат от икономическата криза. Значима е групата на безработни **младежи между 16 и**

29 години. Една от основните причини, определящи тази целева група като рискова, е липсата на необходимия опит, дори лицето да има придобито образование, което се изисква за заемането на длъжността.

Данните очертават като рискова за намиране на работа и групата на **безработните над 55 години.**

Голяма е групата на безработните с основно и **по-ниско образование**, както и на безработните сред **хората с увреждания**. Това показва нуждата от специални интервенции към тези групи в риск.

В община Търговище регистрираните безработни лица към 30.06.2015 г. са 2651 лица, в община Попово са 2453 лица, в община Опака са 696 лица, в община Омуртаг са 2106 безработни и в община Антоново броят им е 828 лица.

Регистрирани безработни в ДБТ, област Търговище към 30.06.2015 г.

Община	Общ брой	Безработни лица без образование, с основно или с по-ниско от основно образование	Безработни лица с увреждане	Безработни младежи 18-29 год.	Безработни лица на възраст над 55 год.
Търговище	2773	1546	148	310	769
Попово	2537	842	138	236	1321
Опака	772	350	45	81	296
Омуртаг	2475	1324	114	165	872
Антоново	874	457	35	81	301
Общо за областта	9431	4519	480	873	3 559

В община Търговище броят на безработните лица с регистрация над една година е 1286 лица, в община Попово - 1385 лица, в община Опака са 446, в община Омуртаг - 1339 и в община Антоново са 568 лица.

Безработните над 55 години са в особено утежнена рискова ситуация за себе си и за своите близки в случаите на:

- Семейство с лице с увреждане, в което безработният е бил източникът на доходи извън пенсията за инвалидност на болния съпруг;
- Едночленно семейство на безработен, съжителстващ с родители пенсионери, които са единствен източник на доходи за домакинството.
- Семейство на безработни, съжителстващи в едно домакинство със семействата на пълнолетните си деца, които също са безработни или участват периодично в програми за заетост;

4.16. Неграмотни, хора с основно и по-ниско образование

За първи път през преброяването от 2011 г. е включена категорията "никога не посещавали училище". Тревожен е фактът, че те никога не са се включвали в образователната система. С най-висок относителен дял по този показател са общините Антоново (3.6 %) и Омуртаг (2.9 %). Това са основно лица от ромската етническа група.

Безспорно фактора образование е основна предпоставка за трайно състояние на бедност и социална изолация.

Образованието се извежда като основен фактор за **трайна социална изолация и бедност** на следните целеви групи:

- Родители на деца, настанени в институции от ромски произход;
- Граждани от ромски произход.

4.17. Етнически общности в неравностойно положение

В тази група са включени социално изолирани граждани от ромски произход от всички общини без община Опака. Тук са налице различни фактори, подкрепящи бедността – ранно отпадане от училище, ниско образование и квалификация на голяма част от жителите, трайна безработица и липса на трудови навици за част от тях, ограничени възможности за заетост, лоши битови условия, липса на достъп до здравни, социални, образователни услуги. Тук попадат семейства в неравностойно положение, чиито деца рискуват да повторят модела на социална изолация на своите родители. Необходима е комплексна интервенция насочена срещу бедността, която да подпомогне семействата да осигурят шансове за социално включване и развитие на своите деца.

Интервенцията за социално включване на етническите общности в неравностойно положение трябва да включва следните мерки:

- ✓ Наваксване на липсата на професионална квалификация и образование;
- ✓ Допълнителна професионална квалификация и образование за младежите, отпаднали от училище или с основно и по-ниско образование;
- ✓ Подкрепа на родителя в случаите на трайна безработица чрез допълнителна професионална квалификация и включване в програми за заетост, при липса на други възможности за заетост;
- ✓ Изграждане на родителски капацитет и увереност;
- ✓ Включване на децата от ранна възраст в детска градина;
- ✓ Мотивация на детето и семейството за включване и задържане в образователната система;
- ✓ Осигуряване на достъп до качествено образование за децата и конкурентно-способният на пазара на труда;

- ✓ Директна работа в общността за подкрепа на семействата в неравностойно положение и за подпомагане на родителите и семейството при реинтеграция на децата, настанени в институции, както и превенция на изоставянето;
- ✓ Изграждане на механизми на междусекторно партньорство между институциите за използване на техните ресурси в подкрепа на семействата при преодоляване на бедността и социалната изолация.

Свързани групи в риск:

- Децата, настанени в институции;
- Децата, в риск от отпадане от училище;
- Децата и възрастни с увреждания;
- Самотни майки.

Основните групи в риск са многодетните семейства, семейства с един родител в трудоспособна възраст с деца, семейства на лица в надтрудоспособна възраст, лица в остра жилищна нужда, бездомните лица, живеещи сами и др.

4.18. Хора, напускащи местата за лишаване от свобода и хора, осъдени на пробация

Няма съвсем точни статистически данни за лицата, напускащи местата за лишаване от свобода и осъдените на пробация, което прави невъзможно анализирането на тази рискова група. В община Търговище лицата, излезли от затвор към 30.06.2015 г. са 4, в община Омуртаг имаме данни за едно лице и 7 лица с пробация, в общините Попово и Опака няма, в община Антоново едно лице, излязло от затвора.

Въпреки това, тези лица следва да бъдат обхванати при планирането на дейности и мерки, което налага да се проведе задълбочено проучване и извеждане на проблемите, тъй като те попадат като свързани с други идентифицирани рискови групи.

5. ОЦЕНКА НА НАЛИЧНИТЕ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ И РЕСУРСИ в област ТЪРГОВИЩЕ

Цели:

- **Да се анализират и оценят наличните социални услуги, действащи към момента на изготвяне на стратегията;**
- **Да се анализират и идентифицират ресурсите, с които разполагат общините за предоставяне на социални услуги;**
- **Да се направят изводи и препоръки за подобряване качеството и удовлетворяване потребностите от социални услуги в област Търговище;**

Анализът разглежда наличните услуги в контекста на следните групи потребители:

- Възрастни лица в институции;
- Възрастни лица с увреждания в институции;
- Услуги за деца и семейства, предоставяни в общността;
- Услуги за възрастни лица, предоставяни в общността.

В настоящия Доклад не се разглеждат услугите за деца настанени в специализирани институции, тъй като **на територията на област Търговище са закрити всички специализирани институции за деца и деца с увреждания, като на тяхно място са изградени нови алтернативни социални услуги в общността за подкрепа на децата и семействата, които да посрещнат техните потребности.**

За всяка от групите са представени всички видове социални услуги, предоставяни в петте общини на областта. Особен акцент е поставен върху изводите и препоръките, както и възможните рискове и начините за тяхното преодоляване. Посочена е и информация за регистрираните доставчици на социални услуги, както и броя услуги, които те могат да предоставят.

5.1 Информация за доставчиците на социални услуги в област Търговище

Основен доставчик на социални услуги в област Търговище към момента са общините. Изключение прави община Търговище, в която преобладават неправителствените организации, регистрирани и действащи като доставчици. През 2011 г. в община Опака едно НПО е било доклавчик на социална услуга. Не задоволява и броя на вида услуги - в три от общините това са социален патронаж, личен и социален асистент, домашен помощник. Най малко като брой са доставчиците на социални услуги в общността за деца.

Препоръки:

- Повишаване капацитета и мотивиране на нови НПО за предоставяне на социални услуги в общността – както за деца, така и за възрастни;
- Изграждане на доверие и споделяне на отговорностите между общините и останалите доставчици на социални услуги;
- Създаване и прилагане на механизми за контрол на доставчиците на социални услуги с цел повишаване на тяхното качество.

5.2. Информация за наличните социални услуги в област Търговище

Разпределение на социалните услуги по общини

Общини	СИ за деца	СИ за възрастни хора	Услуги в общността за деца	Услуги в общността за възрастни
Търговище	-	-	14	8
Попово	-	1	6	9
Омуртаг	-	-	1	5
Антоново	-	-	1	4
Опака	-	1	-	3
общо	0	2	22	29

Действащи специализирани институции за възрастни и стари хора

Вид институция	Целева/и/ група/и/	доставчик	Капацитет/ пълняемост	Брой персонал
ДВУИ	Възрастни с умствена изостаналост	Община Попово с.Медовина	50/ 50	28
Дом за стари хора	Възрастни стари хора	Община Опака с.Гърчиново	45/39	30

5.2.1. Социални услуги в общността - Община Търговище.

1.1. Комплекс за социални услуги за деца и семейства (Център за обществена подкрепа, Център за социална рехабилитация и интеграция, Център за настаняване от семеен тип)

Комплексът обединява три услуги - Център за обществена подкрепа, Център за социална рехабилитация и интеграция, Център за настаняване от семеен тип.

Центърът за обществена подкрепа (ЦОП) е комплекс от социални услуги, насочени към превенция на изоставянето на деца, превенция на насилието и отпадане от училище, деинституционализация и реинтеграция на детето в биологичното семейство, обучение в умения на самостоятелен живот и социална интеграция на деца от институции, консултиране и подкрепа на семейства в риск, оценяване и обучение на бъдещи приемни родители и осиновители, консултиране и подкрепа на деца с противообществени прояви.

Екип на ЦОП: 17 служители – 1 директор, 3 психолози, 1 рецепционист, 2 хигиенисти, 1 шофьор, 9 социални работници. Капацитет – 66 клиенти.

Центърът за социална рехабилитация и интеграция - Основна цел на услугата е осигуряване качество на живот за децата с увреждания и/или СОП чрез предоставяне на социални услуги, подпомагащи тяхната социална интеграция. В периода 2005 г.-2011 г. в рамките на ЦОП функционира Дневен център за деца с увреждания, който не е обособен като

отделна социална услуга и е без собствено финансиране. Предвид необходимостта от увеличаване на кацитета на услугата и повишения интерес към почасовите услуги Дневният център прекратява своята дейност на 01.01.2012 г. Той е реструктуриран в Център за социална рехабилитация и интеграция за деца с увреждания с капацитет 25 случая. ЦСРИ започва своята дейност на 01.05.2013 г., след провеждане на конкурс от община Търговище за възлагане на управлението му, който е спечелен от МСС-България.

ЕКИП на ЦСРИ: 5 служители – рехабилитатор, логопед, психолог, специалист в социална услуга и социален работник. Капацитет – 25 клиенти.

Център за настаняване от семеен тип - ЦНСТ предоставя на децата и младежите, които са настанени в него сигурна и защитена среда, като за тях се полагат индивидуални грижи и подкрепа. В условия близки до семейната среда на децата и младежите се осигурява по-добро качество на живот и възможности за пълноценно развитие и социално включване. Социалната услуга Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания от 7 до 18 години е разкрит от 01.04.2015 г., а функционира от 06.07.2015 г. След провеждане на конкурс от община Търговище за възлагане на управлението на ЦНСТ, който е спечелен от МСС-България. Към момента настанените деца са от община Търговище и са на възраст от 11 до 17 години.

ЕКИП на ЦНСТ: 7 специалисти – социален работник, 2 сътрудници социална работа, 3 специалисти в социална услуга и сътрудник социални дейности.

1.2 Приемна грижа - По време на Проект „И аз имам семейство“ 46 лица са преминали и са завършили успешно Базово обучение и Допълнителна квалификация /пълнен курс на обучение/ по приемна грижа и са получили сертификат за това; 32 семейства са кандидатствали за приемни родители по проект „И аз имам семейство“; 8 от тях са се отказали на различен етап от проучването, 2 семейства са били отхвърлени от КПГ; 23 семейства са одобрени от КПГ по Проекта; 3 семейства са заличени от регистъра, първото – след подадена молба от семейството за отписване от регистъра; другите две – след заседание на КПГ; 4 семейства са подали заявление за временна неприемливост, поради различни причини и не практикуват приемна грижа към момента; екипа по приемна грижа работи по подкрепа и на 2 приемни семейства, които са били одобрени по предишен проект по приемна грижа, като в тях не са били настанявани деца и са избрали като доставчик община Търговище; общо се подкрепят 22 приемни семейства, като в 16 семейства са настанени 23 деца. 44 деца са преминали през приемна грижа по време на проекта, от тях: осиновени – 12 деца, реинтегрирани – 8 деца, настанено в ЦНСТ – 1 дете, в приемна грижа, към момента – 23 деца. Стартира преминаването на 47 приемни семейства, назначени в ДСП, към община Търговище.

1.3 Център за рехабилитация и интеграция за жертви на домашно насилие - цел на услугата е да се създадат всички необходими условия и предпоставки за борба срещу

домашното насилие, чрез подкрепа на жертвите на домашно насилие и превенция на явлението. Центърът предлага: специализирано оборудване и обзавеждане на консултативен кабинет за възрастни; обучен екип от специалисти /психолог, клиничен социален работник, социален работник, юрист, педагог/ за работа по случаи на домашно насилие и консултации на горещата телефонна линия, провежда социално, психологическо и юридическо консултиране, помощ и подкрепа на жертвите, психо – социална рехабилитация и интеграция в обществото, планиране на необходимите интервенции, работа по конкретни случаи на домашно насилие; провежда психологически изследвания; подготвя необходимите сигнали и преписки за съд, полиция, прокуратура и структури на "Социално подпомагане"; осъществява процесуално представителство в съда по Закона за защита от домашно насилие; при необходимост насочва потребителите за съдебно - медицински експертизи или психиатричен статус; в Центъра се предоставят краткосрочни и дългосрочни социални услуги.

1.4 Дневен център за стари хора и Дневен център за възрастни с увреждания - дневните центрове насърчават и подкрепят социалното, емоционално и културно развитие на всеки потребител, като доказателство, че всеки човек може да развие потенциала си и да бъде участник в общността. Двата центъра се намират в една сграда, което е добър подход при интегрирането на хората с увреждания в общността.

Капацитетът на Дневния център за стари хора е 14 места, а Дневният център за възрастни хора с увреждания е с капацитет 20 места.

Екип на ДЦСХ: 4 служители: социален работник, ерготерапевт, медицинска сестра и хигиенист.

Екип на ДЦВХУ: 10 служители: Директор, социален работник, фелдшер, рехабилитатор, трудотерапевт, шофьор, касиер-домакин, главен счетоводител, работник кухня и хигиенист.

Услугите на двата центъра не се ползват с пълен капацитет, основно поради законовата уредба за заплащането на такси, които са непосилни за възрастните хора.

1.5 Комплекс за психично-здравни грижи в общността /Дневен център за хора с тежки психични разстройства и Защитено жилище/ - Дневния център обслужва лица с трайно нарушено социално функциониране, вследствие на прекарано психично страдание от 18 г. до 65 г. Капацитета на Дневния център е 30 места. Центърът предоставя дейности като: психологическа подкрепа – индивидуални консултации и работа в групи; обучение и възстановяване на загубени умения за независим живот; социална рехабилитация; информиране, консултиране и посредничество при комуникация с институции, здравни заведения и съдебни органи; здравни грижи; трудотерапевтични дейности; музикотерапия и арт-терапия и др.

Екип на ДЦВХУ: 15 служители – директор, счетоводител, администратор, 5 социални работници, домакин, хигиенист, работник поддръжка, шофьор, медицинска сестра, психолог и трудотерапевт.

Защитеното жилище е с капацитет 10 места и към момента са настанени 10 лица с тежки психични разстройства.

Основна цел на работата на Защитеното жилище е създаване на възможности за достоен и пълноценен начин на живот, подпомагане на личността и социалната интеграция на лицата с психични разстройства.

Защитеното жилище предоставя дейности за подкрепа, както следва: подслон и храна; обучение за възстановяване на загубени умения за независим живот; социална рехабилитация; информиране, консултиране и посредничество при комуникация с институции, здравни заведения и съдебни органи; здравни грижи; трудотерапевтични дейности; 24-часово медицинско обслужване и др.

Екип на ЗЖ: 6 служители – медицинска сестра и 5 социални работници.

1.6 Защитено жилище за лица с интелектуални затруднения

В "Защитено жилище за лица с интелектуални затруднения" на територията на община Търговище се предоставя комплекс от социални услуги, които са насочени към създаване на условия за преход между специализираната институция и обществото, а именно: подпомагане на лица с интелектуални затруднения за формиране на умения за самостоятелен и пълноценен начин на живот и справяне с обичайните житейски ситуации, ефективно изграждане в социалната среда, изграждаща мрежа от приятели, съмишленици и партньори, организиране на свободното време на лицата, образователно и професионално обучение, посредничество, трудова ориентация и реализация на младите хора с интелектуални затруднения, съобразно с индивидуалните им възможности, повишаване качеството на социалните услуги, предоставени на тази категория хора.

Основна цел на работата на Защитено жилище на лица с интелектуални затруднения е създаване на възможности за достоен и пълноценен начин на живот, подпомагане на личността и социалната интеграция на лицата с интелектуални затруднения.

Екип на ЗЖ: 6 специалисти – управител, медицинска сестра, социален работник и 3 трудотерапевти.

1.7 Центрове за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания – 26р.

Целта на Центъра за настаняване от семеен тип е да се осигури среда, близка до семейната, при която децата и младежите получават необходимата им индивидуализирана грижа и подкрепа за личностно съзряване и изграждане на умения за самостоятелен и независим живот. Организирането на живота и услугите в него са насочени към създаването на условия и нагласи на децата и младежите за равнопоставено участие в живота на местната общност.

Капацитета на двата центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания е 14 места всяко. Във всяко ЦНСТДМУ работи следния персонал: директор, социален работник, счетоводител, медицинска сестра, шофьор, касиер-домакин и 9 детегледачи.

1.8 Комплекс за здравно-социални услуги /КЗСУ/(включващ Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания с нужда от постоянни медицински грижи, Дневен център за деца с увреждания, Център за ранна интервенция на деца с дефицити в развитието, Център за подкрепяща грижа, Център за майчино и детско здраве и Център за психично здраве).

Комплексът е изграден по проект на Община Търговище по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

Капацитетите на услугите са както следва:

Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания – 8 места. Социална услуга от резидентен тип за временна специализирана грижа за деца, в която се предоставят допълнителни грижи за здравето им, необходими поради характера, тежестта и продължителността на заболяването, състоянието или увреждането и които семействата им не могат да предоставят в домашна среда.

Дневен център за деца с увреждания – 20 места. ДЦДУ предоставят услуги, които създават условия за цялостно обслужване през деня за деца до 3 годишна възраст с:

- ✓ Двигателни увреждания
- ✓ Сензорни увреждания
- ✓ Генерализирани разстройства на развитието/аутизъм, аспергер и др./

Център за ранна интервенция на деца с дефицити в развитието – 15 места. Ранната интервенция касае бебета и малки деца, за които се е установило, че има риск да развият някакво увреждане, при които са налице специални потребности, оказващи влияние върху цялостното им развитие. Услугите са предназначени за идентифициране и посрещане на потребностите на децата

Център за подкрепяща грижа – 4 места. Социална услуга в общността, която предоставя временно настаняване до 6 м. на бременни и майки в риск да изоставят децата си.

Център за майчино и детско здраве – 50 места. ЦМДЗ подобрява извънболничното здравно обслужване на деца до 3 години, бременни жени и майки, чрез предоставяне на комплекс от здравно-социални услуги в дома на семействата и ЦМДЗ.

Център за психично здраве – 20 места. В ЦПЗ децата с психични проблеми могат да получат индивидуално подходящи грижи, подпомагащи включването им в социалния живот – игра, социални връзки. Подкрепя на родителите за намаляване на чувството им за изолация от обществото.

1.9. Общностен център за деца от 0 до 7 години и техните семейства по Проект Социално включване.

Основните цели на проекта са:

1. Превенция на изоставянето и negliжирането на деца чрез придобиване на умения за по-добра родителска грижа и семейства от рискови групи;
2. Повишаване готовността и мотивацията за оставане или включване на децата в образователната система;
3. Осигуряване на възможност за ранно идентифициране и диагностика на деца с увреждания и предоставяне на специализирана подкрепа за тях;
4. Превенция на заболяемостта сред децата от 0 до 7 години чрез осигуряване на здравни консултации и услуги.

Услугите по проекта включват:

Услуги за деца от 0 до 3 г. и техните родители

1. Формиране и развитие на родителски умения
2. Ранна интервенция на уврежданията чрез създаване на Център за ранна интервенция на уврежданията
3. Семейно консултиране и подкрепа
4. Здравна консултация за деца

Услуги за деца от 3 до 7 г. и техните родители

1. Семейно консултиране и подкрепа
2. Здравна консултация за деца
3. Допълнителна подготовка за равен старт в училище
4. Индивидуална педагогическа подкрепа за деца с увреждания

Социални услуги, разкрити и функциониращи в община Търговище

№	Вид социална услуга	Местонахождение	Капацитет /заети	Доставчик	Финансиране
	Община Търговище				
1	Дневен център за стари хора	Гр. Търговище	14/13	Община Търговище	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище
2	Дневен център за възрастни хора с увреждания	Гр. Търговище	20/33	Община Търговище	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище

3	Дневен център за възрастни хора с увреждания	Гр. Търговище кв. Бряг	30/39	Сдружение Търговищко дружество за психично здраве	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище
4	Защитено жилище	Гр. Търговище кв. Бряг	10/10	Сдружение Търговищко дружество за психично здраве	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище
5	Защитено жилище	С. Лиляк	8/8	Сдружение "Закрила Обич и Вярa"	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище
6	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания	Гр. Търговище	14/13	Община Търговище	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище
7	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания	Гр. Търговище	14/13	Община Търговище	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище
8	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания	Гр. Търговище	10/10		
9	Център за обществена подкрепа	Гр. Търговище	66/92	МСС	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище През месец януари в "Център Кризисни настанявания" по проект "Партньорство за ефективни и достъпни услуги по превенция на институционализац и ята на деца с капацитет 6 деца през месец септември не е имало настаняване на деца екипът от двама соц. работници е включен в рамките на екипа на ЦОП
10	ЦСРИ		25/35	МСС	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Търговище

11	Домашен социален патронаж	Гр. Търговище	405/540	Община Търговище	Дейността е финансирана от бюджета на община Търговище
12	Приемна грижа	Гр. Търговище	45/52 одобрени приемни семейства от тях 40 ПС с настанени 52 деца и 12 приемни семейства без настанени деца	ДСП-Търговище	Дейността е съгласно Закона за закрила на детето финансирана е от републиканския бюджет
13	Обучение, проучване и оценка на приемните семейства и подкрепа на утвърдени приемни семейства	Гр. Търговище	12/ 23 одобрени приемни семейства от тях 16 са с 23 настанени деца и 7 утвърдени семейства без настанени деца	Община Търговище	Проект "И аз имам семейство" От 01.01.2012
14	Личен асистент	Гр. Търговище	18/18	ДСП - Търговище	НПАХУ финансирана от републиканския бюджет 01.01.2015 г. 31.12.2015 г
15	Личен асистент	Гр. Търговище	80/76 асистенти /84 потребители/	Община Търговище	Проект "Нови възможности за грижа" До 29.02.2016 г.
16	Дневен център за деца с здравословни проблеми от 0-7 год.	Гр. Търговище	10/2	ДМСГД	Финансирана от МЗ
17	Консултации за жертви на домашно насилие	Гр. Търговище	30/20 лица и деца - /14 жени, 3 -мъже и 3 деца обслужени през м.09.2015 г./	Асоциация Ная	Проект "Достойнство живот без насилие" Програма за финансиране "Подкрепа на НПО в България" по финансовия механизъм на европейското икономическо пространство 2009-2014 г До месец януари 2016 г
18	Превенция на изоставяне и подкрепа за деца на родители /"Ранна интервенция"	Гр. Търговище	25/19 потребители	Сдружение Клуб на НСО Търговище	Българо- швейцарска програма за сътрудничество Проект "Промяна чрез участие" От 15.07.2013 г. - 15.01.2016 г.
19	Проект „Създаване на интегрирани услуги за деца и семейства"	Гр. Търговище	Ранна интервенция на увреждания през месец септември обслужени 7 деца и техните родители. Формиране на родителски умения и семейно консултиране и подкрепа обслужени 25 деца и техните родители	Община Търговище	По проект „Социално включване" Стартира от 01.08.2015 г.

			Индивидуална педагогическа подкрепа за деца с увреждания - обслужени 4 деца Здравна консултация за деца - 22 деца и техните семейства.		
--	--	--	---	--	--

5.2.2. Социални услуги в общността – Община Попово.

Развитие на социални услуги в общността за социално включване и превенция на социалното изключване и изолация на рисковите групи.

Към момента действащите социални услуги са:

1. Център за обществена подкрепа- новоразкрита социална услуга. Капацитет- 30 човека. Реално заети- 21 човека. Персонал- 6 бр. Основни дейности: консултации, повишаване на родителския капацитет и услуги, подпомагащи работата при реинтеграцията на децата, както и оказване на подкрепа на родителите и децата в период на реинтеграция; обучение на кандидат- осиновители; работа с младежи от ЦНСТ за подготовка за водене на самостоятелен живот; психологическа подкрепа.

2. ЦСРИ- налична социална услуга към 2011 г. Капацитет- 55, реално заети места- 58, брой персонал- 12. Дейностите, които предлага ЦСРИ са: психологическа помощ и рехабилитация, логопедична помощ и рехабилитация, трудотерапия, социална рехабилитация, работа с роднини на потребителите, двигателна рехабилитация. Беше предвидено до 2015 г. капацитета на социалната услуга да нарастне до 65 човека, което не е осъществено. За изминалия период ЦСРИ увеличи своя капацитет от 50 на 55.

3. Социално предприятие- новоразкрита социална услуга. Целевата група са трайно безработни, основната дейност, която осъществяват е озеленяване, почистване на водни корита и пътна инфраструктура и др. Реално ангажирани с дейността към момента- 16 бр. Според предвиденото в Социалната стратегия за развитие на социалните услуги 2011- 2015 г. заетият брой хора е 9.

4. Личен асистент- социалната услуга се разкрива и функционира по проект „Нови възможности за грижа“ ОПРЧР. Финансирането на услугата се осъществява по проект. През годините цифрата на обслужваните лица се е променяла както следва: 2012 г.- 54 бр.; 2013 г.- 55 бр.; 2014 г.- 60 бр.; 2015 г.- 51 бр. Факта, че през 2011 г. са били 30 човека, показва, че има възходяща грацията, но не са достигнатите за 2015 г. -100 бр. Причините са финансови.

5. ДСП- налична към 2011 г. Общинска социална услуга т.е. финансирана от общинския бюджет. Капацитетът на услугата е 400 бр. Реално заетите, обслужвани лица към

момента са 260. Основната дейност е осигуряване на храна и грижи в семейна среда. Обхванати са 12 села и град Попово.

6. Хоспис- налична услуга към 2011 г. Капацитета на услугата е 25 бр., при планувани към 2015 г. – 20 бр. В момента всички места са заети. Основната дейност на хосписа е осигуряване на 24 часова медицинска грижа и рехабилитация.

7. Социални медиатори- новоразкрита услуга. Към момента в община Попово от заложените в стратегията за предходния период 2 бр. медиатори, е назначен 1. Основната дейност е свързана с посредничество на безработни младежи и лица с Д „БТ“.

8. Обществена трапезария- налична към 2011 г. услуга. Функционира ежегодно в периода м. октомври- м. март. Капацитет- 45 бр. Целевата група са лица и семейства с ниски или без доходи.

9. Домащен помощник по проект „ Помощ в дома”- новооткрита социална услуга. Функционира по проекта от 2013 г., когато реално обслужваните лица са били 62 бр. Към момента те са 37 бр. В стратегията беше заложено към 2015 г. капацитета да бъде 15 бр. Социалните услуги, които се предлагат са: помощ при поддържане на личната хигиена, обитаваното пространство, медицинска помощ, помощ при пазаруване и др. Целевата група са хора затруднени със самообслужването.

10. Приемна грижа – По Проект "И аз имам семейство" - проекта се осъществява с финансовата подкрепа на ОПРЧР, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз. от 01.02.2013 г. до 31.12.2015 г. Утвърдени са 17 приемни семейства /14 настанени деца в 13 семейства/.

11. Личен асистент - НП „АХУ”. По Национална програма "Асистенти на хора с увреждания", финансирана от републиканския бюджет. Капацитет – 5 лица, потребители – 3 лица.

Деинституционализация и подобряване качеството на резидентна грижа.

Към момента действащите социални услуги са:

1. ДДЛРГ- закрит през февруари 2014 г.

2. ЦНСТД/МБУ- 26р - разкрити през февруари 2014 г. като компенсирани услуги вследствие закриване на ДДЛРГ. Общ капацитет 24 (2 по 12), реално настанени 23 деца. Персонал- 19 бр. за двете ЦНСТД/МБУ. Дейността, която се осъществява е свързана с осигуряване на качество на живот, което гарантира пълноценното физическо, емоционално и познавателно развитие и социално включване на всяко настанено дете/младеж в среда, близка до семейната чрез осигуряване на индивидуална грижа и подкрепа.

3. ЦНСТД/МУ- новооткрита социална услуга. Разкрита по проект. Държавно делегирана дейност, считано от 01.11.2015 г. Капацитет- 12 + 2 (две деца без увреждания). Реално заети места- 8 + 2. Брой персонал- 11 бр. Основната дейност, която се осъществява е

осигуряване на 24 часова грижа, медицинско обслужване, социална и здравна рехабилитация, задоволяване на личните потребности, потребността от социални контакти и запълване на свободното време, помощ, подкрепа и закрила в среда, близка до семейната.

4. ЦНСТВХУИ- новооткрита социална услуга. Държавно делегирана дейност от 01.04.2015 г. Капацитет- 12 бр., реално заети- 12 бр. Брой персонал- 11 бр. Основната дейност, която се осъществява е предлагане на следните услуги, в среда, близка до семейната: хранене; здравни грижи; социална рехабилитация; обучителни и спортни дейности; достъп до медии и информация; работа посока непрекъсване на връзката с близките.

5. ЗЖВХУИ с.Медовина – 2 броя

ЗЖ е форма на социална услуга в общината, която задоволява ежедневните потребности на 18 (2*9) лица с умствена изостаналост и предоставя възможност за живеене в среда, близка до семейната. Като основен критерий за ползване на социалната услуга е възможността лицата да водят независим начин на живот, подкрепяни от специалисти – 10 броя (9 броя специалисти и управленски персонал – 0.5 бр.). Потребителите на тази социална услуга са на възраст над 18 г. На потребителите в ЗЖ се предоставят следните услуги: здравни грижи – профилактика, лечение и стоматологична помощ; рационално и пълноценно хранене с възможност те сами да определят менюто си; съдействие при поддържане на лична хигиена и хигиена на обитаваното пространство, социална рехабилитация – помощ в общуването и поддържане на социални контакти в/извън ЗЖ, съдействие и помощ при задоволяване на духовните потребности и организиране на свободното време – занимателна и функционална трудотерапия, посещения на културни мероприятия и институции, обучителни дейности, спортни дейности, трудови дейности (заетост), психологическа подкрепа – индивидуално и групово консултиране, достъп до информация чрез преса, телевизия, интернет.

6. ДВХУИ с. Медовина- Ползватели на тази услуга са лица с умерена и тежка умствена изостаналост над 18 години, за които няма вариант да останат в социума. В специализираната институция има лица от 23 области в страната. Капацитетът на социалното заведение е 50 места, които са реално заети през цялата година, а броят на персонала е 27 човека (специалисти – 11 бр., помощен персонал – 16 бр.). На потребителите, настанени в ДВХУИ се предоставят следните услуги: хранене с избор на меню, почистване на обитаваните помещения, подпомагане при извършване на личния тоалет, здравни грижи и профилактика с 24 часово медицинско обслужване и др.

5.2.3. Социални услуги в общността – Община Опака.

В община Опака институционализираните услуги за възрастни се управляват от кмета на общината. В сравнение с други общини и области в страната, в община Опака има само

една институция, което е предпоставка за улеснен процес на деинституционализация. Социални услуги в специализирани институции се предоставят след изчерпване на възможностите за извършване на услуги в общността. Хората, които искат да ползват услугите, предоставяни в социалните институции трябва да отговарят на определени критерии и условия, които се различават в зависимост от вида на институцията (доходи, наличие на имущество, има ли близки, които да се грижат за него, степента и вида на увреждане и пр).

На територията на община Опака има една специализирана институция - дом за стари хора.

- **Дом за стари хора с.Гърчиново.**

Специализираната институция е държавно делегирана дейност и се управлява от кмета на община Опака. Домът е с капацитет 45 места и е с 41 ползватели през 2015 г. По-голямата част от настанените (80%) са хора над 70 години. Домът обслужва лица от цялата страна. Услугите в дома са приоритетно насочени към задоволяване на основните жизнени потребности, грижи за добро здравословно състояние, социална рехабилитация и трудотерапия. Персоналът е основно от медицински сестри и санитари, което обезпечава грижата за здравето на настанените възрастни хора, но ограничава възможностите за оказване социална подкрепа.

В момента се подготвя проектопредложение за преустройство на сградата на детската градина в дом за стари хора, с цел подобряване условията на живот, осигуряване на самостоятелни санитарни възли и възможности за обособяване на спални помещения – самостоятелни и/или за максимум 2 души с кухненски бокс и помещения за отдих и почивка.

Държавно делегираното финансиране на услугите и размерът на финансовия стандарт се определят с решение на Министерски съвет за всяка бюджетна година. Услуга, финансирана от общинския бюджет е Домашен социален патронаж. Доставчик на услугите са кметовете със средства осигурени от общинските бюджети. Услугата е широко разпространена с най-голям брой ползватели и достига до най-нуждаещите се клиенти. Нейното развитие е ограничено в известна степен от ограничените финансови възможности на общините да разширяват дейностите, включени в услугата и да подобряват тяхното качество.

Социални услуги в общността за деца не са развити в община Опака. За сега такива услуги се предоставят от МКБПП и отдел „Закрила на детето“ в ДСП гр. Попово. Децата с увреждания от общината ползват услугите на ЦСРИ гр.Попово.

Общият брой на предоставяните социалните услуги в общността за възрастни се свежда до услугите - Домашен социален патронаж, личен асистент, домашен помощник и социален асистент.

Социални услуги, разкрити и функциониращи в общините Попово и Опака

№	Вид социална услуга	Местонахождение	Капацитет/заети	Доставчик	Финансиране
	Община Попово				
1	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания	гр.Попово	12/11	Община Попово	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Попово
2	Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания	гр.Попово	12/12	Община Попово	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Попово
3	Център за обществена подкрепа	гр.Попово	30/21	Община Попово	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Попово
4	Дом за възрастни хора с умствена изостаналост	с. Медовина	50/50	Община Попово	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Попово
5	Център за социална рехабилитация и интеграция	гр.Попово	55 / 57	Община Попово	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Попово
6	Защитено жилище за хора с умствена изостаналост №1	с.Медовина	9 / 9	Община Попово	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Попово
7	Защитено жилище за хора с умствена изостаналост №2	с.Медовина	9 / 9	Община Попово	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Попово
8	Домашен социален патронаж	гр.Попово	400 / 220	Община Попово	Дейността е финансирана от бюджета на община Попово
9	Приемна грижа	гр.Попово	17 утвърдени приемни семейства /14 настанени деца в 13 семейства	Община Попово	Проект "И аз имам семейство" - проекта се осъществява с финансовата подкрепа на ОПРЧР, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз. от 01.02.2013 г. до 31.12.2015г.

10	Личен асистент	гр. Попово	5 /3	Дирекция "Социално подпомагане" Попово - за Община Попово и Община Опака	Национална програма "Асистенти на хора с увреждания", финансирана от републиканския бюджет
11	Личен асистент	гр.Попово	57 ЛА/ 59 потребители	Община Попово	Проект "Нови възможности за грижа" от м. Май 2015г. до 29.02.2016г
12	Домашен помощник	гр.Попово	заети 30	Община Попово	Проект "Грижа в семейна среда за независим живот на хора с увреждания и възрастни самотни хора" по схема "Помощ в дома". Проектта се осъществява с финансовата подкрепа на ОПРЧР, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз. След края на проекта на 31.05.2014 г., има устойчивост на проекта до 31.10.2015г. - социалното звено функционира, като запазва 4 броя домашни помощника и 1 мед.сестра, които обслужват лица само от гр. Попово. от 01.06.2013г. до 31.05.2014 г. от 01.06.2014 г. до 31.10.2015г., устойчивост на проекта.
13	ЦНСТ за възрастни хора с умствена изостаналост	с. Медовина	12/ 12	Община Попово	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Попово, считано от 01.04.2015г., съгласно Заповед на Изпълнителния директор на АСП №РД01- 504/10.03.2015 г.
14	Център за настаняване на деца/младежи с увреждания	гр.Попово	14/10 капацитет 12 от институции и 2 от общността /заети 8 от институции и 2 от общността/	Община Попово	Проект ""ЦНСТ гр.Попово - За нашите деца" От 16.06.2014 до 31.10.2015 год., настанени първи потребители през м.Декември 2014 г.
15	Обществена трапезария	гр. Попово	45 / 45	Община Попово	Проект "Обществена трапезария" се реализира, съгласно сключен Договор №РД 04-301 от 14.09.2015 г.между Фонд "Соц.Закрила" и Община Попово за периода от 01.10.2015 г. до 31.12. 2015г.

	Община Опака				
1	Дом за стари хора	с.Гърчиново	45 / 39	Община Опака	Делегирана от държавата социална услуга, финансирана чрез бюджета на община Опака От 01.07.2013г. Капацитета на ДСХ е намален на 45 лица
2	Домашен социален патронаж	гр.Опака	130 / 90	Община Опака	Дейността е финансирана от бюджета на община Опака
3	Личен асистент	гр.Опака	35 ЛА/ 38 потребители	Община Опака	Проект "Нови възможности за грижа" от м.Май 2015г. до 29.02.2016г.

5.2.4. Социални услуги в общността – Община Омуртаг.

Домашен социален патронаж

Домашен социален патронаж е услуга в общността, която има силен социален ефект, особено за малките населени места на територията на община Омуртаг. Услугата „Домашен социален патронаж“ осигурява заетост на хора в трудоспособна възраст, оказва грижи и подпомагане на възрастни хора, хора с увреждания и други специфични рискови групи. Капацитетът на предоставяната услуга обхваща 120 лица. В настоящ момент тя се ползва от 113 души на територията на община Омуртаг. Основната дейност се изразява в предоставяне на храна. Потребителите на социалната услуга плащат по 45 лв. на месец, което покрива само разходите за хранителни продукти. Стойността до пълния размер на издържката се поема от общината. Услугата се ползва от голям брой потребители, като в бъдещ план се предвижда разширяване на обхвата чрез предоставяне на пълен комплекс от услуги за съответните рискови групи. С прекъсвания, през интервал от три месеца в хранителен блок на "Домашен социален патронаж по проект на Министерство на труда и социалната политика – фонд "Социално подпомагане", община Омуртаг реализира дейност по предоставяне на социална услуга "Обществена трапезария", чрез осигуряването на храна за обяд – супа, основно ястие и хляб за 50 лица от общината, с цел подобряване качеството на живот и подпомагане на следните целеви групи:

- Лица и семейства на месечно подпомагане по реда и условията на чл. 9 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане;
- Лица с доказана липса на доходи и близки, които да се грижат за тях;
- Самотно живеещи лица и семейства, получаващи минимални пенсии /пенсии за осигурителен стаж и възраст; пенсии за инвалидност; наследствени пенсии; пенсии, несвързани с трудова дейност/.

Най-развита услуга в общността за възрастни хора са Домашните социални патронажи, които биха могли да подобрят дейността си по отношение на специализиране на персонала за подобряване на социалната подкрепа на клиентите и търсене на възможности за допълнително финансиране, което да намали броя на хората, които се отказват от ползване на услугата, поради завишаване на таксите.

Дневен център за стари хора - гр.Омуртаг

Дневен център за стари хора е социална услуга, предоставяна в общността, насочена към ограничаване на социалната изолация, в която попадат хората след пенсионирането им. Разкрит е по проект на Министерството на труда и социалната политика по програма ФАР-схема „Деинституционализация посредством предоставяне на услуги в общността за рискови групи“. Финансирането от 01.06.2009 г. до 28.11.2009 г. е осъществено по проект, в периода 28.11.2009 г. до 31.12.2009 г. проектът е реализиран от община Омуртаг в партньорство със Сдружение „Център за регионално развитие“ – гр. Търговище. От началото на 2010 г. Дневния център за стари хора е държавно финансирана дейност. Капацитетът на социалното заведение в настоящия момент е 15 души, колкото е и броят на реално посещаващите към момента.

Основни цели на „Дневен център за стари хора – гр.Омуртаг“ - гарантиране на равноправно положение на възрастните хора живеещи на територията на община Омуртаг, преодоляване на тяхната социална изолираност, осъществяване на социални контакти и социална интеграция в обществото, възможност за запълване времето на възрастните хора с интересни занимания, създаване на възможност за инициативност и пълноценно изживяване на възрастта.

Дейностите, които предлага „Дневния център за възрастни хора – гр.Омуртаг“ са много и разнообразни.

Социалната политика на Община Омуртаг не се изчерпва само с реализиране на посочените социални услуги. На територията на общината функционират Клуб на пенсионерите и Клуб на инвалидите, за които Община Омуртаг полага не по-малко грижи.

Национална програма „Асистенти за хора с увреждания“

5.2.4. Социални услуги в общността – Община Антоново.

Наличните социални услуги са разглеждани като услуги за деца, за възрастни лица с увреждания и стари хора, от гледна точка на предотвратяване на рисковете.

В община Антоново през 2014 година и за периода от 01.01.2015 год. до 30.04.2015 година се предоставя социалната услуга „Обществена трапезария“, за 50 души бенефициенти, финансиран от Министерство на труда и социалната политика, а през периода от 04.05.2015 година до 30.09.2015 година се предоставя услуга „Осигуряване на топъл обяд в община Антоново“ за 50 души бенефициенти, след защитен проект по Оперативна програма за храни и/или основно материално подпомагане от фонда за европейско подпомагане на най-

нуждаещите се лица. Услугата ще продължи да се предоставя и след 30.09.2015 година, но ще продължи като услуга „Обществена трапезария“. Налице са положителен опит и добри резултати в предоставянето на тази услуга. Трудно е да се осигури устойчивост на услугата със средства от общинския бюджет.

Агенция за социално подпомагане реализира проект „Нови възможности за грижа“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 – 2020 г. в партньорство с Община Антоново. По проекта се предоставя социалната услуга личен асистент, за 21 лица.

Община Антоново през 2015 година предоставя услугите:

- Домашен помощник, която се финансира от бюджета на общината, беше назначен 1 домашен помощник, които обгрижва 5 лица;
- Приемна грижа;
- НП „АХУ“.

Социални услуги, разкрити и функциониращи в общините Омуртаг и Антоново

№	Вид социална услуга	Местонахождение	Капацитет /заети	Доставчик	Финансиране
1.	Дневен център за стари хора	гр.Омуртаг	15/14	община Омуртаг	делегирана от държавата дейност
2.	ОПРЧР „Нови възможности за грижа“	гр.Омуртаг	44/44 21/21	община Омуртаг община Антоново	ОПРЧР От 04.05.2015г. до 29.02.2016г.
3.	Социална услуги общинска дейност-Домашен социален патронаж.	гр.Омуртаг	140/ 30	община Омуртаг	община Омуртаг
4.	НП АХУ-дейност личен асистент	Община Антоново Община Омуртаг	по заявка общ брой - 26	ДСП - Омуртаг	НП „АХУ“ до 31.12.2015г.
5.	Приемна грижа	В общ. Антоново В общ.Омуртаг	8 5	ДСП - Омуртаг	ДСП - Омуртаг ул.Търновска №40
6.	Център за услуги в домашна среда – Антоново	гр.Антоново	5 / 2	Община Антоново	Община Антоново 15.10.2014г.- 31.10.2015г.
7.	Обществена трапезария	гр.Антоново	50/50 50/50	Община Антоново Община Омуртаг	Фонд "Социална закрила" 01.10.2015- 31.12.2015г

Проблеми:

- На територията на община Търговище, както и в област Търговище, липсва Кризисен център за жени и деца, жертви на насилие, където да се настаняват клиентите, когато трябва да напуснат дома си, за да се защитят;

- Центровете за социална рехабилитация и интеграция на пострадали от насилие се третират /като методика, стандарти, численост на персонал и т.н./ по подобие на тези за хора с увреждания. А целевата група е съвсем различна; дейностите, които се извършват в тях са различни и целите, които си поставят са други. Най – големият проблем е липсата на финансова стабилност и устойчивост, поради нефинансирането на тези услуги от държавата и непредоставяне на средства от държавния бюджет за дейности, съгласно Правилника за прилагане Закона за защита от домашно насилие.
- Липса на програми за извършители на насилие и липса на регламент, за ползвателите на такива програми.
- След направените проверки от страна на Агенция за социално подпомагане, капацитети на ДЦСХ и ДЦВХУ в община Търговище е намаляван. Като се има предвид добрата материална база, екипът от специалисти, с които разполагат центровете и специализирания транспорт, за устойчивото предлагане на услугите за възрастните хора е необходимо разкриване на Център за социална рехабилитация и интеграция. Основните проблеми на ползвателите са свързани със заплащането на таксата и здравословни проблеми на потребителите, които не позволяват ползването на услугата.
- Не са достатъчно СУ в общността за рисковите групи „възрастни хора“ и „хора с увреждания“ в община Попово. Сформира се и още една нова рискова група, а именно „хора без жилища или с негодни за живеене жилища“. Необходимо е да се разкрият допълнително СУ за тези рискови групи.

5.3. Услуги, предоставяни по проекти и програми:

В област Търговище се предлагат и услуги по следните програми: личен асистент по Национална програма „Асистенти за хора с увреждания“; личен асистент⁶, социален асистент и домашен помощник – по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. Проведените интервюта показват, че тези услуги са предпочитани, тъй като са най-близко до семейната среда на клиентите. В община Търговище услугите финансирани по проекти на неправителствените организации са следните:

Превенция на изоставянето на деца на ниво родилен дом: - включва: посещение в родилния дом два пъти седмично, предлагане на консултации, информация, психологическа подкрепа. Специалисти – *соц.работник и психолог*;

Превенция на изоставянето и negliжирането на деца от ромската общност – за деца до 16 години. Включва: Консултации от специалисти (психолог, социален работник, педагог, лекари) предимно в дома; подкрепа за подобряване на жилищните условия – партньорство с Фондация Хабитат, България; подкрепа за включване в образователната

⁶ Забележка: Услугата Личен асистент включва деца и възрастни.

система: „Готови за училище“, „Равен шанс“ /партньорство с ТСА/, „Ръка за ръка“ – Оперативна програма; подкрепа за лечение – консултации и прегледи при специалисти извън Търговище, осигуряване на средства за лечение и други; прилагане на други иновативни форми – Фамилни групови конференции /ФГК/, допълнителна материална подкрепа;

Ранна интервенция при деца с увреждане до 7 години - Семейно ориентиран подход, с активното участие на семейството; работа със специалисти – психолог, консултант, педиатър, психиатър, логопед, рехабилитатор; групова работа – родителски групи за взаимопомощ; подкрепа за лечение при специалисти и за допълнителна рехабилитация извън Търговище; предоставяне на информация – за лечение, за помощни средства, за допълнителни услуги; материална подкрепа – памперси, лекарства, помощни материали-очила, помпи, други;

Превенция – включва: Семейно планиране – превенция на нежелана бременност; сексуално и репродуктивно здраве – беседи, дидактични занятия, игри; профилактични прегледи; предоставяне на информация по различни проблеми, свързани с грижата за деца, вкл. информационни материали, публикации и други;

Иновативни услуги – „Мобилен подход Библиотека на играчките“; Фамилни групови конференции; Включване на бащите в грижата за децата;

Социални услуги в семейна среда –Личен асистент, Домашен социален патронаж. Като цяло услугите в семейна среда не успяват да покрият нуждите на населението на общината. Дирекция “Социално подпомагане” и община Търговище предоставят услугата “Личен асистент”. Предоставянето на услугите само при наличието на защитен проект не дава устойчивост на услугите, което води до прекъсване на грижата и по-ниско качество на услугите. Поради големия брой малки населени места на територията на общината и в предвид застаряващото население по тези места, броя на асистентите е крайно недостатъчен, което поставя в риск голяма част от самотно живеещите стари хора. ОМ “Социален патронаж” гр. Търговище извършва в обичайна домашна среда социалната услуга – доставяне храна по домовете. Право на ползване услугата мероприятиято имат:

- Лица в пенсионна възраст;
- Хора с увреждания с определена първа група инвалидност.

ОМ “Социален патронаж” гр. Търговище се състои от 5 /пет/ звена в които са изградени кухненски блокове, оборудвани с необходимата техника и обезпечени с полагащия се производствен и административен персонал. Броят на лицата ползващи услугата е 650 /шестотин и петдесет/ човека. В мероприятиято се осъществява приготвяне на храна и са създадени условия за хранене на 65 /шестдесет и пет/ човека, хора с много тежко материално положение – без доходи и жилища. Заплащането на тази услуга се извършва от Църковното настоятелство при храм “Свети Иван Рилски” под ръководството на свещено иконом Славчо Проданов.

Услугата **Домашен социален патронаж** има силен социален ефект, особено за малките населени места на територията на *община Омуртаг*. Капацитетът на предоставяната услуга обхваща 120 лица. В настоящ момент тя се ползва от 113 души на територията на община Омуртаг. Основната дейност се изразява в предоставяне на храна. Потребителите на социалната услуга плащат по 45 лв. на месец, което покрива само разходите за хранителни продукти. Стойността до пълния размер на издържката се поема от общината. Услугата се ползва от голям брой потребители, като в бъдещ план се предвижда разширяване на обхвата чрез предоставяне на пълен комплекс от услуги за съответните рискови групи.

С прекъсвания, през интервал от три месеца в хранителен блок на "Домашен социален патронаж по проект на Министерство на труда и социалната политика – фонд "Социално подпомагане", Община Омуртаг реализира дейност по предоставяне на социална услуга "Обществена трапезария", чрез осигуряването на храна за обяд – супа, основно ястие и хляб за 50 лица от общината.

Общински програми за реализиране на обществено полезни дейности на територията на област Търговище.

Тази програми се изпълняват в сътрудничество с трите Дирекции „Социално подпомагане“. Обект на включване в програмите са безработни лица, в трудоспособна възраст, обект на месечно социално подпомагане, които не са включени в програми за заетост по чл.12 „б“, ал.1 от Закона за социално подпомагане /чл.12, ал.1 от ППЗСП/. Програмите се реализират във всички населени места на територията на област Търговище, където има подпомагани лица по чл.9 от ППЗСП.

Основните цели на програмите са свързани с подобряване условията на живот и жизнена среда на територията на общината, осигуряване на временна заетост и социална интеграция на лицата, останали дълго време без работа в общините, постигане на социална мотивация на трайно безработните лица в обществото с цел бъдеща трудова реализация, както и формиране на трудови навици на ангажираните с трудова дейност, безработни лица, получаващи социални помощи.

Дирекциите «Социално подпомагане» - са работодатели по **Национална програма «Асистенти на хора с увреждания»** в област Търговище. Дейностите по Програмата са от голямо значение за малките населени места в страната, в които за хората с увреждания липсват перспективи и възможности за ресоциализация. В такива населени места все още не са развити алтернативните услуги и хората с увреждания разчитат единствено на своите близки.

По програмата се осигурява заетост на безработни лица, които предоставят качествени грижи в семейна среда на лица с увреждания и тежко болни самотни хора. Целта е постигане на социална адаптивност в рамките на съществуващата инвалидност. Програмата оказва съществено влияние върху намаляването на броя на настанените в специализирани институции хора с увреждания чрез извеждането им в семейна среда и подпомага разкриването на работни места в социални услуги.

Общините Търговище, Попово, Антоново и Опака са партньори на Агенцията за социално подпомагане по Проект No2014BG05M90P001-2.2015.001-C0001 "Нови възможности за грижа", Процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ 2014BG05M90P001-2.2015.001 "Нови алтернативи" за предоставяне на социалната услуга „Личен асистент“. Услугата е предназначена за хора с увреждания с ограничения или невъзможност за самообслужване, хора над 65 г. с ограничения или невъзможност за самообслужване, самотноживеещи тежко болни лица, семейства на деца с увреждания.

Общините Търговище, Попово, Антоново и Омуртаг през 2014 година и за периода от 01.01.2015 год. до 30.04.2015 година предоставят социалната услуга „Обществена трапезария“. Налице са положителен опит и добри резултати в предоставянето на тази услуга. Трудно е да се осигури устойчивост на услугата със средства от общинския бюджет.

Агенция за социално подпомагане реализира **проект „Нови възможности за грижа“** по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 – 2020 г. в партньорство с Общините Търговище, Попово, Антоново и Опака. По проекта се предоставя социалната услуга личен асистент.

Стартира и **Проект „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване – Община Антоново“**, по процедура **„Независим живот“** на Оперативна програма **„Развитие на човешките ресурси“ 2014 – 2020 година**. Проектът има за цел подобряване качеството на живот, достъп до основни социални и здравни услуги, на хора с увреждания и хора над 65 години, предоставяне на услуги в общността и в домашна среда, подкрепа на социалното включване на хората с увреждания. По проектът ще бъдат назначени лични асистенти и социални асистенти, да обгрижват 47 потребителя.

Сдружение „Надежда за Антоново“ по **Проект „Окуражаване“** **ще предоставя услуга „Ранна интервенция в семейна среда“** за деца от 0 до 7 години. Услугата е предназначена за деца, които са: в риск от развитие на увреждане, с изоставане в някои от областите на развитие – познавателна, двигателна, речева, социална и емоционална. Услугата предвижда домашни посещения от специалист, консултации за подходяща терапия. Услугата се реализира по модел на фондация „Карин дом“ гр. Варна. Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Фондация „Карин дом“.

5.4. Социално подпомагане и мерки

Програмата **“Предоставяне на социални помощи при прилагане на диференциран подход”** цели осигуряване на основните жизнени потребности и допълване на доходите на бедни лица и семейства до диференцирания минимален доход, чрез предоставяне на месечни, целеви и еднократни помощи, съгласно Закона за социално подпомагане и Правилника за неговото прилагане. Помощите се отпускат след преценка на доходното и имуществено състояние, семейното положение и здравословно състояние на

лицата и семействата, като се прилага диференциран подход към всеки отделен случай; осигурява здравните вноски на лицата; предоставя целеви средства за диагностика и лечение в болнични заведения на български граждани с прекъснати **здравноосигурителни** права. Приоритетно помощите се предоставят на самотни възрастни хора, хора с увреждания, родители, които сами отглеждат децата си. За тях диференцираният минимален доход за определяне на размера на месечната помощ е в по-голям размер.

Данни за 2014 г.:

„Предоставяне на социални помощи при прилагане на диференциран подход“ Показатели за изпълнение	Мерна единица	ОБЩО за обл.Т-ще м. Януари- м. Юни 2014г.	ДСП- Омуртаг м. Януари- м. Юни 2014 г.	ДСП- Попово м. Януари- м. Юни 2014 г.	ДСП- Търговище м. Януари- м. Юни 2014 г.
Месечни помощи	Средномес. брой лица и семейства	1728	629	235	864
Еднократни помощи	Брой случаи	37	11	3	23
Целеви помощи за наем по ППЗСП	Средномесечен брой случаи	1	0	0	1
Целеви помощи за ветерани от войните и военноинвалиди	Брой лица	23	6	0	17
Целеви средства за диагностика и лечение	Брой случаи	33	17	8	8
Лица получили социални помощи по чл. 27, т.1 от ППЗСП.	Брой лица	0	0	0	0

Данни за 2015 г.:

„Предоставяне на социални помощи при прилагане на диференциран подход“ Показатели за изпълнение	Мерна единица	ОБЩО за обл.Т-ще м.Януари- м. Юни 2015 г.	ДСП- Омуртаг м.Януари- м. Юни 2015 г.	ДСП- Попово м.Януари- м. Юни 2015 г.	ДСП- Търговище м.Януари- м. Юни 2015 г.
Месечни помощи	Средномес. брой лица и семейства	1610	558	228	824
Еднократни помощи	Брой случаи	41	9	3	29
Целеви помощи за наем по ППЗСП	Средномесечен брой случаи	1	0	0	1
Целеви помощи за ветерани от войните и военноинвалиди	Брой лица	19	5	0	14
Целеви средства за диагностика и лечение	Брой случаи	24	16	3	5
Лица получили социални помощи по чл. 27, т.1 от ППЗСП.	Брой лица	0	0	0	0

Програма “Целева социална защита за отопление”. За покриване на част от разходите за отопление през зимния период се предоставят целеви помощи за отопление. Основен приоритет са самотно живеещите възрастни хора, хората с трайни увреждания и родителите, които сами отглеждат децата си, като се осигурява облекчен достъп до помощта. Наблюдава се намаление в броя на подпомогнатите случаи и по тази програма.

Броят на лицата и семействата под линията на бедността с достъп до целева помощ – отопление е следният: в община Търговище получаващите помощи за сезон 2014/2015 г. са 2552 лица, в община Омуртаг са 2930, в община Опака са 348, в община Антоново са 852 и в община Попово са 1275 лица.

Програмата “Закрила на детето” оказва финансова подкрепа на семействата и е в съответствие и изпълнение на принципите за закрила – отглеждане на децата в семейна среда. Тя е част от работата по превенция на изоставянето, реинтеграция, настаняване на деца в семейства на роднини и близки, настаняване в приемни семейства.

Бюджетна програма „Интеграция на хората с увреждания“:

Бюджетна програма “Интеграция на хората с увреждания” Показатели за изпълнение	Мерна единица	ОБЩО за обл.Т-ще м. Януари-м. Юни 2014г.	ДСП-Омуртаг м. Януари-м. Юни 2014 г.	ДСП-Попово м. Януари-м. Юни 2014 г.	ДСП-Търговище м. Януари-м. Юни 2014 г.
Месечни добавки за социална интеграция. в т.ч. деца	Ср.м.бр. лица/деца	6584/319	1220/90	2595/54	2769/172
Медицински изделия и помощни средства, съоръжения и приспособления	Ср.м.бр. лица/деца	156/7	75/3	18/0	63/4
Интегрирани хора с увреждания в обществото, посредством осигуряването им на преводачи и придружители за посещения в обществени, здравни и културни заведения.	брой	0	0	0	0

Бюджетна програма “Интеграция на хората с увреждания” Показатели за изпълнение	Мерна единица	ОБЩО за обл.Т-ще м.Януари - м. Юни 2015г.	ДСП-Омуртаг м.Януари - м. Юни 2015 г.	ДСП-Попово м.Януари - м. Юни 2014 г.	ДСП-Търговище м. Януари-м. Юни 2015 г.
Месечни добавки за социална интеграция. в т.ч. деца	Ср.м.бр. лица/деца	6568/303	1216/84	2595/54	2757/165
Медицински изделия и помощни средства, съоръжения и приспособления	Ср.м.бр. лица/деца	147/7	68/5	18/0	61/2
Интегрирани хора с увреждания в обществото, посредством осигуряването им на преводачи и придружители за посещения в обществени, здравни и културни заведения.	брой	0	0	0	0

Подпомагане на семейства с деца 2014 г.:

„Подпомагане на семейства с деца” Показатели за изпълнение	Мерна единица	ОБЩО за обл.Т-ще м. Януари-м. Юни 2014г.	ДСП-Омуртаг м. Януари-м. Юни 2014 г.	ДСП-Попово м. Януари-м. Юни 2014 г.	ДСП-Търговище м. Януари-м. Юни 2014 г.
Еднократни помощи при бременност	бр. случая	179	55	54	70

Еднократни помощи при раждане на дете	бр. деца	506	121	122	263
Еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци до навършване на една година	бр. деца близнаци	4	1	2	1
Еднократна парична помощ за отглеждане на дете до навършване на една година от майка студентка, учаща в редовна форма на обучение	бр. майки студентки	16	0	5	11
Месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст	ср. мес. бр. деца	13177	3714	4033	5430
Месечни помощи за отглеждане на дете до една година	ср. мес. бр. случая	562	162	130	270
Еднократни целеви помощи за първокласници	бр. деца	0	0	0	0
Месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст	ср. мес. бр. деца	395	98	88	209
Целева помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусния транспорт в страната на многодетни майки	бр. лица	34	5	1	28

Подпомагане на семейства с деца 2015 г.:

„Подпомагане на семейства с деца“ <i>Показатели за изпълнение</i>	Мерна единица	ОБЩО за обл. Т-ще м.Януари- м. Юни 2015г.	ДСП-Омуртаг м. Януари- м. Юни 2015 г.	ДСП-Попово м. Януари- м. Юни 2015 г.	ДСП-Търговище м. Януари- м. Юни 2015 г.
Еднократни помощи при бременност	бр. случая	162	59	32	71
Еднократни помощи при раждане на дете	бр. деца	512	138	106	268
Еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци до навършване на една година	бр. деца близнаци	11	2	6	3
Еднократна парична помощ за отглеждане на дете до навършване на една година от майка студентка, учаща в редовна форма на обучение	бр. майки студентки	15	2	4	9
Месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст	ср. мес. бр. деца	12020	3437	3780	4803
Месечни помощи за отглеждане на дете до една година	ср. мес. бр. случая	550	160	100	290
Еднократни целеви помощи за първокласници	бр. деца	0	0	0	0
Месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст	ср. мес. бр. деца	379	87	73	219
Целева помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусния транспорт в страната на многодетни майки	бр. лица	25	2	1	22

5.5. Оценка на ресурсите за развитие на социалните услуги в област Търговище

Една от предпоставките за ефективност на социалните услуги е наличието на квалифициран и мотивиран персонал. Развитието и обучението на човешките ресурси в тази област е важна предпоставка за качествени услуги.

1. Персонал за управление на социалната сфера – общини и ДСП

Регионалната дирекция за социално подпомагане (РДСП) Търговище е териториално структурно звено на Агенцията за социално подпомагане. Дирекциите "Социално подпомагане" са териториални структури на АСП, базирани в общините на област Търговище.

ДСП Попово обслужва община Попово и община Опака, като в гр. Опака функционира изнесено работно място с 2-ма социални работници.

ДСП Омуртаг обслужва община Омуртаг и община Антоново, като в гр. Антоново функционира изнесено работно място с 3-ма социални работници.

**Таблица: Структура на Дирекциите "Социално подпомагане",
област Търговище**

ДСП	Териториален обхват – общини Отдели в общините
ДСП - Търговище	Търговище
Отдел "СЗ"	Общо 33 служители
Отдел "Закрила на детето"	
Сектор "Хора с увреждания и социални услуги"	
ДСП - Попово	Попово и Опака
Отдел "СЗ"	Общо 26 служители
Отдел "Закрила на детето"	
Сектор "Хора с увреждания и социални услуги"	
ДСП - Омуртаг	Омуртаг и Антоново
Отдел "СЗ"	Общо 19 служители
Отдел "Закрила на детето"	
Сектор "Хора с увреждания и социални услуги"	

На служителите на ДСП Попово и Омуртаг, отговарящи за клиенти, намиращи се на територията на друга община, е осигурена мобилност, разполагат с изнесен офис и се извършва ежедневен контрол на клиентите, обект на социално подпомагане.

2. Наличен персонал в действащите социални услуги

От анализа на представените формуляри и приложения за услуги, с фокус върху брой работещи, образование и квалификация, помощен и специализиран персонал доставчиците определят обезпечеността на управляваните от тях заведения. При направения анализ данните сочат, че НПО изпитват необходимост от специализиран персонал и в малък процент помощен такъв. Структурите, държавно делегирана дейност, като: Дневен център за възрастни хора с увреждания, Дневен център за стари хора, подадените от тях данни сочат обезпеченост на заведенията с персонал. Към настоящия момент обаче същите не работят с пълния си капацитет, което е причината за липсата на потребност от специалисти.

В община Опака прави впечатление, че на места персоналът в услугите е крайно недостатъчен, за да обслужва всички нуждаещи се, но и че липсва специализиран такъв. Персоналът в Домашния патронаж с. Крепча и гр. Опака, съвместява дейностите ученически стол и патронаж. В дома за стари хора с. Гърчиново има само 1 социален работник, а специализираният персонал е медицински. Дори и при най-оптимално разпределение на работното време социалният работник е невъзможно да провежда същинска социална работа (индивидуални и групови дейности), и в същото време да води изискваната документация.

Услугите, които се управляват от външни доставчици - НПО също не са по-добре обезпечени с човешки ресурс. Обикновено те разполагат с минимален брой персонал, но пък с необходимата квалификация.

Основните потребности от развитие на човешките ресурси и на организационния капацитет за осъществяване на стратегията, идентифицирани в процеса на анализа на ситуацията в етапа на разработване на стратегията за развитие на социалните услуги в Търговище, които имат отношение към административния и организационен капацитет са свързани с:

- Повишаване на капацитета на общинската администрация да управлява процеса на контрактиране и управление на предоставянето на социални услуги в общината;
- Повишаване на капацитета на персонала, ангажиран с администрирането, управлението и директното предоставяне на социалните услуги;

Специфичните потребности от промяна и развитие, свързани с капацитета на човешките ресурси, които бяха идентифицирани в процеса на разработване на стратегията са:

- Повишаване на квалификацията, професионалния опит и уменията на управляващите социалните услуги от резидентен тип и на услугите предоставяни в общността по отношение на подбор на персонал, ориентиране и обучение на персонала, планиране на работните задачи, мотивиране на персонала, стимулиране на работата в екип и работата в разширени/ мултидисциплинарни екипи.
- Основна потребност за развитието на управленския персонал е повишаване на професионалните компетенции, свързани с прилагане на иновативни практики за повишаване на качеството и ефективността на предоставяните услуги, както и с въвеждане на механизми за ефективна оценка на положения труд, съобразени със спецификата на различните дейности по предоставяне на социалните услуги и обвързване на възнагражденията на служителите с реалната работа по обслужване на клиентите. Управленският персонал на съществуващите доставчици на социални услуги има потребност от развитие на уменията за добро управление и задържане на персонала от специалисти и стимулиране на тяхното непрекъснато развитие.
- Професионалистите, ангажирани със създаването и управлението на нови социални услуги, имат потребност от нов тип управленски умения и практика, свързана със създаване на методологии за предоставяне на новите услуги, изграждане на стратегии за популяризиране на услугите и спечелване на доверието на клиентите, развитие на междуинституционалното сътрудничество и включване на гражданското общество в процеса на развитие на новите услуги.
- Потребностите на специалистите (социални работници, психолози, специални педагози, рехабилитатори и др.) и на помощния персонал ангажирани в директното предоставяне на социалните услуги в общините са свързани с: обогатяване на знанията и опита им за ефективна работа по случай, индивидуализиране на оценката на потребностите на клиента, осигуряване на активното участие на клиента в процеса на работата по удовлетворяване на неговите потребности, необходимост от методическа подкрепа по отношение на осъществяване на адекватен подбор на специфичните дейности, свързани с предоставянето на социалната услуга, оценка на въздействието, документиране на добрите практики в работата по случай.

ОБЩИ ИЗВОДИ ЗА НАЛИЧНИТЕ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ:

- Предлагащите алтернативни социални услуги на територията на областта не покриват реалните потребности и не обхващат всички рискови групи.
- Недостатъчно квалифициран персонал в системата на социалните услуги най-вече в малките населени места и общини.

- Предоставят се еднотипни социални услуги - защитени жилища и дневни центрове, и по-малко се експериментира с други форми на социална подкрепа – като мобилна работа, жилищно настаняване с различни степени на подкрепа и др.
- „Социално договаряне“ (**възлагането на социални услуги**) все още е предизвикателство, особено за общините извън областния град. Независимо от възможностите в нормативната уредба, общините не провеждат конкурси за предоставяне на социални услуги в партньорство с НПО.
- В момента е налице неравнопоставеност между общините и останалите доставчици по отношение на достъпа до финансиране на услугите - достъпът на НПО изцяло зависи от волята на общинските съвети и кметовете.

Препоръки

- ❖ развитие **капацитета на неправителствения сектор** за участие в разработването и прилагането на местни политики, чрез подобро партньорство с местните (общински) власти в процеса на областното планиране на социални услуги, както и включване в доставянето.
- ❖ Междусекторно партньорство между институциите за използване на техните ресурси в подкрепа на семействата при преодоляване на бедността и социалната изолация.
- ❖ целенасочени мерки за преодоляване на липсата на персонал и/или неговата недостатъчна квалификация.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ

6.1. Основни изводи от ситуационния анализ и оценката на потребностите

Анализът на данните показва **основните демографски проблеми** в област Търговище, които имат пряко отношение към социалната политика и системата на социалните услуги и към потребностите на населението от социални, здравни и др. услуги. Отчитайки различните фактори, които влияят на социалните и демографските процеси, се очертават следните **негативни тенденции в социо-икономическото развитие на област Търговище:**

- Силно изразени диспропорции в регионалното развитие на общините;
- Слабо развита икономика с ограничена възможност за откриване на нови работни места в реалния сектор;
- Висок процент безработица със силна регионална диспропорция по показателите заетост-безработица.

- По структура най-многобройна продължава да е групата на лицата без квалификация и специалност, с основно и по-ниско образование, като групите на безработните младежи до 29 години и безработните над 50 г. бележат тенденция към абсолютно и относително увеличение;
- Малките селища в областта притежават сходни белези на значителна изостаналост пряко условията на градската среда и по-ниско качество на живот;
- Изолирани населени места, особено в общините Антоново и Омуртаг, следствие на недоизградена и неподдържана пътна мрежа, както и на зле организиран междуселищен транспорт. Пътищата не осигуряват добра комуникация, поради липсата на инвестиции в транспортната мрежа.

Неблагоприятни социално - демографски фактори:

- Прогресивно намаляване на населението във всички общини;
- застаряване на населението и регресивен тип възрастова структура;
- ниска раждаемост, висока обща и детска смъртност, отрицателен естествен прираст;
- прогресивно намаление на лицата в трудоспособна възраст по абсолютна стойности и катоотносителен дял;
- устойчива тенденция към емиграция и обезлюдяване на област Търговище с ясно изразени външно-миграционни процеси, като най-висок дял имат младите хора;
- Влошен здравен статус на населението и ниска здравна култура на големи групи от хора (напр. ромското население);
- Висок дял на хората с увреждания, както и на самотно живеещите стари хора, пръснати в многобройни малки селца и махали в областта;
- Образователно равнище на населението, по-ниско от средното за страната.

6.2. Общи изводи за наличните социални услуги.

Общи изводи за състоянието на наличните социални услуги по общини

Община Търговище:

- Центърът за обществена подкрепа работи над определения си капацитет и не успява да обхване всички деца и семейства, нуждаещи се от консултиране и подкрепа.
- В по-малките населени места са развити предимно услуги в общността за възрастни – традиционно действащия Домашен социален патронаж и услугата "Личен асистент". Необходимо е да се увеличи броя на личните асистенти, както и да се разшири обхвата на Домашния социален патронаж.
- Липса на достъп до социални услуги на хората в малките населени места.

- Липсва устойчивост на социалните услуги, които не се финансират от републиканския и общинския бюджети.
- Има работещ Център за социална рехабилитация и интеграция на деца, жертви на насилие, за който липсва държавно финансиране.
- Липсват услуги по превенция на ХИВ/СПИН и зависимости и е необходимо изграждането на Център по превенция и консултиране на ХИВ/СПИН и зависимости
- Съществува потребност от нови услуги за уязвимите и етнически групи в община Търговище.
- При проучването на потребностите се установи, че липсва систематизирана информация за рисковите групи. Следва да се изгради информационна база данни за всички рискови групи, която да се съхранява и актуализира ежемесечно в информационна банка.
- Деинституционализацията и социалната изолация на хората с увреждания, живеещи в семейна среда поражда необходимостта от изграждане на Центрове за настаняване от семеен тип, малки домове за стари хора и възрастни с увреждания със среда, близка до семейната, както и на Дневни центрове, Центрове за социална рехабилитация и интеграция, социални предприятия за хора с различни видове увреждания.
- Липса на устойчиви и широко обхватни услуги за трайна заетост на хората с увреждания, което ги лишава от възможност за достоен живот.
- Липса на стандарти за качеството на социалните услуги, ориентирани към реалните ползи за потребителя, измерващи влиянието на услугите върху качеството на живот.
- Липсва официална информация за лицата на улицата, но по данни на община Търговище лицата с остра жилищна нужда са 1357, поради което е необходимо изграждането на Център за временно настаняване и социални жилища.
- Има остър недостиг на кадри – социални работници, психолози, трудотерапевти, рехабилитатори, сурдопедагози, клинични специалисти и др., тъй като в социалния сектор поради ниските възнаграждения не е привлекателен.
- Липса на спектър от услуги, удовлетворяващ различните потребности на целевите групи, предимно услуги по превенция на риска от социално изключване, както и услуги за задоволяване на базисни потребности.

Община Попово:

- Териториалното разпределение на социалните услуги в община Попово е в полза на града. Единствено "ДСП" и съсредоточените в с. Медовина СУ са извън рамките на града.
- Съотношението между разкритите социални услуги в общността и тези в специализираните институции е изцяло в полза на общността.

- Съотношението между услугите в семейна среда и услугите в резидентна грижа все още са в полза на резидентния тип. Необходимо е да се наблегне върху разкриването на повече услуги, които да се реализират без откъсване от семейната среда.
 - Функциониращите социални услуги се характеризират със своята достъпност, за всички нуждаещи се граждани както за общината, така и за страната. Единственото ограничение е в капацитета на услугите.
 - В Община Попово няма други доставчици на СУ, освен общината, с изключение на предоставяните услуги в хоспис. Това налага включване през следващите години на неправителствения сектор в планиране и доставяне на СУ на местно ниво.
 - Наличието на Център за обществена подкрепа подпомага превенцията сред семействата и децата в риск: работа с непълнолетни майки, родители с нисък родителски капацитет, родители и деца с проблемно поведение, пълнолетни, напускащи резидентния тип услуги.
 - Предоставянето на социалната услуга „Приемна грижа“ в община Попово е предпоставка всяко изоставено дете да намери подходящата среда, близка до семейната.
 - Необходимост от създаване на мобилност за определени услуги за деца, предвид отдалечеността им от близките населени места до град Попово, тъй като това е пречка за социалната работа както с тях, така и със семействата им.
 - През последните години в община Попово се разкриха главно услуги в общността и резидентен тип услуги, което е в отговор на социалната политика, налагаща се в страната.
 - Спазвайки основните цел в стратегията беше закрит ДДЛРГ и като компенсирани услуги бяха разкрити две ЦНСТД/МБУ и ЦОП.
 - С оглед на деинституционализацията беше разкрит ЦНСТД/МУ в отговор на закриването на домовете за деца и младежи с увреждания.
 - Разкрит беше ЦНСТВХУИ, в който намериха подслон и грижи лица с умствена изостаналост, живеещи в социума от област Търговище.
 - Все още не са достатъчни социалните услуги в общността, особено за рисковите групи възрастни хора и възрастни хора с увреждания.
 - Липсва социална услуга и за хора без жилища или с негодни за живеене жилища.
- Община Опака:**
- Преобладават услугите в общността за възрастни.

- В сравнение с други общини в страната в община Опака има само една специализирана институция за възрастни, което е предпоставка за улеснен процес на деинституционализация.
- Услугите, свързани с оказване подкрепа на родители и деца (училище за родители, училищна подкрепа, информиране на децата за техните права и отговорности, услуги за свободното време на деца) липсват.
- Недостатъчен квалифициран персонал в системата на социалните услуги.
- В община Опака липсват услуги за: приемна грижа; подкрепа на деца и младежи с отклоняващо се поведение; на деца в риск за отпадане от училище.
- Персоналът на услугите възрастни с увреждания е недостатъчен и се нуждае от системна подкрепа по отношение на методическа подкрепа, обучение и супервизия.
- Най-развитата услуга в общността за стари хора е Домашният социален патронаж и Личният асистент, който би могъл да разшири обхвата на дейностите за подобряване на социалната подкрепа на клиентите чрез търсене на възможности за допълнително финансиране, което да намали броя на хората, които се отказват от ползване на услугата, поради завишаване на таксите.

Община Омуртаг:

- Изключително недостатъчен брой услуги в общността- Дневен център за стари хора, Домашен социален патронаж и приемна грижа.
- Наблюдава се тенденция за непълно използване капацитета на Дневния център за стари хора в гр. Омуртаг, което дава основания да се смята, че е необходимо подобряване на дейностите за разширяване на достъпа до услугата. Капацитетът на центъра е намален от 30 на 15 броя потребители от средата на 2015 г.
- Потребителите на Клуба на пенсионера и Клуба на инвалида също надвишават 100 души, въпреки, че тези две услуги не са регламентирани в правилника.

Община Антоново:

- Малка част от потребностите на жителите на община Антоново от социални услуги са удовлетворени. Самотни стари хора и хора с увреждания са едни от целевите групи за, които е необходимо да се осигурят услуги в общността, а именно, домашен помощник и социален асистент, личен асистент и др. Друга целева група, която се нуждае от услуга в общността е деца в риск и техните семейства. Също така децата и лицата от малцинствен произход, ниска грамотност, чести случаи на раждания от малолетни и непълнолетни деца, както и съжителство на малолетни и непълнолетни с пълнолетни.
- Социално икономическите условия в страната и в частност в общината, очертават нужда от ползване на специализирани институции за предоставяне на социални услуги - домове за стари хора, въпреки провежданата политиката за деинституционализация,

Дневен център за предоставяне на социални услуги за хора с увреждания, Център за обществена подкрепа.

По отношение на характера на услугите

- Предоставяните услуги на територията на Област Търговище посрещат конкретни нужди в общността, но те обхващат малка част от идентифицираните рискови групи;
- Съществуват регионални диспропорции в картата на наличните социални услуги. Те са съсредоточени предимно в областния център.
- Силно е ограничен достъпа на големи уязвими групи до предоставяните социални услуги, особено от малките населени места и населените места в отдалечени райони;
- В областта вече съществува практика за предоставяне на мобилни социални услуги;
- При анализа на рисковите групи беше констатирана липсата на достатъчно точни данни за броя на лицата, които попадат в съответните групи, особено в случаите на потенциален риск.
- Данните за броя на лицата от съответните групи са приблизителни, тъй като рискът от социално изключване е резултат от съчетаване на фактори от различно естество, а не резултат от една единствена характеристика.
- Чрез проучването на потребностите се формираха рисковите групи, за които или не се предоставят социални услуги или те са недостатъчни.

По отношение на планирането, управлението и оценката:

- Като основен доставчик на социални услуги се очертават общините, с изключение на областния център, където има много добри практики за възлагане на управлението на социалните услуги чрез конкурс на НПО;
- Няма практика за системно проучване и оценка на потребностите на уязвимите групи на областно и общинско ниво;
- Слабо е развит и интегрирания подход в планирането и предоставянето на социалните услуги: междусекторното взаимодействие на социални, здравни и образователни услуги, жилищна политика;
- Изградените партньорства, доколкото ги има, нямат устойчив характер, а съществуват в рамките на отделни проекти и програми;
- Слабо е взаимодействието между институциите, НПО и самите потребители на услуги в процесите на формулиране на политиките и развитие на услугите;
- Липсва ефективна система за наблюдение, контрол и оценка на социалните услуги, базирана както на външния контрол, така и на развити системи за вътрешен контрол и оценка на постигнатото.

По отношение на развитието на човешките ресурси

- Недостатъчен е капацитета за управление и предоставяне на социалните услуги на областно и общинско ниво, за изграждане на партньорства и партньорски мрежи; Липсват програми за развитие на човешките ресурси на ниво доставчици, община и област;
- Налице са положителни практики и опит от изпълнението на европейски проекти на НПО в областния център, но липсва такъв капацитет в останалите общини. Натрупаният опит от НПО сектора в областния град не се мултиплицира в останалите общини.

6.3. Общи изводи за услугите за деца:

- Предоставяните към момента социални услуги за деца в общността са съсредоточени основно в областния център и в община Попово, като в общините Антоново, Опака и Омуртаг не се предоставят услуги от този вид, освен приемна грижа.
- По отношение на рисковите групи деца, развитите социални услуги подкрепят преди всичко децата с увреждания в общинските и областния център, като все още с недостатъчна подкрепа се ползват децата с увреждания в селските райони;
- Съществува и се развива гарантиран набор от услуги по превенция, които да оказват подкрепа на родители и деца, които да подпомагат отглеждането и възпитанието на децата, като училище за родители, училищна подкрепа, информиране на децата за техните права и отговорности, услуги за свободното време на децата. С изключение на областния център липсват регистрирани доставчици на социални услуги за деца в останалите общини;
- Наборът от услуги за превенция на попадането в рискови групи на деца се развива, като процесът вече се премества и към наличните рискови групи от родители в областта (млади майки с риск да изоставят децата си, бедни и самотни родители с нисък родителски капацитет, подкрепа на осиновители, родители на деца с отклоняващо се поведение);
- Положителният опит от предоставянето на приемната грижа в областния център следва да се мултиплицира на територията на цялата област;
- Закрити са всички специализирани институции на територията на област Търговище, като са развити и продължават да се развиват социалните услуги в общността;
- На територията на област Търговище липсва Кризисен център за жени и деца, жертви на насилие, където да се настаняват клиентите, когато трябва да напуснат дома си, за да се защитят;
- Липса на програми за извършители на насилие и липса на регламент за ползвателите на такива програми.

6.4. Общи изводи за услугите за възрастни и стари хора:

- Най-развита услуга в общността за възрастни хора са Домашните социални патронажи, които се финансират и предоставят единствено от Общините. Тази услуга би могла да подобри дейността си по отношение на разширяване обхвата на предоставяните услуги и по отношение обучение на персонала за подобряване на качеството ѝ;
- Услугите Личен асистент, Социален асистент и Домашен помощник са добра алтернатива на институционализирането на възрастни самотни хора и на хора с тежки заболявания. Към момента те се предоставят основно по ОП „Развитие на човешките ресурси“ и се управляват в голямата си част от НПО;
- Услугите в общността за възрастни хора и хора с увреждания ползват към момента лица, предимно в общините Търговище, Попово и Омуртаг. Запазената тенденция за непълно използване на капацитета на Дневните центрове дава основания да се смята, че е необходимо подобряване на дейностите за разширяване на достъпа до тези услуги и тяхното разширяване със седмична грижа;
- Недостатъчен е броя на услугите от резидентен тип за възрастни с различни заболявания и проблеми, за да покрият констатираните потребности. С оглед предстоящия процес на деинституционализация на настанените в специализирани институции в други области следва да се планира разкриването на няколко услуги от този тип;
- Налице са положителен опит и резултати в предоставянето на услуги, финансирани от различни програми и проекти. Отчетена е липсата на устойчивост на социалните услуги, които не се финансират от републиканския и общинските бюджети;
- Огромен ресурс представлява опита на неправителствените организации от областния център, който би могъл да се използва успешно за разширяване обхвата и разнообразяване на услугите за различните групи потребители.
- Защитените и наблюдавани жилища за възрастни с различни заболявания и проблеми са недостатъчни, за да покрият констатираните потребности;
- Опитът на неправителствените организации от община Търговище показва, че те са огромно ресурс, който би могъл да се използва успешно за разширяване обхвата и разнообразяване на услугите за различните групи потребители.
- Деинституционализацията и социалната изолация на хората с увреждания, живеещи в семейна среда поражда необходимост от изграждане на повече Центрове за настаняване от семеен тип, малки домове за стари хора и възрастни с увреждания със среда, близка до семейната, както и на повече Дневни центрове, Центрове за социална рехабилитация и интеграция, социални предприятия за хора с различни видове увреждания.

- Да се използва съществуващата материална база в по-малките населени места от областта за създаване на социални услуги от резидентен тип за възрастни хора;
- Наложително е изграждането на Хосписи за терминално болни и хора с тежки увреждания с чужда помощ – неподвижни, нуждаещи се от непрекъсната грижа, поради зачестилите брой клиенти за услугата.

6.5. Препоръки

Общи препоръки към Областната стратегия за развитие на социалните услуги:

- ☞ Специфичните характеристики на проблемите на рисковите групи – високият общ брой на индивидите и групите в риск, които обаче са разпръснати в малки селища на територията на областта и т.н. – изискват решения на областно ниво. В тази връзка е необходимо да се развие максимално широко партньорство и **включване на всички заинтересовани страни в разработването на Областната стратегия за социалните услуги.**
- ☞ За да бъде иницирана и осъществена тази комплексна интервенция, са необходими **съвместните усилия на всички заинтересовани страни**, на общинско ниво – кметове, Общински съвети, доставчици на услуги, НПО, а на областно ниво - Областна управа и местно-базираните структури на съответните министерства и държавни агенции.
- ☞ Като приоритетно направление на стратегията трябва да се развият мерките за **превенция и услуги за подкрепа на семействата с деца в риск**, поради бедност, безработица, лоши битови условия на семействата.
- ☞ Друго направление на областната стратегия за социалните услуги трябва да стане **деинституционализацията**, с развитието на максимално широк спектър от услуги за за стари хора и възрастни хора с увреждания в риск.

Необходимо е в Областната стратегия да се предвидят целенасочени **мерки за развитие на човешките ресурси**: както за управление на стратегиите, така и за предоставяне на социалните услуги на ниво община и други доставчици, за изграждане на партньорства и за работа по проекти. Да се планират дейности на общинско ниво за привличане на студенти и стажанти в социални услуги в общините. Осигуряване на възможности за непрекъснато обучение, обмяна на опит и добри практики, с цел развитие на капацитета на екипите в отделите, ангажирани с управлението на социалните услуги и на доставчиците, които да повишават компетентността на служителите за оказване на съдействие при: изследване на потребностите, планиране на вида и обхвата на услуги по превенция на рисковите фактори и услуги за целевите групи в риск;

- Осигуряване на адекватен брой служители в отделите, ангажирани с разкриването и управлението на социалните услуги на територията на общината.
- От изключително значение е изграждането на **механизми на междусекторно партньорство** между институциите за използване на техните ресурси в подкрепа на семействата при преодоляване на бедността и социалната изолация.
- Важно е в областната стратегия да се планира **мрежа от услуги на областно ниво, на междубщинско ниво и междусекторно ниво!**
- В процеса на областното планиране на социални услуги е необходимо сътрудничество и партньорство между местните (общински) власти и неправителствения сектор. Следва да се **подпомага развитието на капацитета на НПО** и да се насърчават като доставчици на социални услуги.
- Предвид големият брой на идентифицирани уязвими рискови групи, които е невъзможно да бъдат обгрижени за пет годишен период, е необходимо да се приоритизират рисковите групи и да се планират **базисни социални услуги** във всяка община, които ще удовлетворят най-належащите потребности на целевите групи.
- Отчитайки спецификата на потребностите на рисковите групи в областта, е необходимо развиване на **нови и гъвкави алтернативни услуги** - мобилна работа, подкрепа в домашни условия, жилищно настаняване с различни степени на подкрепа, разширяване на мрежата от здравни и социални медиатори, адаптиране на междуселищния транспорт за хора с увреждания, включване в образователни програми за ограмотяване и завършване на образователна степен с фокус към ромската общност и др. Те трябва да съответстват на спецификата на потребностите на рискови групи в област Търговище.
- Да се планират дейности за информиране на лични лекари и лекари-специалисти за вида и характера на действащите в общината социални услуги.
- Да се изградят механизми за въвеждане на вътрешен мониторинг и контрол на социалните услуги.
- Друго приоритетно направление на стратегията трябва да бъде развитието на мерки за превенция и услуги за подкрепа на семействата с деца в риск, поради бедност, безработица, лоши битови условия на семействата.
- Необходимо е **общините да си взаимодействат на регионално ниво** - например за връщане на лица от специализирани институции от други общини и региони или чрез създаване на съвместни специализирани услуги за специфични рискови групи.
- След извършен задълбочен анализ на предоставяните услуги и идентифицираните рискови групи и техните потребности е важно да се определят **проблемните зони**, за които е необходимо развиване на социални услуги и такива, за които са необходими

други мерки. Реформиране, реструктуриране или закриване на съществуващи социални услуги в съответствие с приоритетите и мерките на настоящата стратегия.

- Финансово планиране и ефективно управление на ресурсите; познаване и прилагане на съществуващата нормативната уредба и добрите практики за администриране и управление на социални услуги в България. Да бъде използван интегриран подход при решаването на проблемите на целевите рискови групи.
- Да се планира разкриване на социални предприятия, както и устойчива подкрепа на съществуващите.
- Максимален достъп до услуги в изолираните населени места чрез мобилност на услугите.
- От изключителна важност е да се разработи специален раздел в Стратегията, относно управлението на процеса на нейното изпълнение - за текущ и междинен мониторинг и оценка на постигнатото.

Използвани съкращения (абривиатури)

АЗ	Агенция по заетостта към МТСП
АСП	Агенция за социално подпомагане
АХУ	Агенция за хора с увреждания
ДАЗД	Държавната агенция за закрила на детето
ДБТ	Дирекция Бюро по труда
ДДЛРГ	Дом за деца лишени от родителски грижи
ДМСГД	Дом за медико-социални грижи за деца
ДРСЗ	Дирекция "Регионална служба по заетостта"
ДСП	Дирекция „Социално подпомагане“
ДСХ	Дом за стари хора
ДЦДМУ	Дневен център за деца и младежи с увреждания
ДЦВХУ	Дневен център за възрастни хора с увреждания
ДЦДМУИ	Дневен център за деца и младежи с умствена изостаналост
ДЦДУ	Дневен център за деца с увреждания
ДЦСХ	Дневен център за стари хора
ЗЖ	Защитено жилище
КЗСУ	Комплекс за здравно-социални услуги
КСУДС	Комплекс за здравни услуги за деца и семейства
МБАЛ	Многопрофилна болница за амбулаторно лечение
МКБППМН	Местна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
МТСП	Министерството на труда и социалната политика
МФ	Министерството на финансите
НПО	Неправителствена организация
НП ОСПОЗ	Национална програма „От социално подпомагане към осигуряване на заетост“
ОЗД	Отдел "Закрила на детето"
Отдел "СЗ"	Отдел "Социална закрила"
ПРООН	Програма за развитие на организацията на обединените нации
РДСП	Регионална дирекция за социално подпомагане
РЗОК	Регионална здравно осигурителна каса
РИО на МОН	Регионален инспекторат по образование към Министерството на образованието и науката
РИОКОЗ	Районна инспекция по опазване и контрол върху общественото здраве
РПУ	Районно полицейско управление
РЦЗ	Регионален център по здравеопазване
СУ	Социална услуга
ТЗ	Техническо звено за деинституционализация - УНИЦЕФ
ЦНСТ	Център за настаняване от семеен тип
ЦОП	Център за обществена подкрепа
ЦСРИ	Център за социална рехабилитация и интеграция
СИ	Специализирана институция